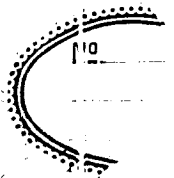

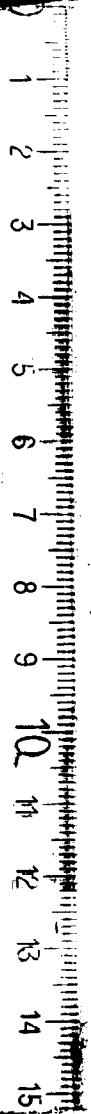
A
342
2.2

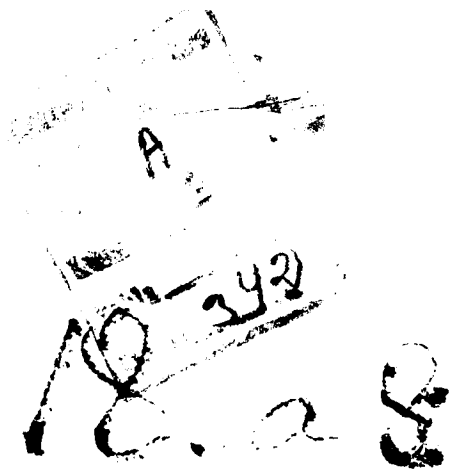
24

25-170

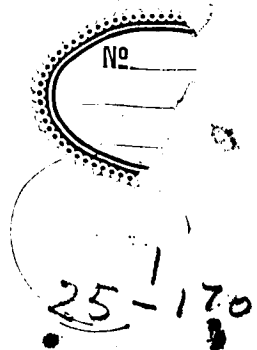

25-170

Handwritten text in a non-Latin script, possibly Arabic or Persian, located at the top right of the page.

-24-

L 60

de l'collège de la Compagnie de Jesus de Granada.

T A B V L Æ R. 2568 B

T O T I V S D I A L E C T I C E S

ARTIVM RELIQVARVM
instrumenti, præcepta utilissima facili
compendio complectentes, ordine
perspicuo digesta à Cornelio
Valerio Ultraiectino.

(?)

Hac ultima editione recognita & locupletata.

VALENTIAE. 1552.

Apud Antonium Sanahuian bibliopolam ad insigne di
ue virginis Mariae, & diui Antony e regione templi
quod vulgò la Seu dicitur.

V A N T V M ego semper tuis commodis, studiosa iuuentus, prodesse studeam, iudicium tuum esse malo quam meum. Nec enim me fugit, permultos esse, qui assiduijs laboribus ac vigilijs contentur, quicquid industria consequi possunt, in tuam prorsus utilitatem conferre. At ego nullam rem esse inuenio, qua tibi magis prodesse possim, quam sumptibus, haud nostris humeris paribus, & praestantissimos & omnium iucundissimos libros tibi ex quibuscumque potui nationibus comparare, quibus assidue tua studia iuuare possim. Quid enim tibi vel prodesse poterit & eruditissimos & sapientissimos tibi seligere praecipitores, nisi libros è quibus veluti è suauissimo fonte lectione tibi exhaurias, quibusque animum tuum à molestijs leuare possis, habeas? Itaque cum animo inflammato hæc semper curarè, cumque rumores incerti quidem & sine autore meos ad aures peruenerint, velle nonnullos inlytae Valentinæ academiæ praecipitores Cornelij Valcrij totius Dialecticæ tabulas, haud quaquam studiosis negligendas, tibi perlegere, exemplariaque tanta in ciuitate te deficere, non tui tam honesta in re laborem meum tibi desiderari. Visus sum itaque eas proprijs expensis ac sumptibus typis mādare: in quibus emendaris ac corrigendis eam dedimus operam, quam facile is cognoscit, qui alia exemplaria cū his meis cōferre voluerit. Tu interim studiosa iuuentus laborem nostrum æqui bonique consule, speraque maiora tibi breui praestitutum. Vale ex officina nostra. Idus Augusti. 1552. A 2

NOBILISSIMO

DOCTISSIMO QVE PRINCIPALI,
Ludouico à Flandria, Domino Pratenfi, Vicecomiti
Hollandiæ, &c. Cornelius Valerius ab
Aduater Ultraiectinus S. D.

Vanquam optimo iure magna sit habenda gratia, & immortalis gloria danda ijs, qui primi vtilium artium, ac necessariarum extiterunt inuectores: nonnulla tamen & his deberi gratia videtur,

quorum opera & studio veterum inuentis horridis sepe & obscuris cultus aliquis orationis accessit, ac paulò comodior tradendi, faciliorq; ratio, in inculta nitescere decentius, & obscura verborum lumine illustrata splendescere possint euidentius. Nos verò an lumen aliquod arti præclarissimæ illi quidem, sed multis tenebris obscuratæ, rerumq; multitudine superuacuarum oneratæ, & impeditæ attulerimus, & quod magno publicæ vtilitatis desiderio studuimus, affecuti simus, aliorum erit iudicium: Certè conatus sumus perspicua quadam, & expedita methodo breuiter & latinè complecti ea, quæ longis aliorum præceptis ineleganter cõtinebatur. Sed hoc opusculum inuersum video, aut reprehensionis aliquid, aut certè admirationis habiturum. Nam aut mirabuntur, quid adiuuenti hæ Tabulæ tam exiguæ ad artem adeo impeditam, tantisq; voluminibus tum à veteribus, tum à recentibus traditam adferant. Quibus si gustum aliquem artis perciperint, nec ab humanioribus literis omnino abhorre

abhoruerint, satisficient tabulæ ipsæ diligenter perlectæ. aut reprehendent morosi quidam, quòd trita pleraque, & à vulgo recepta vocabula relinquamus, inusitata conquiramus. Equidem liberè fateor, me ab horrido illo, & inculto seculo priori sepe deficere, & cum peruetera dicam, noua tamen plerisq; videri & inaudita dicere. Cur autè aliquoties à vulgata dialecticorù ratione descierim, annotationibus aliquando fortasse, si opus erit, docebo, editoq; libro, in quo ea, quæ nunc complector breui, disseram pluribus. Verum cum nonihil consuetudini tribuendum putaremus, quamuis multa latinè præter dialecticorum quorundam morem dixerimus, non pauca tamen retinuimus, quæ mutari vix posse videbantur. In mutando Cicero nem ferè sumus authorem secuti, ex quo vno propemodum fonte nobis est omnis haurienda latinè dicendi ratio. Cuius autoritate eo sumus etiam libentius vsi, quòd ex aureo illo seculo solus extiterit, qui in altera dialectices parte elaborauerit. Nec tanen, si quid ab alijs vel dictum eleganter, vel commodè cõuersum de Græcis videbatur, supersitiosè reieci: sed vbi eadem & à Cicero tractata, & à Quintiliano viderem, illius quàm huius autoritatè (fatendum enim est) grauiorem semper duxi. Illius etiam autoritatem secutus, locis ferè singulis argumentorù latinè concludendi formulas adieci, ne tres vbiq; cum vulgo dissolutas enunciationes indisertè ponerem: Tum exempla ferè electa, & aliqua variationis vtilitate cõmendata proposui. Instituius autem quambreuissimè his tabulis mandare ea, quæ publicè iuuenibus in ludo nostro lite

vario diligentius quotidie, copiosiusq; tradimus, ut rem latissime explicatam, & mox in pauca verba contractam, & cito dictam, ut præcipit Horatius,

Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.

Nihil porro videmur hic omisisse eorum, quæ ad disseminationem pertinent. Atque hæc omnia accuratè digesta in tabulas retulimus, quo vel vitro (dū ob oculos quotidie versantur) in adolescentū familiaritatem insinuarentur. Quem laborem ut tibi dicarem prudentissime Vicecomes, multi me docti pudentem nimium, ac sæpe subrusticè verecundum hortabantur, ut tibi disertissimo Principi, omniq; liberali scientia, & literis humanioribus exornato nuncuparem, tuoq; nomini iam nouo titulo nobili ego cliēs, tuoq; subiectus præsidio primitias studiorum meorū animum & obseruantiam in te nostrā testantes consecrarem. Quamobrem confido, te pro summa tua humanitate & solita in eos qui aliquo eruditionis nomine commendantur, benevolentia, hoc quicquid est, quod offerimus, libenter accepturum, quod & profuturum adolescentibus, in quibus docendis quotidie noster versatur labor, nec inutile præceptoribus fore speramus, quo labor his docendi quadam ex parte minuatur, & illis discendi ratio breuior efficiatur, & expeditior. Hanc docendi commoditatem, & utilitatem, si qua ea est, discipuli, facilitatemq; tibi acceptam ferre debent. Vale. Ex Traiecto

Batauorum, decimo Ca-

lendas Iunij.

1545.

Præstan

PRÆSTANTIS

SIMO PRINCIPI LVDOVICO A

Flandria, Domino Pratenſi, Cornelius Valerius ab Auduater Vltraiectinus S. D.

Deeunt ad te Princeps doctissime, Tabulæ tibi dicatæ noua cōspiciendæ forma, nouis aliquot & vtilibus accessionibus ita locupletatæ, ut in his iam nihil prætermisū videatur eorū quæ, multis ab alijs tradita voluminibus magno sæpe lectorē fastidio torquēt. Nihil hic nec ij fortasse, qui in seculi prioris dialectico rū verba iurati rarò probare quicquā solent, nisi quod didicerūt ipsi, aut negligētia præteritū, aut rerū parū vtiliū, sed nō parum difficiliū ignorantia dissimulatū desiderabunt. Nihil equidē dissimulauī at verò acutas istorū delirationes indicare, quàm explicare satius esse duxi. Enarraui paucis ante mensibus Louanij Tabulas nostras non mediocri diligētia ac studio, quod incubabat etiam doctorum quorundam, quos frequentare auditorium nostrum animaduērit, præsentia. Quo quidem studio effectum est, ut quum docentem nihil fugere possit, sedulo cōquiserim, quicquid ad vtilem disserendi rationem pertinere videbatur, & discusserrim diligenter, quædam addiderim, nonnulla detraxerim, & ut in recognoscendo fieri solet, paucula mutauerim, omnia verò nunc elaboratiora fecerim & compositiora. Multa facili cōpendio sum complexus sine obscuritate & fastidio, plurimum, uti spero, profutura studiosis.

A 4

studiosis. Accipies igitur opusculum recognitum, Princeps humanissime, & frugiferis auctum præceptionibus, quoniam Tabulæ primum in tuo nomine apparatus, quod te pro solita tua humanitate & propenso in literarum humanitatis studiosos animo libenter & benignè facturum confido. Vale. Aureliæ Calendis Octobris. 1547.

Cornelij

CORNELII VALERII IN VNIVERSAM differendi rationem Tabulæ.

Quid Dialectica, & quot eius partes. Cap. 1.

DIALECTICA est diligens differendi ratio, seu de qua; re proposita probabiliter & in utranq; partem disputandi scientia. Rodolphus Agricola libro secundo addit: prout cuiusq; natura capax esse fidei poterit. Ea distributa est in artem iudicandi (quæ Græcè $\alpha\epsilon\iota\tau\eta\kappa\alpha$ & Dialectica proprio nomine dicta est) & inveniendi, quam Græci $\tau\omicron\pi\iota\mu\eta\mu$ appellant, inveniendorum argumentorum disciplinam, qua loci continentur. Topice naturæ ordine prior est, critice posterior, quæ iudicandi vias præscribit, quam nos docendi gratia priore loco trademus, alteranq; partē, quæ est inveniendi, postea diligēter persequemur. Consilij huius nostri ratio infra tabulā quartā reddetur, sub capite de argumenti inuentione.

Partes Dialecticæ.

Quid differant inter se artes differendi. Cap. 2.

QVID inter Dialecticam, & Rhetoricam intereresset, Zeno Stoicus, ut refert Ciceronem in Oratore ad Brutum, & repetit Quintilianus lib. 2. manu demonstrare

strare solebat, ac Dialecticam cōpressis digitis pugno, Rhetoricam iisdem diductis & explicitis palmae similem esse dicebat, quod illa disputandi ratio contractior esset, haec dicendi & ornandi, latior. Vtrique sunt res omnes, quae in disputationem incidere possunt, propositae, & quaestiones omnes simplices, & coniunctae, finitae, & infinitae: quarum tamen finitae magis rhetoricorum sunt, infinitae verò dialecticorum. Quod non ita accipiendum est, quasi dicamus à dialecticis tradi materiam, omnemque rerum cognitionem; quam constat ex ijs disciplinis, quarum quaestiones habentur, esse petendam, sed explicandae rei cuiusque, tractandaeque rationem, ac viam praescribi. Docet enim Dialectica probationem omnem à definitione, genere, toto, partibus, causis, effectis, aliisque locis ducendam esse: ipsam verò definitionem, genus, speciem, & reliquos locos aliae suppeditabunt artes. Ut si queratur, quid terrae motus sit, quid linea, quid basis, quid parallelus, quid baptisimus, quid sacrilegium, quid pleuritis, explicabunt earum quarum sunt haec themata, professores, physicus, geometra, astronomus, cosmographus, theologus, iuriconsultus, medicus: qui tamen omnes generalem hanc probationi rationem à dialecticis mutuati, suarum artium quaestiones explicant. Exempli causa, Terrae motus est agitatio, seu concussio (passivè significans ut grammatici vocant, nomen accipe, quod ordine τὸ πρῶτον continetur) seu affectio, qua terra movetur à ventis ipsi inclusis, solisque calore calefactis & impulsis excitata. Hanc definitionem nemo dixerit ex Dialectica petitam, cum sit Aristotelis & physicorum. Illa genera

Materia dialecticae, quae sibi probabilis.

De quaestione vide Cice. in topicis & partio orat.

Dialectici officium.

Terrae motus.

genera tantum de suis ordinibus utcumque suppeditat, modumque construendae definitionis docet: traditi autem rem ipsam, & materiae indicant, eamque proprietatem, quae generi addita definitione perficit. Vide Agricola lib. 2. cap. 7. Eadem sint & de rhetorica nobis dicta. Nam iisdem utraque probandi instrumentis utitur, sed diversa, ut modo dixi, differendi forma, aliisque artibus rerum cognitionem concedens, sibi tractationem assumit.

De altera Dialecticae parte, quae iudicandi praecipua continet, & de duplici themate, seu quaestione. 3.

ARS iudicandi, quam proprie Dialecticam diximus esse appellatam, quaestionum, seu thematum rationem tradit. Quaestionem hic intellige cum interrogatione elatam, & in dubium vocatam seu dictionem, seu enuntiationem, veluti, quid terra? & quid terra sit immobilis? Thematum enim genera duo sunt, quorum alia simplicia sunt, alia coniuncta. Simplicia, quae singularis est vocibus constant, ut sapientia, studium, vel ex pluribus etiam, sed rem unam declarantibus, ut studium sapientiae, Graecè σοφία. Coniuncta, seu copulata, quae ex integra constant oratione: ut sit ne sapientia expetenda? Quae simplices ad voces à differente reuocata, ac particulatim discussa, dubitationem habere saepe desunt. Nominis ambiguitas summopere cavenda est, quae si forte incidit, initio disputationis enumeratis significationibus indicabimus, quo intellectui nomen accipi velimus. Themata simplicia duobus potissimum tractantur instrumentis, definitione, & diuisio

Eadem dialectica, & rhetorica instrumenta.

Rerum explicatio & tractatio propria est differentia.

Quid quaestio.

Duplex thema, seu quaestio.

Optima coniunctae quaestionis explicatio.

Nomen ambiguum initio dicendum.

Et diuisione: coniuncta autem, vna argumentatione. His tribus partibus proprium dialectices munus, quod est docere, perficitur. de quibus Cice. lib. 5. Tusculana est. Ita ait: Sequitur tertia (Dialectica) quæ per omnes sapientie partes manat et funditur, quæ rem definit, genera dispartit, sequentia adiungit, perfecta concludit, vera ac falsa dijudicat, differendi ratio et scientia. Et in Bruto: Nisi eam præterea didicisset artem, quæ docet rem vniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscura explanare interpretando, ambigua primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam, qua vera et falsa iudicarentur, et quæ quibus propositis essent, quæque non essent consequentia. Ex quibus verbis hæc intelliguntur præcipua dialectices instrumenta: obscura definire, vniuersa diuidere, argumentis vera confirmare, et falsa refutare. Definitio et diuisio colliguntur ex vocibus, et categorijs, quæ sunt vtriusque instrumenti elementa. Ea recentiores prædicabilia, et prædicamenta nominantur. nos verba non satis apta fugientes, Græca vsurpare quam parum latina malimus, concedi que nobis oportere putamus, vt Græco verbo vtamur, si quando minus occurret latinum. Si commoditatem in dicendo Cicero non arbitratur negligendam, mauultque formarum et formis, quam specierum, et speciebus dicere: licebit, opinor, et nobis Latinorum nominum rationem habere.

De sex vocibus quæ prædicabilia nominantur, indiuiduo, genere, specie, differentia, proprio, et accidente. 4.

Prædicabilia

Prædicabilia rectius Græcè κατηγορηµατα seu φωναι, et Latine voces seu vocum gradus appellantur, quæ dicuntur de alijs, rebusque cognatis tituli vice tribuuntur. Dicuntur autem voces aut de vno aut de pluribus.

Voces quæ.

Vocis diuisio.

De indiuiduo. 5.

Ea quæ de vno dicuntur, indiuidua nuncupantur, et rem duntaxat vnam significant, vt Mars, Pluto, Cero, Cerberus, Pegasus, Sirius, Ossa, Oceanus, Argæus, Italia, Roma. Et per pronomen demonstratiuum, hæc herba: item aurum Croesi, Titij testamentum. Aut per aliam quamvis periphrasim rem certis quibusdam notis indicantem, vt Troiani belli scriptor, vel poeta, id est, Homerus: Laërtae filius, Vlysses. Indiuidua, quod de vno tantum, nõ de pluribus dicantur, quidam de vocum numero eximunt. Sunt hæc in pronunciatis termini de rebus singulis enunciantes, quos vocant singulares.

Indiuiduum propriè.

ἰνδιαιουα
καδς, περιφρασις κατ' ἴδιον

Termini indiuidui.

De vocibus communibus. 6.

Quæ de pluribus dicuntur, voces communes appellantur, tribuunturque singule pluribus, quæ narrantur hoc ordine: genus, species, differentia, proprium, et accidens, quæ terminos pronunciatorum generales efficiunt.

Termini generales.

De genere. 7.

GENVS est vox communis, seu notio, quæ de pluribus, specie autem differentibus, in questione quid est, dicitur. Seu, id, cui subiiciuntur species, vt animal, ars, virtus, vas, virgultum, gemma, contractus, et c. quæ singula

Notio, Græcè ἴννοια & περιληψις.

Dialecticæ primum docere & explicare.

Dialectices instrumenta. Definitio & diuisionis elementa sunt voces & categoriæ.

Præstat græcis verbis vti, quàm parum latinis. In Topicis.

Vocis gradus.

singula plures formas, seu species communiōe quādam complectuntur. Animalium generi subsunt homo, & bestia: arti dialectica, physica, & c. virtuti prudentia, iusticia, & c. vasi vitario, congius, amphora, vna, & c. Genus de formis dicitur, cum quid sit res quaeritur, & natura eius quaerendo inuestigatur, quod vulgò dicunt, praedicabitur in eo quod quid est. Duplex est genus, appellatum vulgò generalissimum, & subalternum. Generalissimum (id Latine caput generis appelletur, seu genus summum) est, quod cum supremum sit, nulliq; subiectum, species esse non potest, vt sunt substantia, quantitas, qualitas, & reliqua categoriarum capita, seu genera summa. Subalternum genus (Latine intermedium) quod est inter primum genus, & speciem ultimam interiectum, & species esse non potest, vt corpus, animal, arbor, lapis, piscis, fera, auis, & c. quae cum inferioribus collata, genera sunt: cum superioribus, species. Praeter hanc dialecticam generis significationem plures à Porphyrio numerantur. Accipitur genus pro generationis principio. Virgilius. — Et nū genus ab Ioue summo. Et pro qualitate, & conditione: Quod genus hoc hominum? & c. Genus in species tributum copiam etiam orationis subpeditat rhetori.

Plures generis significantiones.

Vtile genus est ad copiam orationis.

De specie. 7.

SPECIES, seu forma, id est de quo genus in quaestione quid est, dicitur, seu, quod generi subiecitur, vt animal corpori animato, homo animali, candor color.

lori. Haec quoq; duplex est. Aliam enim specialissimam nominant, aliam subalternam. Specialissima (Latine vltima, seu infima) est, quae de indiuiduis tantum, seu numero differentibus in naturae quaestione dicitur, quae semper est species, nunquam genus, vt homo, bos, equus, leo, & c. quae referuntur ad animalium genus: emptio & venditio, ad contractum. Vltima species indiuiduis collatae saepe generis nomen accipiunt, vt Bucephalus est equus. Hoc modo dicimus herbarum esse multa genera, id est, species. Subalternam (Latine intermedia, seu interiecta) quae diuersa ratione & species, & genus esse potest: species quidem, cum superiore collata: genus vero, cum inferiori, vt modo diximus de genere intermedio. Talia sunt animal, piscis, fera, & c. Nam quod generi subest, species dicitur: quod subiectas complectitur partes, genus. Species communis est imago, quam notiorē vocamus, ex indiuiduorum cognitione multorum ab animo nostro percepta, quam Aiaci appellant Graeci, & nonnunquam Aios. Sic equum semel conspicati quocunque loco occurrentem agnosciamus, sic alias animalium rerum: quāsi formas innumerabiles. Sed generis nomen latius est, quāsi vt eius imaginem animus humanus queat percipere, vt si pingi tibi animal iubeas, incertum est quid velis, nisi nomen addas speciei, velut cerni, lupi & c. Speciei vsus est in declaranda generis amplitudine. Accipitur etiam species pro forma, & pulchritudine, vnde speciosus, pulcher.

Accipitur genus interdum pro specie.

Subalternam.

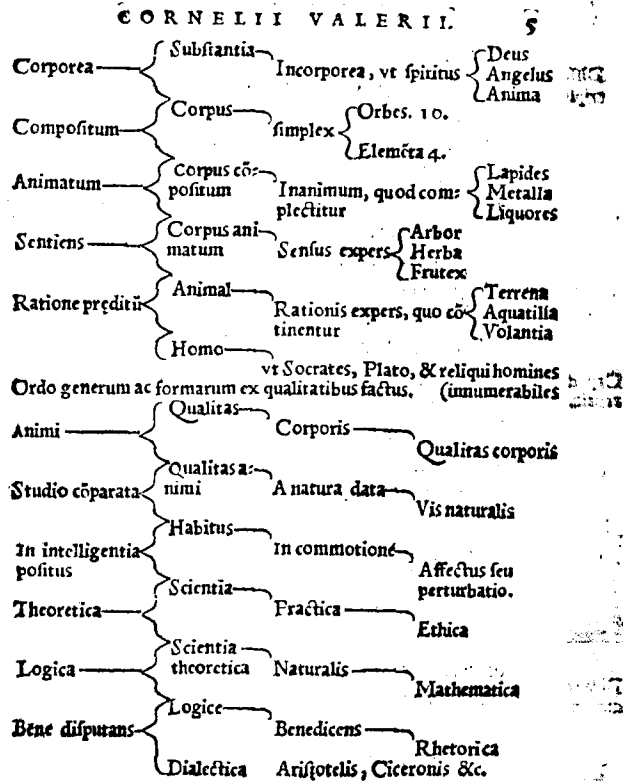
Species & genus notionae sunt.

Ordo generum & formarum ex naturis constitutus. 9.

TABVLAE DIALECT.

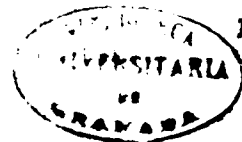
QVAE summa genera sint, quae intermedia, quae item species vltima, & quae sint intermedia, demonstrabit subiecta tabula, ex prima categoria petita (nam idem potest & in alijs ordinibus ostendi) in qua genera, & species medium locum occupant, differentiae vtrinq; latera claudunt.

Corporea

De differentia.

10.

B

Differens

Differentia
triplex.

DIFFerentia dicitur, qua res inter se differunt. Ea triplex est, communis, propria, & maximè propria, quam specificam dicunt. Communis est accidens separabile, & qualecunq; discriminè, quo tristis ab hilaris, agilis à remisso, & idem vir à seipso olim puero distat. Propria, accidens inseparabile, quo cygnus à coruo candore differt: is qui castos habet oculos ab eo qui nigros. Vtraq; fortuita discrimina notat. Tertia quæ maximè propria dicitur, naturalis est, & speciei procreatrix, quæ vocum communium tertia numeratur. Hæc naturali discrimen notat, quo species vnaquæque à cæteris distat, quam Porphyrius ita definit: Differentia est, inquit, quæ de multis, specie autè differētibus, in quæstione quale quid est, dicitur, ut ratione præditum, & rationis expers, quibus homines & bestię distinguuntur: item corporeum, & corporis expers: animatum, inanimū: bonus, & malus affectus: theoretica, practica scientia, &c. Differentia naturalem qualitatem eorū quæ eidem generi subsunt, & essentiã, perficit. Differens est (ait Quintilianus) dum genere in speciem diducto species ipsa discernitur. Hoc genera diuiduntur, & species procreantur. Differentiæ duplex est officii, ex quo nomen duplex, *οὐρανικὴ* & *ἀναγερτικὴ*. Systatica speciei efficiens est, quæ addita generi speciem procreat, ut animatum sentiens addita corporū generi, animalium speciem efficiunt: & rationis particeps hominem efficit, rationis expers bestia: hinc specialis appellari potest. Diæretica est generis diuidens, qua genus in species diducitur, multisq; formis conuenit, vnde & generalis

Cap. de differe
tentiã.

Differentiarū
duplex officii

neralis rectè dicitur, ut rationis particeps, & expers, animalium genus diuidunt, tum mortale & immortale, itemq; volatile, terrenum & aquatile. Natura datum, & studio comparatum, habituum genus partiū. Postremò differentiæ aliæ generales sunt, ut animatum, ut sentiens, quæ in multis formis dicuntur, aliæ sunt speciales, & vltimæ speciei procreatrices, quæ vni tantum formæ conueniunt, ut rationis particeps, & rationis expers.

De proprio, & de differentiæ & proprii
discrimine. 11.

PROPRIVM est naturalis procliuitas, & agendi facultas, quæ vni speciei, soli, & semper, omnibusq; eius indiuiduis conuenit, & quod retro etiam potest cum ea vicissim commeari, siue (ut vulgus loquitur) quod cōuertibiliter de sua specie dici potest, ut loqui, & ridere posse, homini conuenit, hinnire equo, mugire boui, rudere asino, latrare cani, valetudinem lædere morbo, &c. quæ inter se omnia recipiuntur. At ratione præditum esse, nō homini tantum cōuenit, sed cælestibus etiam animis, cum tamen hæc propria sit hominis & naturalis nota, quæ nulli animalium reliquorum conuenit. Proprietas vni speciei peculiaris, proprium dicitur, quod eius vim, naturamq; ita declarat, ut vicissim de ea dicatur: estq; tantum vnius, cum differentia sit plurium formarum. Plerique hoc ferè discrimen statuunt, ut differentia significet constituentem naturæ partem, ut in homine

Homo animal
ratione prædit
tum & mort
talr.

Proprium
vnius est spes
ciei, differens
tia plurium.

B a mens:

mens: proprium autem, quandam rei constitutæ consequentem affectionem & procliuatatem, vt ridendi ac loquendi facultas, quam potentiam nominant. Ho-

Quid propriū hominis, Cicero primo officiorum.

Quatuor proprij significationes.

minis est, inquit Cicero, propria veri inquisitio & inuestigatio. Eodem pertinent functiones, & officia rerum propria, vt Rhetoricæ propriū est bene dicere, Dialecticæ bene disputare, iustitiæ suū cuiq; tribuere. Enumerantur & aliæ proprij significationes, quarum prima est, qua proprium id appellatur, quod soli quidem conuenit, sed non omni, vt poetam esse, homini, non omni. Secunda, qua id proprium dicitur quod omni cōuenit, at non soli, vt viuere homini, sed non soli, bipedem esse, &c. Tertia, qua omni, & soli dicitur conuenire, at non semper & perpetuū, vt canescere in senectute homini omni & soli, non semper sed ferè in senectute. Quarta, qua proprium nominatur id, quod omni, soli, & semper conuenit, quod supra posuimus, verèq; proprium est. Differentijs & proprijs distinguuntur species cognatæ: accidentibus dignoscuntur indiuidua ijs, quæ à Rhetoribus attributa personarum dicuntur.

Verè propriū.

Differentia & proprium speciei diuini: quæ accidentibus indiuidua describuntur.

De Accidente. 12.

ACCIDENS (Græcè *συμβεβηκός*, fortuitum, quod est adiunctum substantiæ) est vox quæ res naturis, seu subiectis inherentes notat: seu id, quod vel adesse, vel abesse potest sine rei perniciæ, vel interitui: siue vt nunc loquuntur, præter rei corruptionem. Id cum per se coherere nequeat, subiecto sulcitur. Accidentis duplex est, separabile, & inseparabile. Separabile

Accidens duplex.

abile dicitur, quod subiecto facili detrabi potest, vt hilaritas, frigus, calor, (externū corporis calorem intellige, non illum vitalem, qui nō est separabilis) currere, sedere, candor parieti inherens, &c. Inseparabile est, quod à naturis separari re ipsa nequit, vt humor ab aqua, calor ab igne, pondus à saxo, quæ tantummodo cogitatione possumus à substantiâ seingere.

De vsu quinque vocum, & de duplici ordine, & prædicatione. 13.

HIS vocibus rerum omnium quæ decem categorijs distinctæ sunt, appellationes continentur, quarum est multiplex vsus. Indicant priuim dictionū cognationem, amplitudinem & angustiam in cuiusque categoriæ serie, vt quæ vox cui tribui in definiendo possit, vel non possit, intelligatur. Deinde pronuntiatorum naturam ostendunt, quorum alia necessaria sunt, vt quæ sunt ex genere, specie, differentia, & proprio constituta: alia non sunt necessaria, vt quæ ex accidente constant. Tum definitionum, & diuisionum materiam suppeditant, & argumentorum inuentioni præcipue conducunt. Cognatarum communiumq; vocum vsum regula hæc breuiter indicat, quæ præcipit superiora dici de inferioribus, ac paria de paribus: at inferiora de superioribus dici non posse. Tribuenda igitur esse genera formis, vt equus est animal, cyathus est poculum: formas indiuiduis, vt bucephalus est equus: paria esse propriū, & speciem eam, cui id attribuitur, eaq; inter se reciprocari, vt hominis est, veri inuestigatio: accidentia, quæ cōcreta Grammatici vocat, sub-

Vsus vocum priuim.

Secundus vsus.

Tertius.

Quartus.

Regula.

Concreta subiecto tribuntur, nō autem abstracta. nō

communione dissentiunt. Nam canis vocabulo sydus, & animal continentur. Tauri nomen, bouem, motem, sydus, & philosophum complectitur. Hæc isti vocant æquiuoca æquiuocata, nempe res ipsas & significata, quæ vna voce homonyma, seu ambigua continentur. Illam verò ipsam vocem res plures cõplectentem nuncupant æquiuocū æquiuocans, Græci $\epsilon\mu\upsilon\upsilon\mu\upsilon\tau\alpha\gamma$. Quæ quidem nomina sunt imprimis fugienda, nec locus his in dialectica dari possit vllus, nisi vniuoce, vt nunc loquuntur, accipiuntur, & distincte. Recipienda autem sunt synonyma, (quæ ab illis appellatur vniuoca) quæ vno modo ac ratione dicuntur, siue quorū & nomen est commune & eadem natura, vt homo, asinus, aquila, quæ ad communem animalis vocem (id genus est, suumq; nomen & definitionem formis suis impartit) referuntur, sed proprijs tamen singula differentijs distant. Vniuoca vulgus item duplicia fecit, vniuocata, & vniuocantia. Ea dixerunt vniuoca vniuocata, quæ sunt nomini cõmuni subiecta, veluti species, quæ ad idem genus referuntur, Græcè synonyma. Et nomen illud commune, cui hæc subsunt, vniuocās appellauerunt, Græci synonymian. Paronyma, quæ vocantur denominatiua, ea sunt, quæ ab alio deriuata solo sine differunt, vt dialecticus nomen ducit à dialectica, sanus à sanitate. Ceterum homonymis opponuntur polyonyma. Illa res diuersas vna voce significat: hæc differentibus nominibus rem vnam declarant, vt ensis, gladius, &c. Synonymis opponuntur heteronyma. Illa sunt eiusdem naturæ, referunturq; ad idem nomen, & vnum genus: hæc diuersæ naturæ sunt, & ad diuersa

Æquiuoca
æquiuocata.

Æquiuocum
æquiuocans.

Quando lo
cus homony
mis.

Synonyma.

Vniuocata &
vniuocantia.

Paronyma
seu denomina
tiua, latine cõ
iugata siue cõ
iuncta.

Polyonyma.

Heteronyma.

diuersa referuntur genera, vt leo, candor, quorū illud ad animalū genus refertur, hoc ad colorē. Tradit idē Aristoteles & alia nonnulla, vt sunt, dici quædam cõiunctim, quædam separatim. Dici aliqua de subiecto, quæ in subiecto non fiat, vt homo: aliqua esse in subiecto, quæ de subiecto tamen non dicantur: quædam nec in subiecto esse nec de subiecto dici, vt singuli homines. Dici de alio, id est, tribui inferioribus. Esse in subiecto, sic in aliquo intelligi, vt accidens in subiecto. Diuersorum generum, quæ in serie non collocantur, diuersas esse specie differentias, quæ iudicanda nobis tantum videbantur.

Dici de alio.

De substantia, prima Categoria. 16.

SVBSTANTIA (seu essentia, vniuersa, quam Cicero naturam nominat) est res per se constans. Essentia, quatenus per se coherentem naturam significat, nullo eget adminiculo, at vestitur tamen accidentibus, ac quasi formatur. Nihil enim præter accidentia quædam rerum, magnitudinem, colorem, &c. oculis conspici potest. Huius ordinis sunt spiritus, sydera, elementa, animantes, plantæ, lapides, metalla, meteora, liquores, &c. Eodem pertinent & naturarum partes, vt membra corporis, & plantarum fructus, vt os, manus, ouum, flos, folium, &c. Item cadauer, aliq; innumerabilia, esculenta, poculenta, condimenta, lactaria, &c.

Substantia.

De substantia prima & secunda, & de substantiæ proprietatibus. 17.

B 5 Sub=

SVBSTANTIA prima (vt Aristoteles ait) ea est, quae nec de subiecto vlllo dicitur, nec in subiecto vlllo inest, vt quidam homo, quidam equus, veluti So crates, Bucephalus, &c. quae sunt indiuidua & res singulae. Secunda est, quae completitur formas eas, in quibus prima natura insunt, earumq; formarum genera, vt sunt homo, animal, aliaq; genera & species. Substantiae contrarium nihil est, propriumq; ei contraria posse recipere. Non sunt autem contraria ignis & aqua, sed diuersa. Substantia non potest augeri nec minui, siue vt isti loquuntur, non suscipit magis & minus. Nihil enim essentiae addi potest, vt magis essentia sit: nihil demit, vt essentiae nomen admittatur: Siquidem pueri ad aetatem virilem excrescentes, quantitate quidem differunt, natura tamen horum sua vi cohaerens permanet. cumq; puer gracilis, crassus, doctus, amicus esse, disputare, caedi, sub dio noctu iacere pennellatus pos sit, his omnibus variantibus natura tamen constat. Ex hoc ordine, vt & ex ceteris sequentibus, definitionum materia petitur, genus proximum & differentia speciei efficiens: vt definitiones ducentur ad hunc modum: Equus est animal rationis expers, aptum ad hinnitum. Non est autem necesse a primo genere per omnes finis tri lateris differentias circumferre speciem, neq; (vt Cicero praecipit) id vsq; a capite arcessere, id est, a summo genere eius ordinis, in quo species definienda collocatur.

Ordo categoriae substantiae.

18.

Sub

SVBSTANTIA in formas duas diducitur, corpoream & corporis experte. Corporea dicitur quae cerni tangi'ne potest, vt corpus. Corporis expers est, quae sub oculis non cadit, sed sola ratione intelligitur, vt spiritus, Deus pater, filius, spiritus sanctus, angeli boni, & mali, Michael, Belial, manes, lares, genij, &c. Corpus duplex est, simplex & concretum. Simplex quod ex elementis seu materia non constat, vt sunt orbis caelestes decem vel vndecim, & elementa quatuor, vt terra, aqua, aer, ignis, sphaera Lunae, Mercurij, Veneris, Solis, Martis, Iouis, Saturni, Caeli seu firmamenti, cristallini caeli, motus mundi seu primi mobilis, empyrei seu beatorum sedis: sydera omnia quae caelo sunt infixae, helice, cynosura, bootes, arcturus, hœdi, pegasus, &c. Concretum, quod est ex elementis conflatum, atq; hoc duplex: animatum & inanimatum. Animatum corpus seu vitale dicitur, quod vi & natura crescendi & coalescendi per se praeditum est. Inanimatum est vitae expers, quod aliunde crescendi vim accipit. Animatum, vel sentiens vel sensus expers. Sentiens, id est, quod patibilem habet naturam, vt anima. Id vel ratione praeditum est, vt homo, cui subsunt Plato, Aristoteles, & reliqui innumerabiles. Vel rationis expers, vt bestiae, terrerae, gradientes, & serpentes seu reptantes, vt leo, viperæ, lumbricus, & amphibia. Aquatiles, asellus, calixia, aphias, saperda, delphin, &c. Volantes, aquila, noctua, apes, & omnia insecta, &c. Alij distribuunt corpus animatum sentiens in animal, & zoophytum. Zoophytum vocant stirpem animalis naturae partici-

Substantia.
Corporca.
Corporis expers.
Corpus.
Simplex.
Concretum.
Animatum.
Inanimatum.
Sentiens.
Rationale.
Irrationale.
Zoophytum.

Substantia prima, indiuiduum est.

Secunda substantia, genera & species.

Substantia propria generata.

Definienda ratio ex ordine substantiae.

In Topicis.

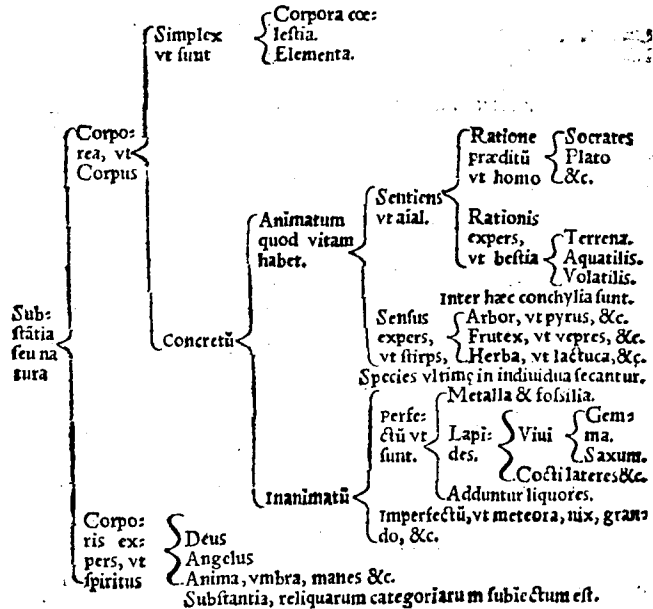
Plantæ. pem, vt vrtican marinam & spongiam, quæ sentire propius accedentes putatur. Sensus experti planta subiicitur, cuius sunt tres formæ: Arbor, vt malus, nux, pomia, &c. Herba, vt malua, fruges, legumina, olea, radices, frumenta, gummi, & resina, aromata, semina, flores, &c. Frutex, vt rubus, genista, arundo, &c. Inanimū dicitur quod vita caret: id vel perfectum est, vel imperfectum. Perfectum complectitur ea, quæ eruiuntur è terra, & fossilia, vt aurum, ferrum, & fulgur, argentum viuum, nitrum, alumen, sal, &c. Et lapides, quorum alij sunt viui, seu naturales, vt gēma, veluti achates, magnes, &c. & saxū, vt mons, rupes, silex, &c. Alij cocti, vt lateres, tegula, vitrum, &c. Et liquores, vt vinum, lac, mel, sanguis, pituita, fontes, flumina, &c. Imperfecto subiiciuntur ea quæ in aere gignuntur, veluti meteora, vt tonitrua, fulmina, vapores, nix, grando, pluuia, ros, venti, &c. Calx, vitru, lateres, tegula, sal, panis, &c. quāquam artificis opera iuuentur, cum tamen hæc natura perficiantur, ab hoc ordine quibusdam non videntur excludenda: alij qualitates esse contendunt, quod à qualitate nomen accipiant.

Inanimum.

Meteora.

Tabula substantiæ.

Sub

De quantitate, primo accidentium ordine. 19.

QUANTITAS est, quæ rerū magnitudinem & multitudinem complectitur. Dupliciter enim diuisa est, quāmagnum, & quāmultum sit: illo continuata quantitas seu coniuncta & cohærens continetur, quæ corporum est magnitudo: hoc discreta, seu diiuncta, & separata, quæ est corporum multitudo.

Quint

Quantitas cō
iuncta.

Quantitas coniuncta, & deiuncta definiuntur hoc modo: Coniuncta quantitas, cuius partes cum termino aliquo cōmuni copulantur, qui vnus est extremū, & alterius initium, quomodo partes lineae cum punctis, superficiei cum lineis, corporis cum superficibus, tēporis cum instanti coniunguntur. Discreta, cuius partes cum communi aliquo termino non copulantur, sed separate sunt. Coniunctae quantitatis hae sunt formae:

Deiuncta seu discreta.

Linea.

Linea, superficies, corpus, tempus, quibus additur locus. Linea est longitudo sine latitudine, & altitudine seu crassitudine. Ea est aut recta, vt diameter, pes, vlna, stadium, &c. aut praua, vt spira, arcus, &c. Superficies est extremitas longa & lata, nō crassa. quae duplex est, aequa seu plana, vt arca, campus, &c. iniqua seu flexuosa, vt testudo, camera, &c. & haec duplex: concaua, interior rotundi pars, conuexa exterior.

Superficies.

Corpus.

Corpus est, quod longitudinem, latitudinem, & crassitudinem complectitur, estq; vel rotūdum vt globus, pila, &c. vel angulare, vt cubus, turbo, pyramis, cylindrus, &c. Mathematicum corpus hic accipitur quo sola spectatur magnitudo ab omni materia sciunda: id quod fieri cogitatione tantum potest. quo modo lineam carere latitudine, & superficiem crassitudine (quod re ipsa fieri nequit) intelligimus. Locus hic interuallum notat locorum. Tempus triplex est: praeteritum, instans, futurū: continetq; partes, annū, mensem, diem, horam. item biennium, lustrum, &c.

Corpus mathematicum.

Tempus.

Discretae quantitatis duae species.

Deiunctae quantitatis seu discretae sunt duae species, numerus & oratio. Numerus est unitatum collectio, multitudo & summa. Oratio hic accipitur pro syllabarum

barum

barum longarum, breuiumq; modulatione, quarum singulae separate sunt, & diuersas habet temporū mensuras. Versatur haec in compositione, dactylica, spondaica, iambica, &c. In cātu, seu rhythmo, musica harmonia. In versu, poetica. Referuntur ad hunc ordinem omnia mensurarū nomina, quibus vel liquida vel arida metimur, qualia sunt amphora, congius, sextarius, modius, &c. & ponderum nomina, vt quadrans, mina, talentum. Numeri principales quos cardinales vocant, vt vnum, duo, tria, centum, mille, &c. ternio, quaternio, senio, senarius numerus, &c. Sed primus, secundus, centesimus, millesimus, & reliqui ordinis numeri ad relatiua pertinent. Oratio numerosa, de qua multa rhetores, rhythmici, musicae modulationes, ac totum versificandi genus. Quantitas contrario caret. Neq; magium, aut paruum contraria sunt, sed relatiua: neq; nox & dies, quae priuanti sunt. Nec intentionem capit nec remissionem, sed maius & minus recipit. Eiq; proprium est, res ex ea aequales dici vel inaequales, pares vel impares. vt numerus numero, grex gregi, &c. Hinc ita licebit definire: Ager est superficies, seu extremitas plana frumentis ferendis apta, &c. Linea, superficies, corpus, & (si hanc a superficie separet) locus positionem, vt vocant, inter se habent: numerus, tempus & oratio non habent. Tempus enim cum non permaneat, habere situm non potest, & Volat irreuocabile verbum. Quantitas & qualitas ita differunt. Res diuidua quantitate significatur, qualitate res indiuidua. Illa quantum facit, haec quale. Quantum dicitur id, quod ex quantitate

Proprietates
quantitatis.

Definiendi
ratio.

Alia quantitas
partitio.

Differentia
quantitatis &
qualitatis.

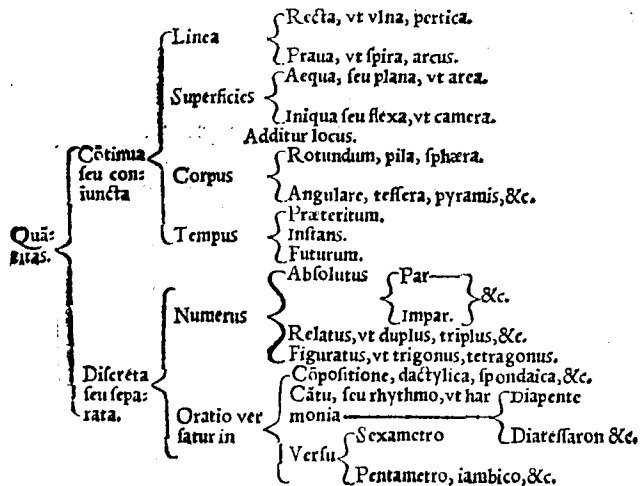
Quantum,
quantitas.

nomina

nominatam est, vt magnum, paruum, &c. Eadem est qualitatam & qualium ratio. Qualitates sunt candidor, nigror, letitia, &c. Qualia, candidum, nigrum, letum, &c.

Qualitas qualia.

Sequitur tabula quantitatis.

De qualitate.

20.

QUALITAS est animi, vel corporis affectio, & forma, ex qua nomē aliquod ducitur, vt à prudentia, & dialectica prudentes & dialectici dicuntur.

Qualitas est, inquit Aristoteles, ex qua quales aliqui nominantur.

Qualitatis species quatuor.

nominatam. Qualitatis species quatuor sunt, quarum prima continet habitum & dispositionem, quae rectius dialectois Graecè vocetur aut affectio Latine. Habitus est constans & absoluta aliqua in re perfectio, non natura data, sed agendi consuetudine & exercitatione longa nobis comparata. Estque animi vel corporis. Habitus animi, id est in animo haerens, qui vel intelligendi vel deliberandi facultate perficitur. In intelligentia seu cognitione prudentia versatur, & artes omnes absolute perceptae, vt grammatica, mathematica, astronomia, ethica, pictura, &c. Habitus animi in deliberando positus, voluntatis est, vt virtutes & vitia, iustitia, fortitudo, temperantia, iniustitia, intemperantia &c. quibus singulis plures partes subiiciuntur. Virtutes aliae sunt vsu comparatae, vt ea, quas modo posuimus: aliae diuinitus donatae, vt fides, spes, charitas, & alia spiritus sancti dona. Corporis habitus est comoditas quaedam, seu comoda agendi facultas, non à natura data, sed studio & industria comparata, vt artium mechanicarum nomina, sutoria, scriiniaria, palaestrica, gladiatoria, ars natandi, iaculandi, currendi, saltandi, fistula ludendi, &c. robur, velocitas. Ad habitum quoque referri possunt professionum & officiorum nomina, relatione seclusa, vt theologus, iuriconsultus, poeta, orator, doctor, &c. Dispositio, seu diathesis, est habitus inchoatus, & affectatio quaedam perfectionis, diuturnitate tantum ab habitu distans. Nam facile mutari affectio potest, habitus est auium.

Habitus illarum rerum est, in quibus est anima.

Habitus animi.

Habitus corporis.

Dispositio.

Ad hanc etiam referuntur, frigus, calor, morbus, sanitas.

tas, calere, languere, & quaecumq; affectione *conuulsi* significant. Eadem est huius, quae fuit habitus varietas, ut mediocris virtutum artiumq; cognitio, aut vitiorum, rerumq; aliarum consuetudo, temporis diuturnitate nondum confirmata. Altera qualitatis specie continentur naturalis potentia (quam Latine vim naturalem, & procliuatē appellabimus) & naturalis impotentia (quae Latine dicitur imbecillitas naturae). Vis naturalis est facultas seu propensio à natura data animo vel corpori, ut mens, voluntas, ingenium, memoria, docilitas, valetudo, aptum esse ad risum, agile esse equum & celerem, volatiles aues, pisces in aqua degere posse, homines non posse, tardus asinus, durus lapis, cernendi vis, phantasia, melancholia, phlegmatia, sexuum nomina sine collatione accepta, ut mas, femina, & iuuentus, senectus. Item gemmarum & herbarum vires, & siderum, elementorum, & c. Naturalis imbecillitas, est reluctatio naturae, ut indocilitas, obliuio, valetudo mala, valetudinarius, hebes, asinus velox, lapis mollis, & c. Qualitates ferè naturarum instrumenta sunt, ut ignis, calor. Herbarum succus, calor, & frigus, instrumenta sunt, quibus vel sanentur, vel enecentur homines. Tertia qualitatis species constituitur passionem (Latine perturbationē) & passibilem qualitatem (Latine patibile, seu affectam qualitatem.) Perturbatio est subita animi commotio. Patibilis qualitas, quae vel sensum mouet, vel à perturbationibus est orta. Animi perturbationum genera sunt quatuor (à quibus reliquae formae fluunt, quae disertè explicantur à Cicerone lib. 4. Tusculan. quæst.) libido

do seu cupiditas, letitia, egritudo, & metus, quae concitantur ex appetentis vel auersantis animi commotione. Nam prosperitas, calamitas, deliciae, honesta, turpia, quae animae obiecta vulgò dicuntur, & Latine animinum afficientia, seu animae subiecta, perturbationes mouent, & quietum metis statum impellunt. Perturbationes corporis, quae corpus afficiunt, ut pallor ex metu, rubor ex pudore. Patibiles qualitates quae sensus mouent, seu subiectae sensibus, quae sensuum obiecta vocant (non autem ipsae sensationes, ut auditio, tactio, quae sunt categoriae perceptionis) sunt, colores, qui mouent visum, ut candor, nigror, atque etiam lux & tenebrae: soni auditum afficiunt, ut vox, tusis, mugitus, strepitus, & c. odores olfactum, ut faecor, fragrantia: saporibus gustum, ut amaror, dulce, salsum: tractabiles qualitates tactum, ut duricies, mollicies, (non tamen haec intelliges inuicem collata. tum enim relata erunt, quemadmodum & habitus, & affectio, inter se comparata) calor, frigus, humor, siccitas, quae primae qualitates nominantur. tum secundae qualitates, durum, molle, graue. Huc adiiciunt leuitatem, asperitatem, densum, rarum, quae rectius alij ad situm referenda censent. Patibilis qualitas, quae orta est ab affectu aliquo, vel in animo, ut insania ex tristitia, vel in corpore, ut nigror ex calore, pallor ex morbo: quae hoc differt à perturbatione, quòd haec repentina sit, temporaria, ac facile mobilis, subitoq; animum vel corpus moueat, ut timor, membrorum horror, pallor, ex metu subito, pudor, unde pallescere, & erubescere dicuntur, iratus, letus, ebrius, & c. Illa verò sit diuturna, ut inuidia,

Perturbatio corporis.

Patibilis qualitas.

Calor & frigus supra sume in affectione posita, quod facile tolli euellit; possint, hic autè quod sensum moueant.

Quid differat inter se perturbatione & patibilis qualitas.

Sequitur tabula qualitatis.

amor, ambitio, pallor ex diuturno pauore, vnde pallidum esse: iracundus, ebriosus, candor in niue ex frigore, nigror in Aethiope ex calore: quorum tamē quaedā ad habitus referri posse videntur. Respondet enim habitui patibilis qualitas, sicut & affectioni perturbationatio. Differunt tamen qualitates patibiles à vitijs, quod hęc manent, illæ incitent. Quarta qualitatis speciei continentur figura, & forma. Figura completitur inanimorū formam, vt cœli, plantarum, fluminum, linearū rectitudinem & obliquitatem, formam circulearem, tetragonican, cubicam, vnde rectum aliquid, vel obliquum dicitur. Item eam effigiem & figuram, quæ est opificum industria & artificio confecta, vt sunt opificum opera, domus, nauis, tunica, calceus, mensa, arca, liber, instrumenta, & arma. Forma animatorum omnium effigiem notat, vt mille hominum species, leonum, equorum, &c. Hinc homo pulcher, deformis, & similia. Qualitas intenditur ac remittitur, sed non omnis. Nec enim figura augetur, nec minuitur, veluti circulus. Contrarium habet (vt calor & frigus quæ in eodem genere posita inter se pugnant) non tamen omnis. Nam quamuis virtuti vitium sit contrarium, nihil est tamen trigono, quadro, circulo, cylindro, cæterisque contrarium. Quarta enim species, & ea, quæ sunt qualitibus contrarijs interiecta, vt est fuscum, pallidum &c. contrario carent. Proprium est qualitati ex ea simile aliquid aut distimile dici. In definiendi ratione ex hoc ordine ducta, differentiæ plerumque ab officio petuntur, vt iustitia est virtus, quæ suum cuique tribuit.

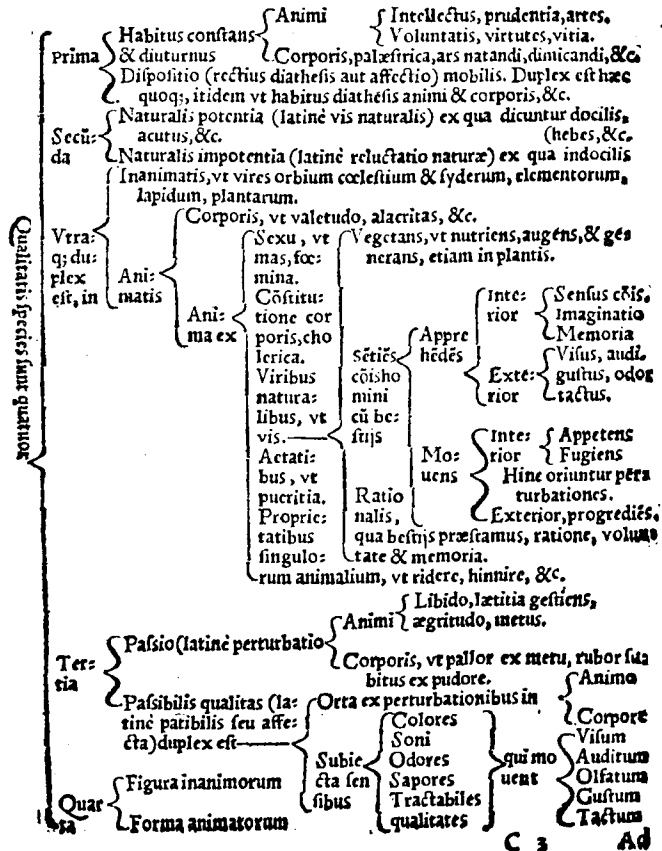
Patibilis qualitas habitui respondet, perturbationatio affectioni.

Differunt qualitates patibiles à vitijs. Figura.

Forma.

Proprietates qualitatis.

Definiendi ratio.

Sequitur

Tὰ ἁπλῆς ἦ, Quintilianus vocat quæ sunt ad aliquid, Cicero relata, & ad aliquid affecta, & quæ cum alio conferuntur. Ea sunt inter quæ mutua est cōnexio, & vnus ad alterū affectio. Hæc affecta, seu cōnexa per tūtur ex omnibus ordinibus. Cōparantur hoc ordine primū substantiæ inter se per quātitatem, qualitatem, actionem & cetera elementa. In quantitate conferuntur substantiæ per æquale vel inæquale, per par vel impar, vt magnus paruo, par impari, &c. Item primus, secundus, tertius, &c. simplex, simplum, duplum, &c. In qualitate per simile, vel dissimile comparantur. sic orator cum oratore, audax cum audace, vel timido &c. In actione & passione per generationem, & cognationem, & affinitatem, pater refertur ad filium, auus ad nepotem, focer ad generum &c. Per æqualem cōparationem conferuntur cōtractuum nomina, vt venditor emptori. Item mas femina, maritus vxori, amicus amico, &c. Per inæqualem cōparationem dux comes, imperator miles, dominus seruus, præceptor discipulus, magistratus ciues. Huc refer personarum discrimina, vt sunt ingenuus, liber, seruus, libertus, libertinus. Et per alios modos agenda, & patiendi, vt author cōparatur operi, actor reo &c. Per vbi, vicinus cōfertur cum vicino. Per quando, coæuus seu æqualis equali. Per situm esse, pronus supino, stans sedenti. Per habere, togatus ad togam refertur, continens ad contentum, diues ad pauperē &c. Quātitates inter se conferuntur per æquale vel inæquale, vt magnitudo paruitati, cāpus cāpo, tempus

tempus præteritum præsentis, simplum duplo, a colata cum 6, semisis cum altero semisse, amphora cum vrcæo &c. Qualitates inter se per simile, vel dissimile comparantur, vt virtus virtuti, vel vitio, scientia scientiæ, vel inscientiæ, ius diuinum, ius humanum, publicum, priuatum, cādor, nigror, amicitia, pax, bellum, merx, pretium, consulatus, fasces, lex, poena, &c. Scerni autem hæc omnia à qualitativibus, & interno sci hac ratione possunt: vt si exempli gratia, scientia eius rei, quæ sciri potest, scientia dicitur, affectum seu relationalium intelligamus: sin hominis esse, non rei dicitur, qualitatem. Actiones inter se comparantur, augere, minuere, scribere, emere, vendere, emptio, locatio, fideiussio, ius, tutela, actio, furtum, culpa, visus fructus, &c. Passiones inter se, augeri, minui, scriptura, &c. Vbi inter se, vt domi, foris, &c. Quando inter se, cras, heri, &c. Sitū esse inter se, statio, sessio, pronitas, reclinatio &c. Habere inter se, vestitus nuditati &c. Proprium est relationi affecta colligere, quæ cum alio conferuntur, vt duplum, maius, simile &c. Nam duplum simpli dicitur duplum, maius minori, simile ei, quod simile est, dicitur simile. Hæc inter se reciprocantur, vt ala alitis est ala, scientia eius, quod scitur, scientia: & id quod sciri potest, scientia scitur, quod sentiri, sensu &c. A Cicerone affecta appellantur, & à Rodolpho cōnexa nominibus conuenientissimis. In hoc enim ordine bina semper expectantur nomina, quæ simul tum oriuntur, tum intereunt, mutuoq; se produunt, atq; definiendo explicant. Vnde commodissime definitiones, correlatiua

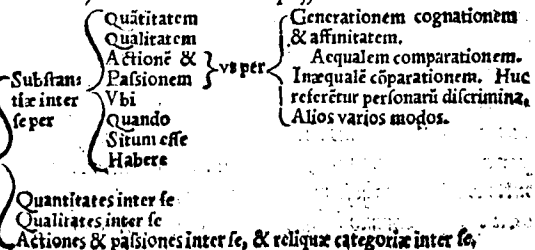
Quomodo relationalia fecerantur à qualitatibus.

Proprietates relationis.

(quod vocant) adhibito ducuntur ad hunc modum Tutor est, qui pupillum tuetur: pater, cui filius est: filius, cui pater. Nam haec omnia vicissim dici possunt. Si difficilis erit definitio, spectentur fundamentum & terminus seu finis definitionis, quae difficultate omnes tollent, tum nobilitatis fundamentum est virtus & temporis longinquitas: terminus, claritas seu splendor, ut: Nobilitas est claritas & generis antiquitas virtute comparata, posteritate propagata. Relatiua duplicia sunt, alia proprie dicta sunt, ut pater filius &c. quae sine collatione intelligi nequeunt, & vulgo dicuntur relatiua secundum esse: alia improprie, ut sunt voces sex categoriarum sequentium, quae secundum dici vocauerunt. Proprium est etiam relationi, esse ἀντιστοιχία. i. vicissim commeantia. Contraria admittit, capitque contentionem, & remissionem. nam similis aliud alio, dissimilisque dicitur: intentionem non omnia, neque enim vel minus vel magis pater dici potest, nec magis duplum aut minus. Contraria sunt virtus vitio, scientia insipientia. Sed multa contraria caerent, ut duplum, pater &c. siquidem haec diuersa ratione simul de eodem dici possunt.

Duplicia relatiua, quae vocantur, secundum esse, & secundum dici.

In hoc relationis ordine conferuntur

Reliqui sex ordines ad hunc, authore etiam Aristotele, reuocari possunt, cum relationis tantum species videantur, quae deinceps distincte hic subiunguntur.

Agere, ἡ ποιῶν, effectio. 22.

AGERE, seu facere, est vim suam in re patiente inducere. Est enim effectio, vis in aliud minus, seu infirmius explicata, seu efficientis ad id, quod accipit, applicatio. Continetur hac classe verba omnia, quae grammaticis actiua, & transitiva dicuntur, ut dicere, scribere, item disputare, vigere, negotiari, conuiuari. Et nomina significationis actiuae, scriptor, scribens, scripturus, testamenti factio. Et verba motus cum suis verbalibus, ut eo, ambulo, nauigo, curro, cursus &c. Generare, abolere, augere, minuere, immutare &c. Denique quicquid legitime responderet interroganti, quid efficit? Excipiuntur ab hoc ordine verba sensuum, & perturbationum, quae passionem actiua voce significare dicuntur, qualia sunt audire, gustare, videre, inuidere, metuere &c. In his motus verbis & similibus, ambulare, proficisci, saltare, viuere, loqui, currere &c. actioni passio coniuncta esse dicitur, & mouendi vis ab anima mouente proficisci, agique corpus, & impelli. Excipiuntur hinc ea quoque, quae sine collatione intelligi non queunt, & ad superiore ordine referuntur, ut tutor, actor, patronus &c. Fecerunt ex vi naturae sex actionis partes, quae sunt motus species. Nam proprium esse tradunt actioni, in motu esse, & passionem, ut ipsi loquuntur, inferre, hoc est, mutationem aliam quam rei patienti. Vtrumque contentionem capit & remissionem.

Verba motus

Excipiuntur verba sensuum

Excipiuntur propria relatiua. Sex actionis partes.

Proprietates actionis.

missionem. Est & actio nonnunquam actioni contraria, vt incendere, extinguere, calfacere, refrigerare magis, vel minus aliud alio dicitur.

Actio, seu affectio alia est

Natura- lis, quæ vi natu- ræ fit, vt sunt mo- tus spec- ies, in	Essentia, seu sub- stantia Quantita- tæ	Generare, seu producere Corrumpere, latine abolere Augere Imminuere
Voluntaria, quæ complectitur quicquid aliquam designat actionem, vt discere, docere, disputare, intelligere, scribere, conuiuare, negotiari, &c. Huc refer omnium personarum officia, sacra & profana, virtutum, vitiorum, artium, &c.		
Actio alia	Inducit vim in rem accipientem, vt verberare &c. Non inducit vim, sed in eadem substantia terminatur, vt cogitare, argumentari &c.	

Pati, ἢ πάσχει, περπέσθω. 23.

Passio.

PATI, seu fieri, seu accipere, est actionis affectus, & applicatio patientis, seu accipientis ad efficiens, vt produci vel oriri, aboleri (vulgus corrupti dicit) seu enterire, crescere, augeri, minui, immutari, (pro quo isti dicunt alterari) crescere, decrescere arbores. item dici, scribi &c. mutata ad hunc modum effectiois tabula. Nomina quæ verbalia passivæ significationis. Verba neutra quæ grammaticis absoluta dicuntur, ad qualitatis ordinem referuntur, vt pallere &c.

Vbi

Vbi. 24.

VBI (ἢ ὅπου) ordo est, qui locorum descriptionem complectitur, in quibus aliquid esse, fuisse, fore, factum, futurum ve dicitur, vt esse, vel fieri Colonie, domi, infra, supra, dextra, sinistra, antè, ponè, &c. & quicquid apte respondemus interroganti, vbi res sit aut geratur. Quo, quò, vnde, eodem referenda quibusdam videtur, vt sursum, deorsum, ad inferos, hac, illac, rure, domo &c. Huic ordini nihil est contrarium, nec intèditur, nec remittitur. Nam esse in tempore, non est magis vbi, quàm esse domi &c. Proprium ei comprehensio. Locus huc non pertinet, sed esse aliquid, fieri, agere, vel pati in loco, quemadmodum nec tempus ad ἢ ποτὶ referendum est, sed hoc, vel illo tempore factum esse quippiam, vel esse, vel fieri, agere vel pati. Locus varius est, vicinus remotus, amplius angustus, sublimis humilis, maritimus terrestris, aërius, aquosus siccus, planus montosus, celebris desertus, honestus infamis, apricus opacus, salubris pestilens, cultus neglectus, sacer profanus, publicus priuatus, vt forum, templum, regio, prouincia &c. Mirè valet hæc categoria, & ea quæ subiungitur, ad coniecturas, laudes & vituperationes, nec infirmam præstat utraq; probationem.

Proprietatibus

Loca diuersa

Quando. 25.

QUANDO (ἢ ποτὶ) continet temporum disferentias. Subijcitur huic ordini, quicquid ad interrogandi particulam quando, legitime respondetur, vt nunc, heri, noctu, interdiu, citò, serò, breui, tempore

pore hyberno, belli, pacis, intempestiue &c. Interuallum temporis ad quantitatem pertinet, ut si quaratur, quot annos Augustus imperarit. Tempus autem triplex est, præsens, cum quo conferuntur præteritum & futurum. Temporis præcipue sunt partes, annus, mensis, dies, hora. Annus duplex, maximus, & vertēs: dies naturalis, & ciuilis: hora æqualis, & inæqualis, quæ sunt à nobis in Elementis astronomiis explicata. Sunt dies festi, profesti, fasti, nefasti, seræ, nūdina, ver, æstas, biennium, seculū &c. tempus serenum, nubilū, &c. Proprium est τὸ ποτὸν effluere, & non permanere. Contrario caret, & in intentione & remissione.

Situm esse, οὐρανός. 26.

SITVM esse, οὐρανός, quod est, ut Quintilianus ait, compositum esse quodammodo. Genus est eorum nominum, quæ corporis & partium eius positum expriment, ut stare, sedere, cubare pronū, supinum, in latus: status, sessio, accubatio, &c. Non intenditur, neq; remittitur, quamobrem nec contrarium recipit. Neq; enim sedere & stare contraria sunt, ne vni plura contraria sint. De quibusdam stare dicitur, de quibus sedere rectè dici nequeat. Nam stant montes, turres, arces, &c. iacent aræ, campi. iacet terra, vel pendet potius, ut & aer, ignis, astra. Proprium est τὸ κᾶς situs, vel positus.

Habere. 27

Habere

Habere, ἔχει quod est amictu alio quo tectum esse. Vocabula cōplectitur à vestium, armorum, & ornamentorum nonnibus deriuata. Distribui potest in	}	rectū esse	Vestitum esse, ut prætextatum esse, togatum, tuniceatum, &c. Armatum esse, ut galeatum, hastatum, loriceatum, esse cum telo, &c. Ornatum, ut bullatum esse, annulo, monili insignitum esse, sceptro, fascibus. Phaleratū equum, Clitellatum asinum, Possidere aurum, habere prædia, uxorem, maritum, &c. Capere, seu cōtinere, ut plenum esse liquore, frugibus, &c.
---	---	------------	--

HABERE dicitur substantia integumentū, & hoc haberi dicitur. Habitum id Dialectici vocarunt, quod rectius integumentum appelletur. Caput intentionem & remissionem, & cōtraria. Armator est eques pedite. Contraria sunt seu priuantiã potius, armatus, inermis, vestitus, nudus. Proprium est adiectio.

Proprietates.

Vsus categoriarum & vocum communium. 28.

IN his ordinibus varia generum, formarum, differentiarum, & indiuiduorum, quæ in vocibus communibus explicantur, exēpla reponuntur, & immensa rerum cognatarum copia in has decem classes digesta comprehenditur. Ex quibus finitionum ac diuisionum materia, propriaq; rerum attributa petuntur. Cum enim definitio omnis ex genere constet & differentia, vel alia quapiam proprietate quæ de eo quod definitur, vicissim dici potest, frustra definire conetur is, qui vocum quinq; naturas ignoret, frustraq; diuidere studeat, cui generis, speciei, differentia, accidentium, & subiectorum ratio sit ignota. De amplitudine & angustia, rerumq; inter se cognitione

natione supra etiam sub capite, De usu quinque vocum, quarum haec propria est explicatio, diximus. De categorijs aliter Quintilianus, qui status rhetoricos esse indicat libro 3.

De postpraedicamentis. 29.

TRADVNTVR & alia quaedam post categorias, seu μετα τὰς κατηγορίας, quae illi postpraedicamenta vocant, quibus vocabulorum aliquot ambiguum explicatio continetur, vt sunt primum conuenientia & pugnantia. Conuenientium autem quaedam conueniunt, seu eadē dicuntur, genere, vt quae sunt eidem generi proximo subiecta, vt prudentia, & temperantia: quaedam sunt eadem specie, quae ad eandem speciem referuntur, vt Demosthenes, & Cicero: quaedam consentire numero dicuntur, cum pluribus idem declaratur, vt homo & animal ratione praeditum: nam vtriusque eadem est substantia. Et Martull. Cicer. Pugnantium alia sunt differentia, seu diuersa, alia contraria. Differentiū a ea numero discrepant, vt indiuidua, veluti singuli inter se homines: Alia specie differunt, quae eadem specie non continentur, vt sunt diuersarum formarum indiuidua inter se distantia, vt hic equus, hic asinus. Vel eiusdem generis diuersae species, vt equus, asinus. Alia genere distant, vt ipsa diuersa genera, & quae ad idem genus nō referuntur, vt animal & arbor, quae ad corpus animatum, & plantam. item homo, & quercus, quae

referunt

referuntur ad animal, & arborū. Huc pertinent quae totis rerū ordinibus discrepant, vt substantia, & qualitas. Opposita quae Graecē ἀντιθέτως dicuntur, in topicis explicabuntur. Prius & posterius quinque modis dicuntur, simul duobus. Prius aliquid dicitur tempore, vt dies hesternus hodierno die prior est, & hic crastino, pueritia iuuetute. Natura prius, vt animal homine, homo Socrate, quomodo priora dicuntur genera formis & formae indiuiduis integra partibus, causae effectis, subiecta adiacentibus. Situ & ordine, vt à freto Herculeo Graeciam petenti Gallia prior est Italia, & in corpore humano descendentibus à vertice, caput ventre prius est, & hic pedibus. In grammatica literae sunt syllabis priores, syllabae dictione: in rhetorica, prooemium narratione prius est, & c. Dignatione prius id dicitur quod praestantius est, sic consul praetore prior est, hic aedili, aurum argento, anima corpore & c. Causa, solis ortus die prior dicitur, species proprio. Simul aliqua dicuntur tempore, vt calor, & splendor in sole simul haerent: angeli omnes eodem tempore creati. Natura, vt ea quae recipiuntur, & neutrum est alteri causa vt sit, vt pater & filius, simul plura duplum. Sic species plures eidem generi subiectae, vt homines & bestiae. Motus species in affectionum categoria recensuimus. Et verbum habere in categoria postrema.

Opposita.
Prius & Posteriorius.

Simul.

Tabula secunda definitionis, & diuisionis.

De definitione nominis. 30.

Ex

Conuenientia.

Pugnantia.
Differentia.

EX quinque vocibus & decem categorijs colligitur definiendi & diuidendi rationes. Definitio est oratio, quæ vocis, aut rei alicuius naturam explicat. Et duplex est, nominis, & rei. Definitio nominis est, qua dictionis explicatur significatio. Huius decem formæ sunt. Prima dicitur ἡγετὰ λέξις, cum notiori verbo quippiam declaratur, ut capitis diminutio est prioris status commutatio. Lata culpa est nimia negligentia. Secunda ἡγετὰ διαφοράς, ut inter regem & tyrannum id interest, quod ille iure, hic vi dominatur. Huic affinis tertia ἡγετὰ ἀπαίρεισι τῶ ἰσχυρίσιν, per contrarij remotionem, ut virtus est vitium fugere &c. Ad quæ referuntur negantia, & priuantia, ut infans est, qui sari non potest. Quarta ἡγετὰ ἑνὸς ἀδράματος πλεονεξία ἢ τῶ ἰσομετρίας, per defectum ut dodrans est, cui quadrans decst. Quinta ἡγετὰ μεταφοράς, per translationem, ut mors vltima linea rerum est. Pecunia est neruus belli. Adolefcentia est flos ætatis. Senectus est ætatis occasus. Sexta ἡγετὰ ἰσοπέθει, per laudationem, ut iustitia est regina virtutum omnium. Et per vituperationem, ut otium est pestis adolescentum. Septima ἡγετὰ ἀναλογίας, per proportionem, ut sol est mundi oculus. Ciuitas sine magistratu, est nauis sine gubernatore. Lex anima est ciuitatis. Pictura est tacita poësis. Octaua ἡγετὰ ἰσοπέθει, exempli gratia, ut substãtia est, ut homo. Nona per periphrasin, ut Troiani belli scriptor, & per hypotyposin, ut Achilles vir est impiger, iracundus, inexorabilis, acer &c. Postrema ἡγετὰ ἰστολογίας,

quæ

quæ notatio latinè dicitur, cum ex vi nominis elicitur definitio, ut asiduuus est, qui dat asses. i. diues. Locuples, locorum plenus. Pecuniosus, qui pecorum copiam habet. Fides, qua fit id quod dictum est. Focus, quod foueat omnia, dictus. Etymologia vocis à probatis grāmaticis est petenda: quæ si peregrina fuerit, ex proprio cuiusq; linguæ idiomate iudicari debet. Et sua cuiusq; artis propria vocū significatio, et phrasīs ipsa cautè ponderanda est. Adhibetur autem necessario nominis definitio, cum de voce ambigua disputatur, de qua nisi primum conueniat, cæca omnis est sputatio. Ut, si nobis de mundo sit differendum, initio indicabimus quid nos mundū appellemus. Neq; verò hic sacra profanis miscenda sunt. Relinquenda est sua Ecclesiasticis vocabulorum significatio, non raro vehemèter abhorrens à lingua Latina. Nam Latini tantum sermonis studiosi vix agnoscant Principem huius mundi, quem profanum veterum ethnicoꝝrum vulgus Iouem esse credidit, patrem hominumq; deumq;. At literæ sacræ hoc nomine diabolum notat. Habent autem Ecclesiastici non vocabula tantum peculiaritaria, qualia sunt fides, iustitia, benedictio &c. sed nouas etiã phrasēs & Latinæ linguæ authoribus inauditas. Diligèter itaq; in quauis arte in primis oportet exprimi, quæ vis & sententia subiecta sit vocibus.

Necessaria nominis definitio.

De quinque rei finiendæ formis.

31.

DEFINITIO rei, est oratio, quæ id quod definitur, explicat quid sit, id est, quæ rei sit natura. Definitione vniuersa vis explicanda est. Cicero in partit.

D

Non

Non est, inquit, dubiū id quidem, quin definitio genere delectetur & proprietate quadā, aut etiam cōmuniū frequentia, ex quibus proprium quid sit eluceat. Sed quoniam non vna proprietatis ex locis ducta (nam ex omnibus ferē duci posse videntur) ratio est, quinque rei definiendae formae pro differentiarum varietate diuersos constituente finiēdi modos traduntur. Prima est finitio essentiae (ὀνσιδῆς) quae constat ex genere proximo & differentia, seu proprietate quadam naturali. ut homo est animal mortale rationis particeps, vel aptū ad risum. Bestia est animal rationis expers. Hic materiae formaeque naturali locus est. Homo animal est mente praeditum. Item virtus est habitus animi naturae modo rationi cōsentaneus. Alibi ita Cicero: Virtus est rationis perfectio. Habitus est animi vel corporis qualitas vsu comparata. Candor est color visum dissipans. Linea est magnitudo longa. Nam & accidentia eiusdem ordinis hoc modo finiuntur. Et supra docuimus in singulis classibus superiora dici de inferioribus sibi cognatis: eamque vulgō praedicationem essentialem dici, ut aurum est metallum, stadiū est linea, libido est animi perturbatio, generatio est actio, terramotus passio. Accidentia autem praedicationem vocari, cum accidentia vel de naturis vel de alijs non cognatis dicuntur, ut Cicero. Orat. Plauto differit, linea est curua, artes sunt vtilis, mors terribilis, &c. Cauendum in hoc finitionum genere, ne eius, in qua res definienda reponitur, categoriae fines egrediamur, sed ex eadē serie genus & differentiam depromamus. Secunda definitio causarum (ἀιτιδῆς)

Prima rei definiendi ratio.

In Tuscula.

2

est

est quae conficitur ex genere & rei causis, quae loco differentiae colliguntur. Cause quatuor sunt, materia, forma, efficiens, finis. Materia dicitur, ex qua res quaeque producit, ut pannus vestis est, materia, lana panni, ligna & lapides domus, vapor nubis. ut, domus est aedificium ex lignis & lapidibus constructū. Refer huc etiam materiam, in qua res heret vel versatur, ut pictura in tabula. Patientia in rerum difficilium voluntaria perpessione versatur: Dialectica in argumentatione, &c. Forma est rei figura, & ex materia facta species, ex qua nomen res quaeque ducit, agendi quoque facultatem res naturalis habet. ut Toga vestis est exterior, laxa, & sinuosa, quae subtracta cingebatur. Tunica vestis breuior sine manicis. Pallio tunica propior, quia interior, & palliū exterius, late diffusum. Auis est animal volatile. Homo est qui ex corpore constat, & anima. Anima melior hominis pars est, ex qua nomen est inditum. Vnde non abs re vulgō dictum est: forma dat esse rei, cum res id quod est formae debeat acceptum ferre. Quamquam naturalem hanc formam rebus ad superiorem finiendi formam retuleris, ubi huic proprium locum fecimus. Efficiens, quae aliquid efficit qui & author rei dicitur, ut fauer domus, vel nauis, sol diei, libri scriptor. Hic danda opera est, ut quoad licebit, causis vtare proximis, praecipuis, & sufficientibus. Ut senatusconsultum est quod Senatus iubet, atque constituit. Plebiscitum, quod plebs. Dies est lux a sole per mundum diffusa. Lex est donum deorum, &c. Referuntur huc instrumenta, ut cruditio studio paratur: triticum mola teritur, &c.

Causa 43.
Materia

Forma.

Toga.

Tunica.
Pallium.

Efficiens

Senatusconsultum
Plebiscitum
Dies.
Lex.

Finis.

Finis seu vsus est, cuius gratia res est comparata, vt Vestis est indumentum ad corpus tegendum factum: Penula vestis est vilis, quæ cæteras ab imbre defendit. Refertur huc & illa finitio possit, quæ ab effectis & officijs est petita, quam commoditatis causa tertium finiendi modum constituimus. Absolutissime censentur huius generis definitiones, quæ sunt ex omnibus collectæ causis. vt Matrimoniu est legitima perpetuaq; viri, ac mulieris coniunctio: & studio gignendæ sobolis, & vitandæ scortationis causa summa animorum consensione, inuita vitæ ac fortunarum omnium indiuidua societas. Materia vir & mulier, forma societas: efficiens, legitima, & animorum consensio: finis gignere &c. Tertium rei finiendæ genus ab effectis &

Matrimoniu.

officijs ducitur, in quo differentie vice effecta, vires, propria, & officia ponuntur. Quæ forma ferè definiuntur habituum nomina, virtutum, artium: Item personarum officia, herbarumq; vocabula, vt lactuca & malua herbe sunt, quæ ventrem leniunt. Sacrilegus est qui sacra diripit. Tyrannicida qui tyrannum reipub.

3
Hoc genus ad finale causam referri queat.

Grammatica.

liberandæ causa percussit. Grammatica est ars, quæ recte loquendi, scribendiq; rationem ex optimis authoribus petitam docet. Physica est causarum naturalium scientia. Rhetorica est bene dicendi scientia. Dialectica bene disputandi. Actio est ius perssequendi in iudicio quod sibi debetur. Nam eodè pertinent relationum nomina, vt tutor est qui pupillum defendit, patronus qui clientem. Maritus est qui uxorem habet, pater qui filium, genus quod species complectitur &c. Quartus finiendi modus à partibus vel formis

formis sumitur, in qua partes præcipuæ, vel species proximæ in differentiæ locum subrogatur, vt dies ciuilis est spatium viginti quatuor horarum æqualium. Dies naturalis interuallum temporis est, quo sol orbem nostrum lustrat. Posterior hæc definitio à causis ducta est. Ius scriptum est, quod leges, plebiscita, senatus consulta, principum placita, magistratuum edicta, responsa prudentium, morem & æquitatem comprehendit. Virtus est quæ prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam, communionem quadam complectitur. Non est autem semper necesse genus eius, quod definitur, exprimere. Facile id sæpe quamuis omisum intelligitur, vt in exemplis superioribus, & in alijs etiam nonnullis finiendi modis. Vtitur hoc genere, cum partes toto sunt notiores. Ad hanc formam pertinet & diuisio. vt, Ars est quæ vel in inspectione, id est, cognitione & æstimatione rerum posita est, qualis est astrologia: vel in agendo, qualis est saltatio: vel in effectu, qualis est pictura, Fab. lib. 2. cap. 19. Quinta rei definiendæ forma colligitur ex genere & accidentium, congerie differentie nobis ignote loco usurpata. vt, Aer est elementum calidum & humidum. Cælum corpus est simplex, quod circumagitur. Homo est animal bipes implume, & erectum. Lupus terrestris, animal est forma & magnitudine paulo maiore canina, ex raptu ferè pecorū viuens. Romani gens togata. Greci palliati, &c. Tantisper autem accidentia generi adijcienda colligemus, dum rem explandam sufficienter exprimant. Finiuntur hoc modo ferè animalia, plantæ, metella, gemmæ & alia pluri-

Dies ciuilis;
Dies naturalis.

Ius.

5

ma. Hoc genere personarū quoque & rerum descri-
ptiones continentur, quarum exempla plurima sunt
passim apud historicos, & poetas potissimū obuia.

Rectè definiendi præcepta. 32.

RECTE finendi præcepta sunt, vt finitio neq;
plura neque pauciora suo ambitu cõplectatur, quam
eius quod definitur, natura postulat, vt nihil in ea nec
redundet, nec desideretur, atque vtrunq; retro etiam
vicissim cõmeare, mutuisq; probationibus explicari
possit. vt q; definitio eius quod definitur, propria sit,
vt ne possit in aliam rem transferri quamlibet. sit que
verbis proprijs & apertis breuiter comprehensa.

Vile Cicero:
nis præceptū.
in Topicis.

Refert Cicero, veteres præcipere, cum sumpseris ea,
quæ sunt ei rei quam difinire velis, cum alijs commu-
nia, eousque persequi, dum proprium efficiatur, quod
nullam aliam in rem transferri possit, vt hoc: Hæredita-
tas est pecunia. commune adhuc, multa enim genera
sunt pecuniæ. Adde quod sequitur, quæ morte alicu-
ius ad quæpiam peruenit. Nondum est definitio: mul-
tis enim modis sine hæreditate teneri mortuorū pecu-
niæ possunt. Vnum adde verbum, iure. Iam à commu-
nitate disiuncta res videbitur, vt sit explicata definitio
sic: Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad
quempiam peruenit iure. Nondum est satis, adde, nec
ea legata testamento, aut possessione retenta. confe-
ctum est. Itēq; aliud: Gentiles sunt, qui inter se eodē
nomine sunt. Nondum est satis. Qui ab ingenuis ori-
undi sunt. Ne id quidem satis est. Quorum maiorū
nemo seruitutem seruiuit. Abest etiam nunc. Qui ca-
pite nō sunt diminuti. Hoc fortasse satis est: nihil enim
video

Hæreditas.

Gentiles.

video Scæuolā pontificē ad hanc definitionē addidisse.
Hactenus Cicero. De vtilitate definitionis & totius
etiam Dialecticæ, vide Cicc. de Oratore. lib. 1.

De diuisione. 33.

DIVISIO est rei per partes explicatio. Hanc
distribuere licebit in diuisionem nominis & rei. Di-
uisio nominis est vocis εὐσυνήμων, & ambigua in suas
significationes distinctio, seu, enumeratio significa-
tionum homonymi nominis, vel etiam orationis ambi-
guæ, & phrasis. vt si lupum distinguamus in homi-
nem, quadrupedem, & piscem: Canem in bestiam ter-
renam, aquatilem, & sydus, hac forma: Canis aut ter-
rena bestia est, aut aquatilis, aut sydus. Vel, alius ter-
renus, alius aquatilis, alius æthereus, &c. Quanquā
hæc Rodolpho vix mereri nomē diuisionis videatur: Necessaria no-
minis diuisio.
necessaria tamen est in omnibus disceptationibus dili-
gens significationum enumeratio. Constituendum est
enim primum, vt supra dixi, quid sonet vocabulum
cõtrouersum, quæ res vel sententiæ ei subiiciatur. Diui-
sio rei triplex est: generis in species, totius in partes
& rei in accidentia, &c. Prima diuidendi ratio, est
generis in suas species diductio. Hoc modo elemen-
tum in ignem, ærem, aquam, & terram diuidimus:
Magnitudinem permanentem in lineam, superficiem,
& corpus: Rempub. in democratiā, aristocratiā,
& monarchiam: Ius in legem, morem, & æquitatem,
his modis: Magnitudinum alia longa est, vt linea: alia
lata, vt superficies: alia crassa, vt corpus. Animalium
aliud homo, aliud bestia seu pecus. quo modo serē vt i

Diuisio nos
minis.

Diuisio.

Diuisio
Diuisio
Diuisio

Diuisio.

mur, cum differentijs nomina indita non sunt, & formarum numerus non est infinitior. Animalium aliud est rationis participes, aliud expers. quod genus tum adhibemus, cum formis nomina desunt, cuiusmodi sunt maximè illæ, quæ rursus tanquã genera diuidi possunt, quas subalternas nominant. Atque hæc proprio nomine diuisio appellatur, quæ sit potissimum, cum genera per differentias proprias in suas formas ita diducimus, ut & hæc singulæ deinde generis nomen induentes, in alias subiectas diuidantur, donec ad indiuiduū perueniatur. ut animalium aliud λογικόν, aliud ἄλογον. Et ἄλογον aliud terrenum, aliud aquatile, aliud volans. Et his singulis subiiciendæ suæ species. Secunda rei diuidendæ forma, est totius in partes seu præcipua membra distributio, quæ proprie partitio nominatur: ut si rempub. Roma. in senatores, equites & plebeios partiatis: Hominè in animã & corpus: & corpus in caput, ventrem, manus, pedes, &c. quas integrales partes appellant. In partiendo differentie serè nõ occurrunt: & quia longum esset sæpe singula colligere mēbra, satis erit præcipua recensere. Vide sub tabula quinta locum à partibus. Dissat à diuisione partitio, quòd genus de specie dici possit, totum de parte non possit. Nam rectè dicitur, Iustitia virtus est, caput verò homo dici non potest, nec pes, nec alia membra. Quintilianus lib. 7. Diuisio est, inquit, rerum pluriū in singula, partitio singularium in partes discretus ordo, & recta quedam locatio prioribus sequentia annectens. Cautendum hic præcipit Cicero, ne pars in genere numeretur, id est, ne partium partes generali diu-

2
Partitio.Different
diuisio &
partitio.Cautio.
De finibus bo-
norum.

rali diuisioni admisceantur, & ne id quod pars est, genus in diuidendo constituatur. Cavendum quoque ne genus in parte numeretur, id est, ne rei quæ diuiditur, id pars ponatur, quod eius sit genus. Tertius diuidendi modus triplex est: Subiecti in accidentia, ut hominum alij liberi sunt, alij serui. Pharmacorum aliud salubre, aliud noxium. Partimur hoc modo substantiam per omnium accidentium categorias, & per plerosq; locos dialecticos, ut docet Rodolphus lib. 1. Alter huic contrarius, est accidentis in subiecta, ut bonorum aliud animi, aliud corporis, aliud fortunæ. Vtilium alia sunt animata, alia inanimata. Cic. bib. 2. de Offic. Tertius est accidentis in accidentia, ut bonorum aliud honestum, aliud vtile, aliud iucundum. Hoc diuidendi genus est oratoribus frequens, quomodo Cicero in oratione pro lege Manilia Pompeij laudes enumerat, sciētiam rei militaris, virtutem, auctoritatem & felicitatem. Huc potest & quarta referri diuidendæ forma, quam Rhetores tum partitionē tum distributionem orationis nominant, qua rerum tractandarum ordo cernitur, & ad docilitatem pertinet, necessaria non oratori tantum, sed cuius etiam differenti & explicanti.

Rectè diuidendi præcepta. 34.

PRIMUM ut diuisio, quoad fieri poterit (neq; enim id perpetuum est) duabus repugnantibus differentijs, totamq; generis amplitudinem seu rei diuise naturam complectentibus absoluatur: (vitiosum est enim in diuisione aliquid prætermittere, maximè in

Cautiones. 2.

In diuisione
pars nulla neq;
que abeque de-
bet neque sus-
perare.

D 5 re finit

ve finita) atq; vt differentia genus diuidetes coniuncte generi sint aequales, & partes collectae toti. vt, Anima lium aliud ratione praeditu, aliud rationis experts: quae repugnantes sunt differentiae. Imperite igitur hoc modo diuiseris, hominum alij liberi sunt, alij rustici. Alterum est, vt eiusmodi sint diuisionis partes, quae de pluribus, quam ipsum illud, quod diuiditur, dici nequeant, hoc est, vt quicquid genere continetur, id totum differentijs explicetur, vt quod est animal vel planta, id est corpus viuum: & omne corpus viuum est animal, vel planta. Vtilis est diuisio ad definiendum. Nam diuisione adiuari finitionem Cicero docet, & ad rei distribuendae explicationem, & lumen orationis, ac copiam, de qua vide Erasmi in initio. 2. copiae commentarij.

De methodo seu compendiaria tractandi simplicis thematis forma, de ordine ac perspicua docendi ratione. 31.

IN methodo spectatur eorum potissimum praceptorum vsus, quae sunt haecenus a nobis tradita de vocabulis & categorijs, tum de finitionibus & diuisionibus. Haec tractandae simplicis quaestionis & explicandae via didascalici genus appellatur, seu didacticum, seu dialecticum, quo topica traditur, & succincta simplicium quaestionum tractatio, totaq; rei natura paucis locis inuestigatur. Explicatur autem octo locis, seu quaestionibus thematis simplicis natura, quae sunt: Prima, An sit? vt sit? ne sapiens, fuerit? ne Troia? futurae ne sint terrarum exustiones? sit? ne amicitia? Hac quaestionis

frionis genus cum rarius in thmate simplici occurrat, si forte extiterit, indicatur aut experientia & testimonijs grauium auctorum, aut signis & effectis. Huius loco vim nominis ante omnia, & certam significationem inuestigabimus. Vt de virtute dicturus, primum constitues, de qua virtute sit differendum. Plures enim sunt huius vocabuli significationes. Itemq; de amicitia. nam duplex est: vera & sincera, & ex amore profecta, quae est inter bonos: altera ficta, quae improborum est, & vulgi, quod amicitias utilitate probat. Secunda, Quid sit, est definitionis duplicis index, nominis & rei. quid sapientia? quid amicitia? vt Amicitia (ab amore dicta) est omnium diuinarum humanarumq; reru cum beneuolentia & charitate summa consensio. Ad huc locum pertinent & coniugata. Tertia, Quae species & partes? Referuntur hac diuiso, & partitio. Amicitiam supra fecimus duplicem, bonorum & improboru. Quarta, Quae causa? Quae ritur hic efficiens potissimum causa, & finis. Materia & forma de finitione serè comprehenduntur. Amicitiae verae causa & natura profecta, amor est, què virtus & gignit & continet: fictae, spes comodi. Quinta, Qui effectus, vires, officia? conseruat societatem humanam, & beneuolentiam alit, secundas res splendiores facit, & aduersas leuiores, &c. propriumq; ei est monere, & moneri. Sexta, Quae adiacetia, coniugata, & similia? Amicitiam consequuntur beneuolentia, fauor, caudor, sinceritas, opes amicorum, gaudium, cura de amicis tuendis, comitas, obsequium honestum, beneficentia &c. Septima, Quae pugnantia?

2
Amicitia.
3
4
5
6
7
Amici

Vtilitas diuisionis.
In Topicis.

Didacticum seu dialecticum explicandi genus.

Prima quaestio.

Amicitia repugnant inimicitia, malevolentia, odium
amicitia venenum, essentia pestis amicitia maxima,
simulatio amicitia, ἡ χυρῆς φιλία, negligentia ami-
ci, quærela, tristitia, amare tanquam sis aliquando o-
surus, &c. Octaua, Quæ testimonia & exēpla? Aris-
toteles amicitiam vocat virtutem, aut cum virtute
copulatam. Empedocles dicebat res omnes & mundū
totum ex amicitia constare. Ennius, Amicus, inquit,
certus in re incerta cernitur. Pertinent huc paria a-
micorum: item, Amicorum cōmunia omnia, aliq; plu-
rima. Vide chiliades Eras. Aristoteles quatuor tan-
tum posuit quæstiones, quæ sunt & in hoc nostro ca-
talogo præcipuæ: An sit, Quid sit, An illud tale ve-
sit, Quamobrem sit. Ad quas referuntur & alie
quæstiones quatuor: generis, definitionis, proprii
& accidentis, quod res omnis quæ ad disputandum
proponitur, aut generis questionem habeat, aut de-
finitionis, aut proprii, aut accidentis. Admonendum
hic videtur illud, vt propositam questionem per cō-
muniū vocum titulos circumferamus, obseruaturi ge-
nus, speciem, propriū, accidens: & si videtur, per
plerosq; locorum indices. Vtile quoq; fuerit circū-
stantias obseruare, & coniuñctæ quæstionis partes, vt
initio dictū est, ad simplices voces reuocare. Quæ
res incredibilem suppedabit orationis copiam. Vide
præterea Rodolphum lib. 2. cap. 28. & 29. Præci-
piendum & illud est, vt eum seruemus in docendo re-
rum ordinē, quem bonis authoribus videmus esse fa-
miliarissimum, vt à generalibus principijs ad speciales
declarationes per distributionem deducatur disposi-
tio,

tio, veluti à definitione vniuersa ad singularem par-
tium explicationem. Hunc methodicum rerum ordi-
nem Cicero tenet cum locis pluribus, tum præcipue
tribus illis Officiorum libris. De dispositione artis &
consilij dictum est in Rhetoricis, & supra etiam in-
dicatum est sub capite extremo 33.

Tabula tertia elementorum argumentationis.

De enunciatione, seu propositione. 36.

PRIMA tabula voces & categorias continebat,
altera simplicium vocum topicam, id est, diffinitionē
& diuisionem explicuit, & methodum seu compen-
diariam simplicium quæstionum tractationem. Qua-
re cum in vtraque de simplicibus quæstionibus satis
dictum videatur, nunc de coniuñctorum thematū ra-
tione dicendum. Themata cōiuncta seu copulata cō-
stant ex integra oratione, vt sit ne voluptas malum?
sit ne bonum paupertas? Hæc tractantur argumenta-
tione, quæ ex enunciationibus efficitur. Enunciatio
autem seu enunciatum (quæ nunc ferè propositio ap-
pellatur) est oratio perfecta, qua verum aut falsum
quid esse perspicue declaratur: à M. Varrone prolo-
quium dicitur. à Cicerone pronunciatum, effatū, enū-
ciatum. Enunciatiua dialecticorum propria est ora-
tio: sed deprecatiua, imperatiua, interrogatiua, vo-
cariua, & si quod aliud sermonis genus est, oratorum
sunt ac poetarum. Duplex est enunciationis utilitas.
Monemur primū, vt in omni causa rei summan bre-
uiter comprehendamus. Deinde, vt longas authorum
argumentationes detracto ornatu rhetorico in simpli-
ces propositiones redigamus.

Themata con-
iuncta.

Enūciatio seu
propositio.

In Tuscula,
In academ.
De fato.

Utilitas enun-
ciationum.

Enuncia

Vtile præce-
ptum.

De dispositio-
ne seu ordine
in explicādo.

Categorica enunciatio. ENUNCIATIONVM alia est categorica, id est, simplex, vt Cato est sapiens: alia hypothetica, seu copulata, ex simplicibus enunciatis constans: vt si Cato sapiens est, aegritudinis est expertus. Categorica est oratio indicatiua, quæ ex duobus terminis subiecto & prædicato conficitur, ea forma, qua Grammatici ex nomine & verbo indicatiuo perfectam orationem absoluunt: (nomini adduntur pronomina: verbo & nomini participia. Reliquæ partes orationis à grammaticis traditæ supplementa sunt tantum & coniunctiones) vt sapientia est expetenda & sapientia hic subiectum est, expetenda est prædicatum.

Termini. Subiectum. Prædicatum. Terminos Dialecticè appellamus propositionis partes, in quas ipsa resoluitur. Subiectum vel subiectus terminus nomen est, & prior enunciati pars. Prædicatum, verbum est, & pars posterior. Priori aliquid tribuitur, vel adimitur. Posterior pars ipsum illud est, quod tribuitur, vel detrahitur. Priorem terminum Græci ὑποκείμενον appellant, quod nostri subiectum conuertunt, id est, de quo aliquid dicitur. Alterum Græci κατηγορούμενον, nostri vocant prædicatum, quod Latine attributum, seu dictum appellatur, id est, quod de alio dicitur. Vtranque partem si dictum nomen est, connectit verbum substantiuum, Est, quæ tamen copula in verbis non requiritur. vt hic: Deus omnia gubernat. Omnia vincit amor. idem est cum eo: Amor est omnium victor, & Deus est omnium gubernator. Non est autem necesse terminum vtriusque simplicem

simplicem esse, & (vt illi vocant) incomplexum, nec ordine præcedere subiectum, quod prius tamen intelligi necesse est.

Enunciati categorici diuisiones
tres. 38.

DIVIDUNTUR categorica, seu simplicia pronuntiata primum in vera & falsa. Vera sunt rei consentanea, eaque vel necessaria sunt, vel fortuita, seu contingentia. Necessaria certa sunt, & vel natura, vel doctrina experientium nota. Necessario coherent indiuiduum, species, genus, differentia, proprium, definitio, causa, & effecta propria, & accidentia quædam perpetua, vt homo ratione præditus est, ignis est calidus, &c. Fortuita sunt, quæ fieri solent, & vsu veniunt, sunt que credibilia, vt pecunia bonum est, voluptas malum, &c. Falsa, id est, dissentientia & aliena à veritate, quæ vel natura, vel doctrina experientium improbantur, vt sunt ea quæ que, quæ Græcè ἀδύνατα dicuntur, id est, impossibilia, vt Animus est mortalis, homo bestia est, lapis sentit. Secunda diuisione distribuuntur enunciationes in aientes & negantes, quas vocant affirmatiuas & negatiuas. Aientes sunt, quibus quippiam alicui inesse dicitur, vt voluptas bonum est. Negantes sunt, quibus aliquid inesse negatur. vt voluptas non est bonum. Negantes intellige, cum ad principalem copulam seu verbum additur negatio. Neque enim hæc negans est: Hi quibus non est quod agant, aliena curare solent, id est, ociosi plerumque ea curant, quæ nihil ad se pertinet.

Prima diuisio
Vera.

Necessaria.
Vide supra sub
cap. 31. de qu
plici prædica
tione.

Fortuita seu
contingentia.
Falsa.

Secunda di
uisio.

Aientes.

Negantes.

Tertia diuisio *ment. Neque hæc negat: Anima est non mortalis, sed ait. Tertia diuisione tribuuntur enunciationes in generales, particulares, indefinitas, & singulares.*
Generales, *Generales seu de rebus vniuersis dicentes, (vniuersales ferè nominant) quæ sunt omnino vel veræ, vel falsæ. vt, Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.*
Particulares. *Inuisa virtuti nulla est via. Particulares seu ex parte dicentes, quæ sunt quadam ex parte vel veræ, vel falsæ. vt, Quidam nimia gloriæ cupiditate trahuntur.*
Indefinitæ. *Quidam gloria non ducuntur. Indefinitæ, sunt quibus ουρισ-τρογηματæ sunt detracta: (ea signa vocant & consignificatiua, vt omnis, nullus, aliquis, quidam, &c. quæ terminis adduntur: ipsa termini non sunt, nisi genere neutro sumantur, vt Amicorum cõmunia sunt omnia: Bonum per se expetitur. aut nisi facillè substantiuũ subaudiatur, vt in his, nihil, nemo, nullus, quisquis, quicumque, vt vitijs sine nemo nascitur) vt vilius argentum est auro, virtutibus aurum. Fortitudo virtus est. Homo homini præstat.*
Signa. *Indefinitæ eæ maximè, quæ de rebus dicunt necessarijs, generale pronunciatum valent: quæ de contingentibus, particulare. quamquã in particulari significandi ferè signum addi solet. Singulares seu de rebus singulis enunciantes, quas indiuiduas etiam nominare licet, vt Casar vicit Pompeium. Ouid. Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses. Indiuidua à rhetoribus hypothhesis appellatur: superiores illæ thesi cotinentur. Harum diuisionum quædam hypotheticis etiam conueniunt. Primam illam diuisionem, qua tribuitur enūciatio in categoricã & hypoteticã, dialecticæ*
Singulares. *Enunciationum subiectiua, qualitas, quantitas.*

dialectici nostri secundum substantiam fieri dicunt: secundam enunciationum simplicium diuisionem, quæ aicientes & negantes complectitur, qualitatem propositionum vocant: tertiam, qua generales & particulares cum cæteris continētur, quantitatem nominant. Has tribus interrogandi notis distinguunt, quæ, qualis, quanta? Quæ substantiæ: qualis, affirmationē & negationē: quanta, generalitatē & specialitatē notat.

De modificatis enunciationibus, quas modales appellarunt.

De triplici pronunciatorum materia. Quid de necessario, & contingententi sentiendum videatur. 39.

FECERVNT & aliam categorici pronūciati distributionem, qua id secuerunt in propositionem de inesse (sic isti loquuntur) & in modalem. Licet bit dicere puram seu absolutam, & impuram seu modo quodam enunciatam. Pura est, homo est animal: Modalis, hominē esse animal necesse est. Modi numerantur quatuor præcipui, possibile, contingens, impossibile, necessarium, seu necesse, quibus triplex inedicatur ab illis enunciationum materia, naturalis, remota, & contingens. Necesse naturalē notat materiam, ac verum, certum que pronunciatum: impossibile remotam, ac repugnantem, falsam que enunciationem: reliqui contingentem. Ex his proloquijs syllogismos construit, qui si rectè sobriq; tractentur, nonnullā fortassis vtilitatem attulerint. Modalium etiã æquipollentias, oppositiones, conuersiones, inleganti

Enunciatio, Pura, Modalis.

Triples enunciationum materia.

orationis genere tradunt, quæ magna sæpe temporis iactura studiosos ad vtiliora properantes detinent. Agitantur hoc loco sententiæ diuersæ de necessario & contingenti, de quibus quid sentiendum videatur, ostendam breuissimè. Non euenire omnia fatali necessitate (id quod falsò dixerunt Stoici) deletum, quæ esse aliquem ac libertatem certum est. Non enim, si quid eorum euentuum, quæ ab humana voluntate, & non diuina oriuntur, Deus præuidit, iccirco id euenire necesse est, cum si quid est mali id nec velit, nec probet Deus omnis boni fons & autor. Sed quæ ex diuina voluntate pendent, ea certa sunt, vt est resurrectio mortuorum futura. Certa etiã sunt ea ferè, quæ naturæ instituto contingunt, vt est solis ortus & occasus in orbe nostro quotidianus, temporum vicies, astrorum cursus, &c. Et tamen facile est omnia posse deo, cum sit Omnipotens, etiã sistere solè. Præterita quoque & præsentia necessariò vera aut falsa esse nulli dubium est. Sed res fortitæ & quæ sunt in nostra potestate, atque eæ, quarum ea est natura vt & fiant & nõ fiant, in alterutram partem cadere possunt, nec certè definitæ quæ veræ sunt.

De repugnantia prominatorum, quam oppositionem nominant 40.

ENUNCIATIONVM binarum tres sunt inter se affectiones, seu accidentia, seu proprietates, quæ vulgò nominibus vsitatis appellatur, oppositio, equipollentia, & conuersio. Oppositio, est binarum enun-

rum enunciationum categoricarum, quibus idem est & subiectum & prædicatum, repugnantia. Opposita Cicero contraria nominat. Contrariarum autem enunciationum formæ numerantur quatuor, quæ vulgò vocantur contrariæ, subcontrariæ, contradictoriæ, & subalternæ. Contrariæ Latine dicuntur aduersæ, vt omnis bestia rationis expers est: & nulla bestia rationis est expers. Aduersantiũ ea est natura, vt ambæ veræ nunquã, falsæ verò quãdoque esse possint ea, quæ sunt ex contingenti: vt, Omnis voluptas est bonũ: & nulla voluptas est bonũ. Subcontrariæ, quæ subiectũ tur aduersis, quas an cõtrarias esse crederem, sæpe dubitavi: vt, Aliqua voluptas bona est: & voluptas aliqua nõ est bona. Aliqui docti sunt: & aliqui nõ sunt docti. Hæ falsæ nunquã pariter esse dicuntur, sed veræ quãdoque posse in contingentibus, sed his, vt ego puto, diuersis. Nam si de istdem sentias, quorum idem est subiectum, vt quos alius doctos esse dixerit, tu eisdem neges esse doctos, profectò verum alterum esse, & alterum falsum necesse est. Sic igitur statuamus, subcontrariarum alterum verum esse, alterum verò falsum, nec in fortuitis vtrunque verum esse posse, nisi ea sint diuersa, quæ iam non dicuntur opposita. Contradictoriæ, Latine contradicentes, seu disparatæ, quæ pugnant acerrimè, nec vnquam simul aut veræ esse possunt, aut falsæ: vt, Omnis voluptas est expetenda: & Aliqua voluptas non est expetenda: Eadem est & in repugnantia singularum, seu indiuiduarum ratio. vt Cicero poeta est, & Cicero non est poeta. Item quæ indefinitarum de

In Topicis.

Aduersæ.

Lex in aduersis tantibus obseruanda.

Subcontrariæ.

Lex in subcontrariis.

Cõtradicentes.

Regula cõtradictionum.

Alia rerũ est repugnantia, de qua dicitur in locis.

Oppositio.

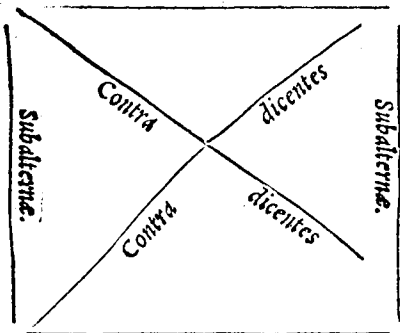
rebus vniuersis dicentium, vt, Virtus est expetenda, Virtus non est expetenda: Ignis vrit, Ignis non vrit.

Subalternæ.

Quartum genus repugnantium addiderunt isti, quas subalternas appellant, quæ sunt enunciationes particulares sub generalibus positæ, ac sola quantitate distantes: vt, Omnis voluptas est bonum: & Aliqua voluptas bonum. Item, nulla voluptas bonum: & aliqua voluptas non est bonum. Quæ cum non videatur dissentire (nam nulla est inter has negantia) prætermitti possunt.

Tabella repugnantium.

Omnes homines gloria ducuntur. *Contrariæ.* Nulli homines gloria ducuntur.

Aliqui homines gloria ducuntur. *Subcontrariæ* Aliqui homines gloria non ducuntur.

Quærens.

CAVENDVM in hac tota enunciationum discordia, ne qua lateat ἀμωβολία ἢ πολυσυμμία νοσῆ. tum etiam videndum, vt vtrobique terminus idem subiectus

subiectus sit, & idem attributus. Nullum enim est hic disidiū: Virgilius optimus est poeta: Cicero non est optimus poeta. Nec in his, Crassus diues est: Crassus non est diues. si illic ciuilem intelligas opulentiam, hic philosophicam. Postremò, vt in repugnantibus ijdem termini eodem modo significant, de eodem loco, eodemque tempore intelligantur. Vtilis hæc oppositorum cognitio est, & necessaria, quæ docet pugnantia videre, & quod dialecticæ propriū est, verum à falso discernere.

Vtilitas repugnantia.

De æquipollentia. 41.

ÆQUIPOLLENTIA (oppositioni contraria) quam ἰσδωαμία Græcè rectius appellaueris, est pronuneratorum eiusdem subiecti, & prædicati concordia. De qua hoc tantum præcipiendum videtur, vt probata latini sermonis consuetudo in variandis per isodynamiā enunciationibus retineatur & aurium subinde iudicium cōsulatur. Pro æquipollentibus enunciationibus Latine dicemus pronuneratoria idem declarantia. Signa autem ἰσδωαμῆν, seu notæ idem declarantes hæc sunt: omnis, & nullus non, nemo non, quis non? Non omnis, & quidam non, nō nullus, & aliquis, quidam, haud vllus; siue haud quisquam, & nullus, &c. vt, nullus non quæstum captat, idem est cum eo, omnes captant. &c.

Note idē declarantes.

De conuersione. 42.

CONVERSIO, est terminorum in pronuneratoris reciprocatio, seu commutatio, qua subiectus

E 3 & attribut

Et attributus, alter in alterius locum migrat. Eius sunt duo genera, quæ à dialecticis appellantur, simplex et per accidens. Simplex est mutua pronunciationum inter se commutatio, cum seruata enunciationum tum qualitate, tum quantitate commutantur termini. Hoc modo binæ reciprocantur generales negantes inter se, et particulares aientes inter se. Ut, Si nulla iustitia vitium est, certè nullū vitium est iustitia. Quædam fortitudo virtus est, et quædam virtus est fortitudo. Interdum hoc modo et generales aientes inter se commutantur, et præsertim, quarum termini pares sunt, et de se vicissim dicuntur: ut, Omnes iusti suum cuique tribuunt: et quicumque suum cuique tribuunt, iusti sunt. Alias ratio sum erit: ut, si conuertas, Omnis homo est animal, in hanc, omne animal est homo. Nec potest priori forma verti particularis negans: ut hæc, aliquod animal non est homo, in hanc, aliquis homo non est animal. Alter conuertendi modus per accidens, est generalium in particularia commutatio. Hac forma si qua mutantur, et ex generalibus particularia colliguntur. Nam ea reciprocatio fit ex enunciatione generali aiente in particularem aientem: et ex generali negante in particularem negantem: ut, Si omnis patientia fortitudo est, profectò quædam fortitudo patientia est. Nemo malus scilicet, scilicet igitur sapiens cum sit, malus esse nequit. Siquidem à conuersione firma ducuntur argumenta ex loco communi: Cui species conuenit, ei conueniet et genus. Hanc commutationis varietatem breuissimè versiculus ille proptri-

Simplex conuersionis.

Conuersio per accidens.

Firma ex conuersione ductur argumenta.

tus con-

tus complectitur: Ecce, tibi simplex vertit: facit, edo, per acci. id est, per accidens. In quo vocales quatuor notandæ sunt, a, e, i, o. quorum A, pronunciatum significat asserens generaliter: E, negans generaliter: I, ex parte asserens: O, ex parte negans. Sensus versiculi est: Simplex conuersio mutat e in e, item que i in i. Sed quæ est per accidens, conuertit a in i, et e in o. Spectatur huius commutationis usus in argumentando, et probandi ratione per contradictionem: ut in hoc reciprocationis genere, quod isti vocant conuersionem per contrapositionem, in qua termini sunt oppositi et contradicentes (terminos enim finitos in infinitos mutat, qui non sunt Latinis in usu) quæ est tertia conuersionis forma à recentioribus adiecta: ut, omnis homo est animal: quod igitur non est animal, id homo non est. argumento à genere ad speciem ducto. Itè, Omnis voluptas est expetenda. Quod igitur non expetitur, non potest voluptas videri. Id isti ita enunciarent: Omne non expetendum, est non voluptas. Sic effantur et alia: Si quædam virtus non est iustitia, quiddam non iustitia, non est non virtus: portentosa dicendi forma,

Usus conuersionis.

Tertia conuersionis forma.

De enunciatione hypothetica.

43.

HYPOTHETICA, seu copulata enunciatio est, quæ ex simplicibus constat: Boetio conditionalis dicitur. Cuius tres sunt formæ: connexa, coniuncta seu copulata, et disiuncta, quæ vulgò vocantur conditionalis, copulativa, et

E 4

disiuncta

Connexa. disiunctiua. Connexa dicitur, cuius initio, si, con-
iunctio praefigitur. vt, Si doctus est, literis studuit:
Connexae ve- Si sol ortus est, dies est. Quae vera censetur, cum par-
ritas. tes mutua connexionione ita coherent, vt ex priori se-
Coniuncta. qui posterius necesse sit. Coniuncta seu copulata, cu-
ius partes connectuntur coniunctione copulatiua ge-
Coniunctae minata hoc modo: Cicero & orator est. & vir bonus,
veritas. dicendi peritus. Vera haec dicitur, cum pars vtraque
Coniunctionum vera est: falsa, cum falsa est alterutra. Est & coiu-
negatiua. ctionum negatiua: vt, non & sapiens est & aegritudine affi-
citur. cuius est eadem quae disiunctarum natura. Dis-
iuncta est, cuius partes coniunctionibus disiunctiuis
connectuntur: vt, Aut mobilis est terra, aut immobis-
Disiuncta & lis. Disiunctiones membrorum repugnantibus ijs quae me-
huius natura. dium nihil recipiunt, constant: quorum plus vno ve-
rum esse non potest. Disiuncta vera est, cuius alte-
ra tantum pars vera est: at ea falsa, cuius vtraque
pars vel vera est, vel falsa.

Tabula quarta Argumentationis.

Quid argumentatio, & argumentum. 44.

EX enunciationibus conficitur argumentatio,
hoc est argumenti explicatio, seu materiae ad
fidem faciendam comparatae tractatio. Tertium est
hoc, & proprium dialectices munus, quod docet aliud
ex alio tanquam certiori colligere. Cuius quatuor sunt
species praecipuae. syllogismus seu ratiocinatio, enthy-
mema, quod ad syllogismum reuocatur, inductio, &
exemplum, quod ad inductionem redigitur. Quibus
sortitem, qui videtur ad syllogismum referendus, &
alia

Syllogismus.
Enthymema.
Inductio.
Exemplum.

alia quaedam adijciemus. Sed cum omnis probatio, ac
fides rei dubiae per argumenta efficiatur, de his non-
nihil hoc loco dicendum videtur. Argumentum igitur
(Quintilianus ait) est ratio probationem praestans,
qua colligitur aliquid per aliud, & quae, quod est du-
bium, per id, quod dubium non est, confirmat. Argumentum
dialectici medii nominant, qui tertium est syllogismi
terminus ad vtrumque thematis terminum iuxta dimen-
sione accommodandus, fidemque rei propositae facit.

Argumentum.
Lib. 5.

De argumenti seu medij
inventione. 45.

MEDIUM autem ipsam, seu $\delta\mu\sigma\tau\epsilon\rho\varsigma$, hac via
inuenias. Oblata quaestione ratione aliquam, seu cau-
sam quere, cur attributus quaestioni terminus subie-
cto vel tribuatur vel detrahatur. Ea ratio inuenta me-
diu erit, seu argumentum, & totius syllogismi proba-
tio. Sit thema (coniunctum in argumentatione semper in-
telligimus) seu quaestio, Sit ne auarus pauper? paupe-
re ostensurus hanc adde causam: semper auarus eget.
comparata est syllogismi materia. (qua frustra quae-
sivit utendi imperitus: eamque ob rem inueniendi
artem, qua loci explicantur, naturae ordine certe pri-
orem tabula sequenti trademus, vtilius praecessuram
arbitrantes argumenti nondum etiam satis cogniti ex-
plicandi tractandi que rationem, sine qua quaesisse
argumentum non magis profuturum differenti vide-
tur, quam lapides & ligna tractandi imperito, artisque
fabrilis rudi.) Aliud, iure casus est Clodius. ratio,
quoniam insidiator. Deinde praescriptis infra conclu-

Cur inuentio
posteriori lo-
co tradatur.

E v dendi

dendi formulis utere: Quisquis eget, pauper est: Auarus autē eget: Auarus igitur pauper est. Eligendum est autem argumentum eiusmodi, quod comōdē cum termino minore, seu quæstionis subiecto possit in assumptione coniungi. Quod si satis aptum ad confirmandum erit, sed parum commodum syllogistica dimensionensi, facillē poterit adhibita verborum copia variatum nonnihil accommodari: ut si causam aientem in negantem mutes, verbum actiuū in passiuum: alia uel qua utaris industria.

De syllogismo, prima argumentationis specie:
ac primum de syllogismo categorico, &
eius partibus, terminis tribus, totidemq; enunciationibus. 46.

SYLLOGISMVS (quam ratiocinationem Latini vocant) duplex est, categoricus, ex categoricis pronūciatis constitutus, & hypotheticus, qui constat ex hypotheticis. Categoricus seu simplex syllogismus est argumentandi ratio, quæ ex duabus enunciationibus concessis tertium necessariō concludit. Duorum enim pronūciatorum duo termini sic cum tertio coniunguntur aliquo, ut eos quoq; necesse sit inter se consentire. Aristoteles definiit hoc modo: Syllogismus est oratio, in qua positus quibusdā, & concessis (nempe antecedentibus) aliud quiddam, atq; ea quæ posita sunt, necessariō conficitur. Constat ex materia, & forma. Materia partes, ex quibus conficitur, continet, quæ sunt termini, & enunciationes.

De terminis, & facili eorum inuentione.

De syllogismo Dialectico, &
rhetorico. 47.

TERMINI sunt pronūciati cuiusque simplicis fines, seu partes, in quas ipsum resoluitur, quas subiectum & prædicatum nominant. Termini tres sunt, minor, maior, & medius. Minor est quæstionis probandæ subiectum: Maior prædicatum. Medius qui fidei faciendæ gratia quæsitus, bis ante compositionem seu conclusionem sumitur. Terminorum facilis est inuentionis. Nam ipsa quæstio syllogismo concludenda duos continet terminos, minorem, & maiorem. ut, sit uelne immortalis: anima terminus est minor, immortalis maior. Ad quam quæstionē confirmandam tertius à locis petitur terminus, causa & ratio thematis, seu quæstionis, quod argumentum dicitur, & medium. Sit id sanè, quod se ipsum mouet. Iam ex legitima trium terminorum dimensionensi ac certo ordine repetitorum tres conficiuntur enunciationes, & ex his syllogismus, hoc modo: Quicquid se ipsum mouet, est immortalis: Anima autem se ipsa mouet: Anima igitur immortalis est. Necesse est enim, si duo extrema seu termini conueniant cum eodem tertio, ea etiam inter se conuenire: si alterum dissideat, ea inter se quoque dissidere. Sciendum tamen est, non semper inter se conuenire, quæ cum eodem tertio conueniūt. si plura eadem subiecto non eadem ratione tribuantur, ut si gallum gallinaceum hominem probes, quòd sit bipes. Atque hic Dialecticus est syllogismus, & hoc à

Minor.

Maior.

Medius.

Terminorum
inuentionis.Platonis arg.
in Phædro.Ratio rectæ
conclusionis.

Syllogismus.

rhetorici

Auarus.
Eligendum est
arg. comōdum
dimensionensi
sioni.

Syllogismus
categoricus.

Causa syllo-
gismi.

De

Rhetorico differt, quòd ille tripartitus sit, hic sepe quinque-partitus: ille tribus, hic quinque pronunciatas absoluat, propositioni & assumptioni singulis adiectis approbationibus, vt hoc ordine partes numerentur quinque: propositio, deinde eius ratio, tum assumptio, & huic adiecta approbatio, postrema complexio vt, Quicquid sese mouet, est immortale. Id enim, quia nunquam deseritur à se, nunquam ne moueri quidem desinit: Animus autem à se ipse mouetur. Inanimatum est enim omne, quod impulsu agitur externo: Animus igitur est immortalis. Mouetur, id est, intelligit, sentit, cogitat, viget, vegetat que semper. Aliud ex eodem Cicero. Quod interit, ex elementis conflatum est. Nam compositione corporis soluta, abeunt omnia, vnde orta sunt: Animus autem non est ex elementis conflatus, siquidem his nihil inmutatum est, quod vim memoriae, mentis, cogitationis habet. Animus igitur non interit. Ex quo efficitur vt sit immortalis. Quamquam approbationes hae singulis adiectae syllogismi partibus duabus, non tam ipsae partes dicendae videtur quam aliorum syllogismorum sumptiones, siue propositio siue assumptio. Vide Cic. de ratiocinatione lib. 1. de Inuent. Cauendum hoc loco diligenter, ne plures tribus admittatur termini, ne ve vlla vocum recipiatur ambiguitas. Legitimam terminorum dimensionem, ac dispositionem tribus prioribus digitis expressam exhibemus, mirè facilem & expeditam. Quaestiones terminus subiectus in infami digito collocetur, attributus in indice, medius in pollice, atque ab impu-

dico

dico digito ad indicem in quavis argumētandi formulae thema concludatur, vt subiecta manus ostendit.

De tribus syllogismi pronunciatas. 48.

ENUNCIATIONES tres visitatis iam vulgò nominibus appellantur, maior, minor, & conclusio. Maior Latine propositio dicitur, quae ex maiore & medio termino constat. Hac prima syllogismi parte vis omnis argumētationis continetur. Quippe generalis ferè sententia est, & indubitatum quoddam axioma. Minor, seu assumptum, Latine vocatur assumptio, quae ex minore & medio constat. Altera haec syllogismi pars est, quae assumitur, & confirmatur, & ad propositionem accommodatur. Propositio & assumptio

Propositio seu propositio.

Assumptio.

Dialecticus et Rhetoricus.

Quomodo accipiendum hic sit, verbum, monetur.

Prima Tulsu. quaestione.

Cauio.

assumptio vulgò etiam præmissæ nominantur, Latine sumptiones. Conclusio tertia pars est, quam Cicero etiam complexionem dicit, Quintilianus connexiorem, quæ ex minore & maiore termino colligitur, id est, thema id probatū, quod ex duabus enunciationibus efficitur: Statū Rhetores appellat. Cicero conclusionem interdū vocat totā argumentationis formā.

De forma syllogismi, de figuris, & modis. 49.

FORMA syllogismi, est legitima enunciationum collocatio & recta terminorum dimensio, quæ figuram & modum complectitur. Figura est argumenti seu mediæ collocatio, & ordo. Figure sunt tres, prima, secunda, & tertia. Modus est qualitatis enunciationum, & quantitatis index & conclusionis genus. Modorum alij sunt generatim, alij particulares, alij aientes, alij negantes, qui nomen suum à complexione ducunt. Sunt autem singularum figurarum plures modi, quos figuris singulis subieciemus. Primæ tribuuntur quatuor modi perfecti, & vtilis, qui artificiosè confictis nominibus appellantur: Barbara, celarent, darij, ferio (quibus addiderunt quinque imperfectos: baralipon, celantes, dabitis, fapesmo, frisesomorum.) Secundæ figuræ totidem: Cesare, camestres, festino, baroco. Tertiæ sex: Darapti, selapton, disamis, datisi, bocardo, ferison. In his modorum nominibus, quorum singulæ syllabæ singula notant pronuntiata, quantum & eō sonantes, ut suo loco ostendemus aliquid significant, spectat

spectandæ tamen hic primum sunt vocales quatuor, a, e, i, & o. quarum a, notat enunciationem generalem aientem: e, generalem negantem: i, particularem aientem: o, particularem negantem, ut sub cap. 42. supra dictum est.

Generalia quedam syllogismorum præcepta. 50.

TERMINI in conclusionem syllogistica non plures tribus admittendi sunt. Nec recipiendi sunt ambigui. Vnius enim termini ambigua significatio quantum ingeret terminum. In omni ratiocinatione necesse est primam vel alteram, vel vtramque enunciationem antecedentem aientem esse, ac primam serè generalem (hic illud obseruandum est, dici de omni, & dici de nullo. Dici de omni est, cum subiecto propositionis nihil continetur, de quo complexionis prædicatum non dicatur. Contrarium est, dici de nullo, cum id, quod à subiecto propositionis tollitur, à prædicato quoque complexionis remouetur. Cognatio quedam vtriusque termini requiritur.) Nam ex duabus negantibus nihil rectè concluditur, sicut nec ex duabus particularibus. ut, Nullus lapis animal est: Nullus autem homo lapis: Nullus igitur homo animal est. & Aliqui poëta lasciuui sunt: Prudentius est poëta: Lasciuus igitur. Nec rectè concluditur ex duabus singularibus, seu indiuiduis, si medium communis est terminus. ut, Philosophus aliquis est Plato: Aristoteles autem est philosophus: Aristoteles igitur est Plato. Si medium singularis est terminus, syllogismus

Primum præceptum.

2

Dici de omni & dici de nullo. Nam in prima figura dicitur arg. à genere vniuerso ad speciem.

Sumptiones. Complexio De inuentione.

Conclusio. In Academiis.

Figura.

Modus.

Modi à eplexiōe appellati

Barbara. Celarent. Darij. Ferio. Baralipon. Celantes. Dabitis. Fapesmo. Frisesomorum. Cesare. Camestres. Festino. Baroco. Darapti. Felapton. Disamis. Datisi. Bocardo. Ferison.

4
5
syllogismus sit, quem expositorium nominant. Ut, Catilina fuit improbus: Catilina autem fuit nobilis: Aliqui igitur nobiles, improbi fuerunt. Si priorum enunciationum altera negauerit, negabit & complexio: si ex parte dixerit, complexio quoque ex parte dicet. Medium nusquam in complexione repetitur. Facile deprehenduntur haec omnia, & plura obseruari possunt in artificiosis illis modorum vocibus, quae sunt, in prima figura nunquam negantem inueniri assumptionem, nec particularem propositionem: in secunda non esse propositionem particularem, & alteram summptionem requiri negantem: in tertia non esse negantem assumptionem, nec vniuersalem complexionem.

De prima figura.

51.

PRIMA figura est, in qua terminus medius, seu communis in propositione subiectum est, & idem in assumptione attributum, seu dictum (id praedicatum vocant.) Ea quatuor admittit modos perfectos, duos aientes, & totidem negantes: Barbara, Celarent, Darij, & Ferio. In his concludendi formulis a genere vniuerso, ad speciem ducitur, a definitione, a definito, a causis, &c. Barbara. Bar, Omne bonum est expetendum, Ba, Omnis autem virtus est bona. Ra, Omnis igitur virtus est expetenda. At vero saepius

Barbara.

Ab assumptione veteres argumentationis ducunt, ut, Omnis virtus est bona. Bonum autem omne est expetendum, igitur omnis virtus est expetenda. Soritem hoc modo feceris, si plures gradatim enunciationes addas. Aut ita complectemur authore Cicerone,

Cicerone,

nam non sentiunt. Mors nihil ad nos: nam quod dissolutum est, sensu caret: quod autem sensu caret, nihil ad nos: mors igitur nihil ad nos. Id si ita proponas, Mors est dissolutum: quod dissolutum, sensu caret: quod autem sensu caret, nihil ad nos: mors igitur nihil ad nos, iam coacerualis forma fuerit. Huius autem, si hoc modo concludas: Mors nihil ad nos, quonia dissolutum est, & sensu caret. Crassus non est diues, quonia plura cupit. Voluptas non est bonum, quonia hominem pecudi similem efficit. Opes non sunt bonae, quoniam possunt contemptissimo cuique ac turpissimo contingere. Atque hi quidem modi sunt directi quid concludentes: quibus alios quinque adiecerunt, in quibus est inuersus complexionis ordo. Eorum nomina supra sunt enumerata, baraliphton, celantes, dabitur, sapesmo, frifesomorum. Ba, ut Omne animal est substantia. Ra, Omnis autem homo est animal. Lipt, Quaedam igitur substantia est homo, &c. Ton quarta syllaba nihil aliud notat, nisi versus absolutionem, sicut & in frifesomorum quarta, & quinta. Quos quidem modos a nobis praeteritos ijs putauimus relinquendos, qui non contenti directi concludendi ratione, inuersam conclusionis formam, quam indirectam appellant, excogitarunt, in qua terminus thematis maior in complexione subijcitur.

Modi imperfecti, & indirecti concludentes.

De secunda figura.

52.

SECUNDA figura est, cum in utraque siantione medius terminus attribuitur. Vtilis est ad refutandum, & ad sententias vel necessarium vel fortuito repugnantes concludendum, cum dissimilitudo aliqua for-

F 2 marum

marum ostenditur, quarū sunt diuersa effecta & offi-
cia. Huc pertinet illa per cōtrapositionē seu cōtrariū
cōuersio supra à nobis indicata. Figuræ demonstratio
ab hoc pronūciato pendet: Remoto genere, tollitur
species. Cuius item quatuor numerantur modi, omnes
negantes: Casare, camestres, festino, baroco. Casare.
Ce, Nulli diuites egent. Sa, omnis autē auarus eget.
Re, Nulli igitur avari diuites sunt. Aliud, nihil est bo-
num, quo malè quis vti potest: diuitijs autem omnes
male vti possunt: non sunt igitur bonæ diuitiæ. Came-
stres: Ca, Bonū omne possessore efficit meliorē. Mes,
nullæ autem voluptates possessorem efficiunt melio-
rem. Tres, nullæ igitur voluptates bonæ. Nullus sa-
piens inuidus, quoniam non mœret bonis alienis. Nul-
lus sapiens pauper, quoniam non cupit. Non sunt bo-
næ pecuniæ, quæ non efficiunt laudabiliorem virum.
Festino. Fes, Nulla ciuitas est, in qua leges nihil va-
leant. Ti, In Clodiana tyranniæ tribunitia leges nihil
valebant. No, Ea igitur ciuitas non fuit. (& ea pul-
sus Cicero, tamen exul non fuit) Fabius Quintilia-
nus. Non est bonū pecunia: non enim bonū, quo quis
quam malè vti possit: pecunia autem potest quis malè
vti: non igitur bonum pecunia. Non est voluptarius
Cælius, quoniam literarum studiosus. Baroco. Ba,
Exul omnis ciuitate pulsus est. Ro, Cicero autem ci-
uitate (quæ tunc nulla erat) pulsus non est. Co, Ci-
cero igitur exul non fuit. Aliud ex Cicerone: In
quem cadit ægritudo, in eundem timor. Non cadit
autem timor in virum fortem: nec ægritudo igitur.
Sic breuissimè: Non afficitur ægritudine fortis, quo-

niang

niam non timet. Cicero quarto Academicarum. Si
vlli rei sapiens assentietur inquam, aliquando etiam
opinabitur: nunquam autem opinabitur: nulli igitur
rei assentietur. Non interibit anima, quoniam non
est ex elementis conflata. Non est vtilitas honesta,
quoniam per se non expetitur. Dolor & paupertas
non sunt mala, quoniam non faciunt deteriolem.

De tertia figura. 53.

TERTIA figura est, cum terminus medius
vtrobique subiicitur. Eius vsus in exemplis tractan-
dis potissimum cernitur, sumitur' que sapius arguit.
à specie ad genus, & ab indiuiduo ad speciem, quæ
colligendi ratio experimentis constat. Habet modos
sex, omnes quosdam ex parte dicentes: Darapti, felap-
ton, disamis, datifi, bocardo, ferison. Darapti. Da,
Omnis virtus labore paratur. Rap. Omnis autem vir-
tus pulchra est. Ti, quædam igitur pulchra labore
parantur. Felapton, Fe, Nullum periculum viro for-
ti fugiendum est. Lap, omne autem periculū est mo-
lestum. Ton, quædam igitur molestia nō sunt fugien-
da. Disamis. Dis, Quædam voluptas appetitur. Am,
omnis autem voluptas est mala. Is, quoddā igitur ma-
lū appetitur. Datifi. Da, Omnes stulti serui sunt. Tis,
aliqui autē stulti sunt diuites. I, Aliqui igitur diuites
sunt serui. Bocardo. Bo, Aliqua bella nō sunt fugiēda.
Car, Omne autē bellū est calamitosum. Do, calamitosa
igitur aliqua nō sunt fugienda. Ferison. Fe, Nulli egē-
tes diuites sunt. Ri, Quidam autem egentium avari
sunt. Son, non omnes igitur avari diuites sunt.

Vfus tertiæ
figuræ.

Darapti.

Posita specie
genus ponunt

Felapton.

Disamis.

Datifi.

Bocardo.

Ferison.

Casare.

Camestres.

Festino.

Baroco.

De syllogismo expositorio. 54.

SYLLOGISMVS est, quem expositorium nominat, quod communes propositiones velut exemplo subiecto proponat, in quo ex medio singulari comune prouinciatum colligitur. Modos habet duos, uientem & negantem, in tertia ferè concludentes forma: vt Phœbi aluus, quæ fuit inhibita, nunc est soluta: Phœbus autem lactucis & maluis usus est. Si quis igitur usus fuerit lactucis & maluis, ei aluus inhibita soluetur. Cicero est Orator, Cicero idem philosophus est: Orator igitur aliquis esse potest & philosophus. Crassus non fuit sapiens, si credimus paradoxis Ciceronianis: Crassus autem fuit diues. Aliqui igitur diuites non sunt sapientes.

De quarta figura. 55.

ADIECERVNT & quartā syllogismi formā, in qua terminus medius in propositione attributū est, et in assumptione subiectum. vt, Animus non est ex elementis, conflatus: quod autem non est ex elementis, dissolui aut interire non potest: nec interire igitur animus potest. quam nos ad primæ figuræ formā redigendā censemus. Nam perfectā hæc syllogismi faciē induet, si propositio & assumptio altera in alterius locū succedat. Nec enim semper à propositione incipere, vt Cic. ait, sed tū ab assumptione incipere licet, tum ab approbatione alterutra, si quinq; partita sit argumentatio. lucida autē illa est in argumentando varias. de quo supra etiam in Barbara primæ figuræ modo admonuimus. Obseruandū hoc quoq; est apud Latinos recedi nonnunquā à forma syllogistica, sed ta-

mei

Ad tertiam figurā referitur syllogismus expositorius.

In partitio: nibus.

Obseruatio.

men vi verborū effici ratiocinationem. Cicero de natura deorū: Quod ratione, inquit, utitur, id melius est, quam quod ratione nō utitur: Nihil autē melius mūdo: Ratione igitur mundus utitur. Sic & Quintilianus: Omnia animalia sunt meliora, quam inanima: Nihil autem melius mundo: Ergo mundus animal. Philosophia est virtus: Socrates est philosophus: & virtute igitur præditus. Cauendū est, ne malè cōiunctum ex quibusdam diuisis inferatur, & falax fiat conclusiūcula. vt, hæc equa tua est, & eadē mater, igitur est mater tua. Non licet enim, si diuersa sunt accidentia, ex diuisis cōiunctum concludere.

De obliquo argumentandi ductu, & mox breuiter de utroq; reductionis genere. 56.

FREQVENS est & visitatū bonis authoribus hoc argumentandi genus, quod dialectici ductū ad impossibile, seu inconueniēs nominat. nobis obliquus argumentandi ductus appelletur: cū falsum id ostendimus, quod ex enunciatione contraria ei, quod probare volumus, consequitur, ac proinde ipsam contrariā seu negatē esse falsam: vt, Peccata non sunt paria, huic contradicit, peccata sunt paria. Que posterior si vera sit, consequitur æqualiter puniri peccata debere. Sed cū hoc falsum esse leges doceant, falsum erit & illud, ex quo colligebatur, peccata esse paria. verumq; id postremo conceditur, nō esse peccata paria. Quauis autē verū sepe ex falso, ex vero tamen nihil sequi, nisi verū potest. Item, Voluptas non est summū bonum. Cui contradicit: Voluptas est summum bonum. Id si recipimus, cōcedendum erit, voluptatis gratia fieri omnia.

F 4 Quod

Cautio.

Peccata non sunt paria.

Nihil ex vero sequi nisi verū potest. Voluptas enim est summum bonum.

Quod cum sit falsum, necesse est illud ipsum contradicens, cuius hoc consequens est, falsum esse, verumque id esse, quod posuimus, voluptatem non esse summum bonum. Sic, pecunia non est summum bonum. Nam si summum bonum sit huius gratia fierent omnia. Non fuit autem pecunia causa omnia: non est igitur summum bonum pecunia. De hac forma Cic. lib. 4. de Finib. ita scribit: Docent nos (ut scis) dialectici, si ea, quae rem aliquam consequantur, falsa sint, falsam illam ipsam esse, quam sequatur. Et paulo post: Teneamus enim illud necesse est, cum consequens aliquod falsum sit, illud, cuius id consequens sit, non posse esse verum.

De duplici reductione demonstratiua,
& impossibili. 57.

NE quis forte obliqua hac argumentandi forma non contentus, alterum quoque illud reducendi modum a nobis omissum desideret, utrunque reductionis genus dialectico & usitato more breuiter indicabo. Duplex a dialecticis tradita est reducendi syllogismos omnes ad quatuor primae figurae modos, qui soli perfecti censentur, seu reuocandi ratio demonstratiua, seu ostensiuam, & quae fit per impossibile, ἀποδεικτικὴ ἢ ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου. Prior quam ostensiuam nominant, fit per terminorum conuersionem seu commutationem, & per sumptionum traiectionem, quae eandem colligit complexionem. Altera fit per obliquum argumentandi ductum, quae contradicentem concludit. Omnem ferè hanc reuocationis difficultatem discutient voces illae modorum, in quibus praeter quatuor vocales, insipientes

spiciendae sunt etiam & notandae consonantes quaedam reductionis indices, quatuor initiales modorum literae, b, c, d, f, quae reuocationem significant ad quatuor primae figurae modos perfectos, & quatuor interiectae, s, p, m, c, quarum s, conuersionem simplicem notat (nempe eam vocalem quae proximè hanc consonantem praecedit, simpliciter esse conuertendam significat) p, per accidens: m, sumptionum traiectionem seu commutationem: c, indicat eum modum priore forma reductionis reuocari non posse, quales sunt Baroco & Bocardo, sed obliquo tantum ductu ad primam reuocari figuram. De reductione per conuersionem. Casare ad Celarent per simplicem propositionis conuersionem ἀνακεκμηδιστε uocatur. Camestres ad modum eundem per simplicem assumptionis & complexionis commutationem, & utriusque traiectionem siue in alterius locum migrationem. Festino per simplicem propositionis conuersionem ad Ferio. Baroco hac ratione reduci non potest. Darahti ad Darij per accidentariam conuersionem commutata assumptione. Felapton ad Ferio, conuersa itidem per accidens assumptione. Disamis ad Darij, propositione & complexione simpliciter commutatis, & altera in alterius locum suffecta. Datisi ad Darij per simplicem assumptionis conuersionem. Bocardo hac forma non reducitur. Ferison ad Ferio reuocatur assumptione simpliciter conuersa. De reductione per impossibile. Obliqua reuocatio fit per contradicentem & sumptionum alterutram: quo modo repugnantem aduersarium eò perducimus, ut vel duas contradicentes simul esse veras, vel rectè nos concludisse fateatur. In secundis

Reductio per
conuersionem.

De reductio:
ne per impos-
sibile.
Vnus obliquae
reuocationis.

Pecunia non
est summum bo-
num.

Reductio de-
monstratiua
eandem colli-
git complexio-
nem.
Reductio ad
impossibile co-
tradicentem
concludit.

de figura modis è propositione & complexionis cõtradiciente colligitur assumptionis cõtradicens. In tertia figura è cõplexionis cõtradicente & assumptione, contradicens propositionis & nõnunquam contraria inferitur. Seruanda est igitur in secũda figura suo loco propositio: in tertia assumptio. Omnes huius formæ reductiones duobus versiculis comprehendì:

Obtineat trahit ad primos obliqua secundos:

At duo verba trahunt ternos, certare tonanti.

Vocales horum verborũ, Obtineat, in secũda figura: & certare tonanti, in tertia, quæ technicas posui, suo ordine modos ostendunt (quorum appellatione duci à complexione supra dixi) primæ figuræ, ad quos obliqua ductu figura secunda & tertia sunt reuocanda. Exempli causa, primus secunde figuræ modus ad ferio reuocatur, secundus ad darij, tertius ad celaret quartus ad barbara. Tertia figuræ modus primus ad celarent. 2. ad barbara. 3. ad celarent. 4. ad ferio. 5. ad barbara. 6. ad darij. Vt si quis hanc fortasse cõclusionem neget, Nemo liber seruit: omnis autem auarus seruit: Nullus igitur auarus liber est: syllogismus ex contradicentibus conficiendus hoc modo: nemo liber seruit: Aliquis autem auarus est liber: Auarus igitur aliquis non seruit.

De syllogismo hypothetico, seu coniuncto. 58.

Triplex syllogismus hypotheticus.

SYLLOGISMVS hypotheticus est, cuius hypothetica propositio est, quæ cum triplex sit syllogismus quoq; triplex efficitur: conditionalis, copulatiuus, disiunctiuus, receptis vulgò nominibus ita appellatus,

Latus, Latine connexus, cõiunctus, & disiunctus. Constat hic quoque ex ternis partibus: propositione, sed quæ duabus categoricis cõstituitur: assumptione, quæ alteram propositionis partem assumit: conclusionem, quæ id quod est assumptum, concludit. Vt, Si peperit mulier, cum viro concubuit: peperit autem, concubuit igitur. Oratores breuiter hoc modo etiam concludunt: Fabius, cum argentum legauerit omne, pecuniam quoque legauit, quæ est in argento. Ex quo intelligendum est & illud, hypotheticos syllogismos omnes facile ad categoricos posse reuocari. Nec meliorem video rationem, qua hypotheticæ propositionis inuestigetur veritas, quam si ad categoricam reuocetur. Nam veram esse hanc hypotheticam: si liberalis est, profecto etiam iustus est, ex hac intelligitur categorica: Liberalis est iustitia. Syllogismus hypotheticum recte Cicero locum esse dicit ab antecedentibus, consequentibus, & repugnantibus: nam inter locos numerari posse fatendum est. Argumentationem ab antecedentibus ductam ita accipies, ut conclusionem ab eo confici intelligas, quod in hypothetica enunciatione duorum membrorum prius est: ut, si natum est, morietur: hic antecedens est & prius membrum, natum esse, vnde argumentum ita sumitur: Est autem natum: morietur igitur. Hypotheticorum sunt tres duntaxat modi, si concludendi formam spectemus: sin proloquiorum varietatem, septem numerabuntur, tres connexi, & duo disiuncti, totidemque copulati seu coniuncti. Sume id (libenter enim ex Cicrone exemplum,

Hypotheticos syllogismos facile ad categoricos reuocantur.

In Topicis.

Quid sit argumentationem ab antecedentibus duci.

Tres hypotheticorum modi, connexi, disiuncti, copulati.

In Topicis.

sinuinus)

sumimus) pecuniam numeratam ei mulieri deberi, cui sit omne argentum legatum, & his modis concludere: Primo, Si pecunia signata argentum est, legata est mulieri. Est autem pecunia signata argentum, legata igitur. Hic modus est ab antecedentibus, in quo antecedente posito seu assumpto, ponitur & consequens, seu annexum, ut si sapiens est, non est miser: sapiens autem, &c. Et per negantes propositionis partes: ut, si non est animal, homo non est: non est autem animal, nec homo igitur. Secundo, Si numerata pecunia non est legata, non est pecunia numerata argentum: est autem numerata pecunia argentum: legata igitur est. Hic appellatur à consequentibus, quod destructo consequenti, perimatur & antecedens, ut si sapiens est, liber est: non est autem sapiens &c. Si sapiens non est, liber non est: non est autem liber, nec sapiens igitur. Tertio, Non & legatum omne argentum est, & non est legata numerata pecunia: Legatum autem omne argentum est: legata igitur numerata pecunia est. Id licebit & hoc modo effari: Non si legatum omne argentum est, non est legata numerata pecunia: legatum autem. Hic modus, in quo ponitur antecedens, & consequens tollitur, appellatur à repugnātib, quod hic repugnantia sint propositionis membra. Ex hoc illa rhetorum sunt ex contrariis conclusa, quae ipsi enthymemata vocant, cuius generis sunt: Id quod scis prodest: nihil id, quod nescis obest. Hunc metuere, & alterum in metu non ponere. Hoc ita licebit concludere: Non & hunc metuis, & alterum in metu non ponis, metuis autē hunc, alterum igitur in metu ponis.

Relia

Reliqui modi plures sunt qui ex disjunctionibus constant. Quartus, & quintus. Aut hoc aut illud: hoc autem non, igitur illud. Aut probus est, aut improbus: probus autem, non igitur improbus. Hic priore disiuncti pronuntiati parte posita, tollitur alterum. Itemque, Aut hoc, aut illud: non autem hoc, illud igitur. Aut probus aut improbus: non autem probus, improbus igitur. Hoc modo remota parte priore, ponitur alterum. Hæc per disjunctionem efficiuntur, quæ ex membris repugnantibus constare supra dixi, quorum plus uno verum esse non potest. Sextus fit per conjunctionum negantiam, sic: Non & hoc & illud: hoc autem, non igitur illud. Non & sapiens est & miser: sapiens autem, non igitur miser. Quomodo ponitur antecedens, & consequens tollitur. Septimus: Item per negantiam hoc modo: non & hoc & illud: non autem hoc, illud igitur. Non & sapiens est, & miser: non autem sapiens, miser igitur. Hic antecedente sublato, ponitur consequens. Hæc ferè sumus à Cicerone mutuati, quem tamen hoc loco nonnihil corruptum restituimus.

De triplici syllogismo. 59.

H A C T E N V S duplicem syllogismi divisionē, quæ est ex forma, substantiaq; pronuntiatorum, explicuimus: nunc adijcienda est & altera distributio, quæ est ex materia, quæ cum triplex sit, naturalis, contingens, impossibilis seu remota, (hæc trita vulgò nomina sunt) syllogismū quoq; triplicem efficit, demonstratiuum, dialēcticū, & sophisticū. Demonstratiuus

Syllogismus triplex, demonstratiuus, dialēcticus & sophisticus. Demonstratiuus.

Locus communis seu maxima propositio.

Locus communis.

Locus communis. Rhetorū en thymemata.

4. & 5.

Locus communis.

Locus communis.

6

Locus communis.

7

Locus communis.

id est

ἰσχυροῦς constat ex enūciationibus perpetuis, primis, veris, necessarijs, & ἀπορίοις, quibus alia nulla est neq; prior, neq; notior, quæ non egent probatione, sed ipse probationē credibilibus præstat: suntq; hæc vel natura note, vel doctrina peruestigata, vel experientia comperta: vt, totum sua parte maius est: Et, si ab æqualibus æqualia demas, quæ relinquuntur, erunt æqualia &c. Dialecticus ex probabilibus, seu credibilibus constat, dubitabilibus, contingentibus, & probationis indigentibus. Credibilia triplicia sunt: Alia enim sunt doctis & prudentibus tantū probabilia, quæ vulgò videntur incredibilia, vt sol terramzior est: nihil vtile, quod non sit honestū. Alia vulgò credibilia sunt & indoctis, quæ prudentes & docti improbant: vt illud Horatianum.

Dialecticus.

Credibilia triplicia.

Sophisticus.

O ciues, ciues, querenda pecunia primum est: Virtus post nummos. Voluptas est summum bonum. Quedam probantur & doctis & indoctis, quæ credibilia dicuntur communia. Sophisticus, qui ex captiosis, ac fallacibus, rectorumque specie decipientibus constat.

De Enthymemate.

60.

ENTHYMEMA duplex est, rhetoricum, & dialecticum. Rhetoricum, ex contrarijs conclusum: vt, Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes. Fabius, An bonum pecunia, qua quisque potest male vti? Dialecticum est imperfectus syllogismus (sic appellatus, quod ad hunc reuocari queat) in quo alterutra sumptionum, seu priorum enunciationum, reticetur

reticetur, quam si suppleas, perfectum effeceris in aliqua figura syllogismum. Habet Enthymema item vt syllogismus tres terminos. Eius due partes sunt, antecedens, id est, propositio vel assumptio: & consequens, id est, complexio: vt, voluptas non est perpetua, nec propria: non est igitur summum bonum. Hic propositio desideratur. In hoc assumptio, quicquid meliorem efficit possessorem, bonum est: Non est igitur voluptas bona. Vtrum autem desit pronunciatum, inspecta digitorū dimensio docebit. Vel hæc sequere obseruationem: Si idem sit antecedentis, & consequentis terminus subiectus, desideratur propositio: sin diuersus, assumptio. Supprimitur autem duplici ferè de causa alterum proloquiorum: vel quod euidentiùs sit, quam vt proferèdum sit, vt sol oritur, dies igitur est. idemq; retro. Vel quod facilius, si exprimitur, argumentationis parum firmæ vitium deprehendatur. Vt pallet adolescens, amat igitur. Ad ditum pronunciatum, quod deerat, argumentationis vel veritatem vel falsitatem prodit. Vt imur hac concludendi forma plerumq; cum ex signis colligimus. vt, Mulier lac halet, igitur peperit. Hic noctu vagatur, igitur fur est &c.

Partes enthymematis antecedens & consequens.

50

51

De inductione.

61.

INDUCTIO quoque duplex est, Rhetorica, & Dialectica. Inductio Rhetorica, est oratio, que rem vnā ex pluribus similibus colligit. Cic. Si tutor fidem præstare debet, si socius, si cui mandaueris, si qui fiduciā acceperit: (id est, is cui res aliqua ea lege vendi

Inductio duplex rhetorica & dialectica. In Topicis.

Fiduciam accipere.

Duplex enthymema, rhetoricum & dialecticum.

venditur, vt eodem precio vendenti aliquādo reuendat) debet etiam procurator. Si in manu, in brachio, in pede, alijsq; corporis partibus acceptū insanabile vulnus ense reciditur, ne pars sincera trahatur, debet & in capite plaga insanabilis eodē modo curari. Si pomum optimum censetur generosissimū, si equus optimus, si ager, aliq; plurima quæ sunt optima, eadē habentur generosissima, profectō dicentur & generosissimi homines ij, qui sunt optimi, cæterisq; virtute, & scientia præstant. Rhetoricam inductionem semper ex interrogationibus constare, quod pleriq; putauerunt, necesse non esse, satis arguit vel vnicum illud Ciceronis exemplum, quod modo protuli. Socratica autem illa est inductio, quæ fit, cum pluribus interrogatis, quæ aduersario concedi necesse erat, illud ad extremum inferimus, quod queritur, simile iam cōcessis. vt, Quod est pomum generosissimum? non ne quod optimum? & quis equus generosissimus? non ne qui optimus? idemq; cæteris in rebus iudicandum est. Quid igitur homo, non ne is generosissimus, qui optimus? Sed hoc genus imprudenter & incautē respondentī facile imponat. Dialectica inductio est, in qua ex rerum singularum, quæ similes sunt, inductione, res vniuersas colligimus. Sive, qua totum ex pluribus partibus, vel genus ex formis in totum & omnino colligitur. Et hæc colligēdi ratio experimētis cōstat: quo modo primum omnium artium præceptiones inuentæ fuisse videntur. Contraria syllogismo concludēdi forma. Ille ex vniuersis rebus singulas demonstrat: hæc ex singulis vniuersas colligit. Cuius item partes sunt

Quis generosus.

Socratica inductio.

Dialectica inductio.

partes sunt duæ, Antecedens, quod ex rerū singulariū coacervatione constat: Consequens, generale pronūciatū ex rebus singulis collectū: vt, Cum vinū Rhenum, vinū Hispanū, Italicū, Creticum &c. calfaciant, nec vllū reperitur vini genus diuersum, conceditur profectō vinū omne calfaciendi vim habere. Cum nec Romulus fratrem Remū, nec Cæsar Pompeiū generum, nec Augustus Antoniū, nec alij plurimi regni socium ferre potuerint: certē nulli principes imperij socium ferre poterunt: omnisq; potestas (vt Lucanus ait) Lib. 1. impatiēs consortis erit. Cum sit in Pompeio sciētia rei militaris, cum sit virtus, cum authoritas, cum felicitas: negari nō potest, in eo virtutes omnes ac dotes imperatorias elucere. Si functus est quæstura, si ædilitate, si prætura, si cōsulatu, alijsq; honoribus, profectō magistratu omni functus est. Rhetorica inductio imperfecta putatur, quod tanetsi probabiliter, apteq; colligat, nulla tamen necessitate cogente cōcludat: Dialectica perfecta, quod necessario concludat partibus omnibus enumeratis, aut apta aliqua clausula, quæ omissas includat, & eodem habere se modo significet, adiecta necessariū efficiat argumentationem. Rhetoricam inductionē si quis ad exemplū referendum putabit, hic non carebit authoritate, cum & Aristoteles idem putarit. Inductione autē tum ferē vtimur, cum & sic, id est, medium seu argumentum nō occurrit, quod aptē syllogistica forma themati queat accommodari. Sed hic summopere cauendum est, ne qua partium dissimilitudo reperiat: quæ extiterit, argumentationem subuertit.

Cur imperfecta putetur inductio rhetorica, & dialectica perfecta.

Quando vterdum inductio ne.

Cautio.

De exemplo. 62.

EXEMPLVM est argumētandi ratio, in qua vnum ex altero propter mutuum quendam cōsensum & similitudinē, quae in vtroque reperitur, inductio nis propemodum forma probatur: vt, si fidē hostibus seruandam esse, ex eo, quod M. Attilius Regulus vitam amittere, quam fidē hosti datā violare maluerit. Fabius: iure occisus est Saturninus, sicut Gracchi. Si propter matrimonia violata vrbes euersae sunt, quid fieri adultero par est? Exemplū quoq; cū imperfecta videri possit inductio, (nam ad hanc reuocari potest) deprehensa dissimilitudine dissoluitur.

De sorite. 63.

SORITES est argumētatio, qua gradibus quibusdam ad cōclusionē peruenitur, quae ex ordine seu gradibus enunciationū earū, quae necessariō sequuntur ita constituitur, vt attributum pronūciati primi, subiectum fiat alterius, & huius attributum, tertij efficiatur subiectum, atque ita deinceps praecedentibus sequentia cōnectantur: vt quod est omnium postremū attributū, id primi pronūciati subiecto cōiungatur, hoc modo: Anima se ipsa mouet: quod autem se ipsum mouet, principium motus est: quod autem motus est principium, natū non est: quod natū nō est, profectō etiam immortale: anima igitur immortalis. Haec argumētandi forma ex duobus syllogismis, vel pluribus etiā constare videtur, quae tum demum proba censetur, cum pronūciata necessariō sequuntur, & posteriora priorum sunt consequentia. Huic non absimilis est *gradus*

gradatio, nisi quod haec principium in cōclusionē, ita vt fit in sorite, nec repetat. Cic. Animis nihil admixtum est: cum ita sit, certē non secerni, nec diuidi potest, nec interire igitur. Dissoluitur sorites, si vel partes, aut formas non esse praecipuas, aut etiam alienas, vel effectus ex causis remotis & improprijs collectus arguitur, vt, Quisquis laborat, fit diues: qui diues est, splendide viuit: qui splendide viuit, fit libidinosus, qui multū igitur laborat, fit libidinosus. Nec sorites negātes bene coherent: vt, Dialectica non est Rhetorica. Rhetorica autē est ars, Dialectica igitur ars non est. Solent hoc loco bonarū consequentiarū regulae traditi: sed cū singulae ferē Dialecticae partes, consequentiarū quaedā regulae sint, ac potissimū ea praecipua, quae de figuris, & modis syllogismorū tradita sunt, & locorum pronūciata, quae dicuntur Maximae, quae proxima tabula sequuntur: nos hīc eas omittere sine iactura posse videmur.

De Rhetoricis argumentationibus. 64.

RELIVAE sunt Rhetoricae concludendirationes, Dilemma, seu complexio, enumeratio, simplex conclusio, subiectio, oppositio, violatio. Dilemma, quod rhetoribus complexio dicitur, argumentum est ex membris repugnātibz constitutum, quorum vtrumuis concesseris, reprehenditur. vt si fors mosam duxeris uxorem, habebis communem: sin deformem molestam. Vitiosum est Dilemma, cuius vel altera pars, vel vtraque potest in aduersarium retorqueri. Inuersione dissoluitur Dilemma, vt si

Gradatio.
Prima Tulsca

Dilemma

Inuersione
Dilemmatis.

Reprehensio. formosam duxeris, habebis voluptatem: si deformē, non communem. Non esse hoc antistrophon Phauorius apud Gellium lib. 5. cap. 11. probat, quod inter hęc mēbra repugnantia sit aliquid interiectū, ut est media forma, quam Ennius statim appellat, Phauorius uxoriā, quę est inter pulcherrimā & deformissimā. Enumeratio est, in qua pluribus rebus expositis, ac ceteris infirmatis, una reliqua necessario confirmatur, hoc modo: Quoniam habes istum equum, aut emeris oportet, aut hereditate possideas, aut munere acceperis, aut domi tibi natus sit, aut ex hostibus captus: aut si horū nihil est, surripueris necesse est. Si neq; emisti, neq; hereditate venit, neq; donatus est, neq; domi natus est, neque ex hostibus captus, necesse est surripueris. Reprehenditur argumentum, si qua pars necessaria probetur omissa. Vide infra locū à partibus. Simplex conclusio est enthymema, in quo ex antecedente consequi aliquid necesse est. ut peperit, igitur cū viro concubuit. Refutatur argumentū, si non necessaria consecutione confectum ostenditur. ut, si mater est, diligit filium. reprehensurus, Medeam proferet, quę filium occidit. Subiectio est, qua querimus quid pro aduersario, aut contra nos dici possit: deinde per singulas interrogationes subiectis rationibus, id, quod dictum est, refellimus, hoc modo: Quero igitur, unde iste tam pecuniosus sit factus? amplius patrimonium relictum est? At patris bona venierunt. Hereditas aliqua obucnit? at ab omnibus exheredatus est &c. quare si his rationibus honestis locuple tatus non est, aut isti domi nascitur

scitur aurum, aut unde non oportuit, surripuit. **Oppositio.** Oppositio est argumentatio ex repugnātib; constans, in qua ex opposito propositionis ad ipsam propositionem reuertimur, hoc modo: Si eo tempore, quo hunc hominē in provincia occisum dicitis, Romę fui, relinquatur à me occisum non esse. Hęc propositio est cuius oppositum sequitur: Nam si eo tēpore, quo occisum hunc dicitis, in provincia fuisset, à me occisum suspicari poteratis: nunc autem quoniā eo tempore in provincia non fuerim, non est, cur à me hominem interfectum suspicemini. Violatio est concludendi modus, in quo ex aduersariorū ratione, non id quod ipsi volunt, sed quod pro nobis est, sequi demonstramus: ut, Non est ducenda vxor, quoniam ex connubio in orbitatem & luctum incidimus. Imo ob hoc ipsum ducenda est vxor, quod filijs alijs procreatis luctum tollat. Diligenter hęc Trapezuntius persecutus est initio libri tertij de arte Rhetorici. et Erasmus in opere de Conscribendis epist.

Tabula quinta locorum.

De arte inueniendi, siue de locis.

65.

ARTEM inueniendi Gręci τοπικῆν appellānt, inueniendorum argumentorum disciplinā, qua loci continentur, qui sunt quasi sedes, & domicilia argumentorū, in quibus latent. Rodolphus locū hoc modo definit: Nihil aliud est, inquit, locus, quā communis quędam rei nota, cuius admonitu quid in quaq; re probabile sit, potest inueniri. Indicant enim loci re-

ceptacula, ex quibus argumenta depromenda sunt, quibus communiter vtantur & dialectici, & rhetores, sed diuersa differendi forma: illi compressiores, hi latiore.

De argumento. 66.

ARGUMENTVM (de quo tabula superiori etiã est dictum) est ratio rei dubiæ faciens fidem, seu probabile inuentum ad faciendam fidem. Hæc probatio thematis est seu quæstionis, quæ in digitorum, quam tradidi, iusta dimensione, pollicem (qui termini mediij ex locis adducti sedes est) occupat. Vt, si quæritur, vtilis'ne sit Dialectica? Vtilem probabimus, argumento à definitione sumpto, quoniam diligens est differendi ratio. Nemo autem sibi omnibus ex locis argumenta sumenda putet, imò verò, vt Cicero monet, scrutabimur, & quærimus ex omnibus, sed adhibebimus iudicium, vt leuia semper in disputatione seria reiiciamus, nonnunquam etiam cõmunia præmittamus. Vtilissimum fuerit, vt iam aliquoties admonuimus, initio argumentationis thema coniunctum in simplicia membra distinguere, & vtraque partem diligenter ad præcepta suprã de tractatione simplicis quæstionis tradita perpendere.

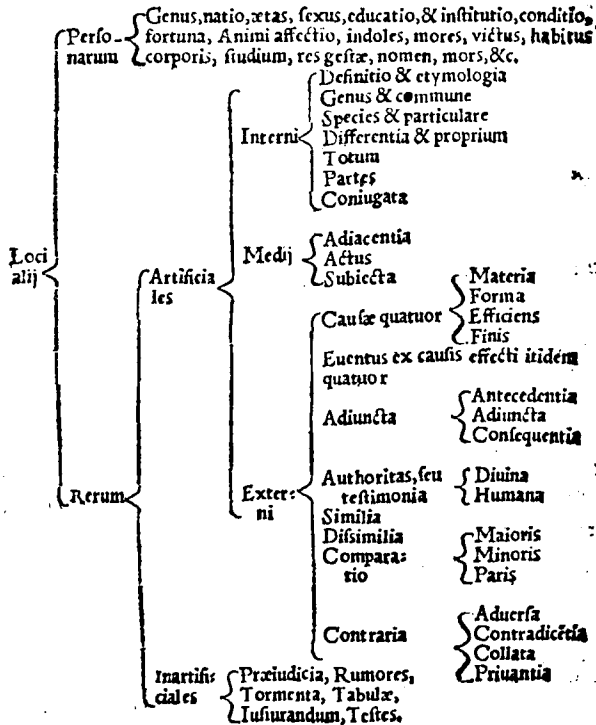
In Topicis.

Dispositio argumentorum.

Necessaria the-
matis coniun-
cti in simpli-
cia membra dis-
tinctio.

Sequitur tabula de inuentio-
ne locorum.

Loci

De locis personarum.

A genere. PERSONARVM loci dicuntur, qui sunt at
tributi personis, vt genus, natio, etas &c. A genere
seu natalibus: Horatius, Fortes creatur fortibus. Dia
lectice: fortis est, quoniam fortibus creatus. Mali
corui, malum ouum. Improbis est, quoniam improbis
natus parentibus. Terent. Nam quod est consimilis
moribus, conuincet facile ex te natum. A natione, Ho
rat. Boeotum crasso iurares aere natum. Stupidus est,
quoniam Boeotus. Perfidus, quoniam Pœnus. Mendax,
quonia Cretenfis. Eodem & patria pertinet. Ab eta
te, Ignoscendum, quoniam puer est. Terent. Amauit
dum etas tulit. Consilio valere hunc credibile est, vel
attentū esse ad rem, quoniam senex est. A sexu, Cic.
Pro Cæcin. Quod mulier sine tutore authore promisit, non debe
tur. Vel hoc modo: Non debetur, quoniam mulier
promisit. Virgil. Variū & mutabile semper foemina.
Ab educa: Ab educatione, & institutione. Præuus est, quoniam
tionc. male educatus, & ab incute etate mala didicit, malis
operam dedit Magistris, & ineptis. A conditione,
Causas orare Dauo non licet, quoniam seruus est. A
fortuna, Virg. Exulibus ne datur ducenda Lauinia
coniunx? Huic quoniam plusculum accessit pecunie,
sublati sunt animi. Pauper vbique iacet. Ab animi
natura, affectione, indole, moribus. Liu. Ille ne qui
temulento agmine commessabundus incedit, par esset
Romanis? Cum sceleratisiunus hic semper fuerit, quid
mirum, si creditum abiurarit? Huc animi bona refe
runtur & vitia. A victu, Lasciuus est, quoniam luxu
affluit. Ab habitu corporis, Mart. Crine ruber, niger
ore, breuis pede, lumine leso: Rem magnam præstas
Zoilæ,

Zoilæ, si bonus es. Breuius, Malus es Zoilus, quoniam
crine ruber, &c. A studio, Non est voluptarius, quo
niam literarum studiosus. A rebus gestis, Mandandū
est Pompeio bellum Mithridaticum, quoniam multa
bella felicissime consecit. A nomine, vt, si quem no
minatū Innocentium dicamus, quod nihil sit eo no
centius, &c. Cic. Lysidicum ipsum in Græco verbo,
qui omnia iudicia dissoluit. A morte, & que mortem
sunt consecuta. Cicero de Scipione, Quam charus,
inquit, cuius fuerit, mærore funeris indicatum est.
Atque hæc quidē personarum sunt attributa, quibus
rerum quoque circumstantiæ sunt addende. Nam a per
sonarum, & rerū circumstantijs Hermogenes omnia
duci argumēta scribit. Sex numeratur a Trapezuntio
in Rhetoricis circumstantiæ, quis, quid, vbi, quando,
quomodo, quomobrem: Persona, res, locus, tempus,
modus, & causa. Quis? vt, Italus, nobilis, diues,
pauper, seruus, &c. Quid, vel quale? furtum, sacri
legium, honestum, turpe, &c. Vbi? in templo, sylua,
&c. Quando? die, noctu, &c. Quomodo? palam,
dolo, veneno, gladio, laqueo, &c. Quomobrem? odiū,
ira, lucrum, &c. Quæ cum omnia diligentius a rhe
toribus, quorum hæc propria est explicatio, referan
tur, nobis ea tantum indicanda videbantur. Vide
Quintilianum lib. 5. cap. 10.

De locis rerum, artificialibus
& inartificialibus. 68.

RERVM loci diuiduntur in artificiales, & in in
artificiales. Artificiales sunt, qui ex sua vi atque na
tura

A studio.
A rebus
gestis.
Pro Lege
manilia.
A nomine

In Philip.

A morte.

Circumstantiæ.

Loci rerum
artificiales

In artificiales

ra aut ad probandum, aut refellendum sumuntur, trahunturq; alias ab attributo, aliàs à subiecto quaestio- nis termino. Inartificiales, qui foris assumuntur, nec à quaestione trahuntur, quos ob id rectè Cic. ἀρτιφους appellat, argumenta tum remota, tum assumpta, quae sine arte putantur, & extra causam ad fidem facien- dam assumuntur. Artificialiū locorum alij sunt inter- ni, qui sunt infixi, alij mediij, qui adherent: alij exter- ni, qui rem tantum attingunt.

De locis internis, de definitione,
& definito, de etymologia 69.

Loci interni.

LOC I interni dicuntur, qui ex sui vi sumuntur, & rei probandae substantiae infixi sunt, qui argumen- ta suggerunt ea, quae interna quadam, ac naturali cog- nitione quaestionem propositam attingunt, vt defini- tio, genus, species, differentia, proprium, totum, partes, coniugata. Definitio. A definitione ducuntur argumenta aientia, & negantia, & retro etiā vicise- sim commeatia, hoc modo: Dialectica est ars de quaq; re proposita probabiliter & in vtranque partem dis- serendi. Eius autem artis utilis est cognitio. Utilis ergo Dialecticae scientia. Si per se virtus expetitur, profectò summū bonum est. Idemque retro: si sum- mum bonum, certè per se expetitur. Non sunt opes bonae, quoniam per se non expetuntur. Huius loci ge- nerale axioma (quam vulgò Maximam appellant, nobis locus communis dicitur, ex quo vis omnis est locorū) est: cui tribuitur vel adimitur definitio, eidē tribuitur vel adimitur id quod definitur, itemq; Cui definitū

Maxima.
Locus com-
munis.

definitum tribuitur vel detrahitur, etiam definitio. Sumuntur enim argumenta à definitione ad rem defi- nitam, & vicissim ab eo quod definitur ad definitio- nem, eaque nunc à subiecto, nunc ab attributo pe- tita. Cicroni totum dicitur, quod tota rei natura definitione breuiter explicetur. Simili forma ducitur argumentum à descriptione, quae liberior quadam definitio est ex accidentibus, qua non tam quid sit, quam quale sit explicatur. Itemque ab eo quod de- scribitur: vt, Asinus est, quoniam rudit: at si rudere nescit, non est asinus. Et non est asinus, quoniam non est animal auritum, solidis pedibus, & fecundum. Vide tabulam secundam definitionis, & diuisionis.

Ab etymologia, seu interpretatione vocabuli. Hanc Cicero notationem vocat, cum ex vi verbi argumen- tum aliquod elicitur: vt, si diuitem Crassum locu- pletem dicas, quòd locis abundet: asiduum quoq; diuitem, quòd asses dare possit. Ab interpretatione vocabuli, & ab interpretato ad interpretationem argumenta sumuntur aientia, & negantia, si vtrunq; inter se reciprocatur: vt, si philosophus est, profe- ctò sapientiae studiosus est: si nō est sapientiae studio- sus, nec philosophus est. Locus cōmunis idem hic est, qui definitionis, tantum definitionis verbo in ety- mologiae nomen mutato. Eorum quae non reciprocantur, alia ratio est. Nam ab interpretatione ducuntur argumenta negantia: vt, non fit de meo tuum, non est igitur mutuum. Ab interpretato, affirmantia: vt, Mutuum est, igitur de meo tuum. Ab allusione non sumuntur argumenta necessaria, quae tantum ab

In Topicis.

Descriptio.

Etymologia.
In Topicis.

Ab interpreta-
tione.

Huc pertinet
& transitum:
pno, vt Diale-
ctica utilis est
ad omne me-
thodū, igitur
& ad omnem
scitiam utilis
est.

etymolo

etymologia, id est, veriloquio, & vera nominis explanatione ducuntur. Vide Rodolphum de nomine rei.

De genere. 70.

GENVS hic aliquanto latius accipitur, vt sit id omne, quod de pluribus siue specie, siue numero differentibus in quaestione, quid est, dicitur. Vnde negatua ducuntur argumenta: vt profusio non potest liberalitas videri, cum virtus non sit. Quintilianus: Quod non est arbor, vtique platanus non est. Non est emptio, quoniam contractus non est: nec stipulatio, quoniam obligatio non est. Locus communis: Sublato genere species remouetur. posito, verò non continuo forma ponitur. Itaque non quia est arbor, platanus est: nec quia artem nouit, dialecticam tenet: nec quia est contractus, emptio est. Id vulgus totum vniuersale vocat. Sed genere vniuerso dicente posito, formas singulas poni necesse est, eo quod sublato tolli: vt, Quoniam argentum omne legatum est, non potest calatum non esse legatum. At hoc legatum videri non potest, si nullum sit argentum legatum. Hoc vulgò totum in quantitate nominatur, id est, generale vniuerso dicens, & subiectum huic pars in quantitate. Et per aduerbia temporis & loci (illi totum in loco & in tempore appellant) vt Harpyia sunt nusquam, nec apud inferos igitur. Semper, & vbiq; nobis adest Deus, & nunc igitur, & in conclaui. Ad quod referri & haec concludendi formulae possunt, vt si virtus expetenda est, vtique & iustitia. Si non est expetendum vitium, vtique ebrietas non est expetenda. Haec sunt enunciationes indefinitae.

Totum vniuersale.

Totum in quantitate.

indefinitae, sed quae idem declarant quod generales. Locus communis: quod tribuitur vel adimitur generi vniuerso dicenti, id tribuitur, vel adimitur etiam cuiuslibet eius parti, seu speciei subiectae. Ad hunc etiam modum argumenta sumuntur a specie ad indiuiduum: vt, Quum doctis omnibus semper inuiderint Zoili, mirum videri non debet, si Virgilium ipsum petierint inuidorum morsus. Si nulli fuerunt Troiani, profecto nec Aeneas fuit. Eadem ratione colligimus ex communi particulare communis significationem non diminuens: Voco autem hic commune, quicquid alio est quouis modo latius, tamen si proprie genus eius non sit (vulgus totum in modo nominat.) Et particulare cum vulgo dico, quicquid altero quauis ratione contractius est, & angustius, vt homo, & homo malus: vir, & vir bonus: illud generis est loco, hoc speciei. Per negationem tantum: vt, Ne homo quidem dicendus, nedum bonus. Non est doctus, nec Graece igitur. Non est animal, nec quadrupes igitur animal. Non habuit oves, nec splendidas igitur. Aientia ducuntur a communi vniuerso dicente, hoc modo: Homines omnes ad discendum apti sunt, & rudes igitur homines apti sunt. Deus vult omnes homines saluos fieri, & malos igitur.

A specie ad indiuiduum.

A communi ad particulare.

Commune.

Totum in modo.

De specie. 71.

A SPECIE, seu forma ad genus argumenta aientia ducuntur: vt, Si consul est, certe magistratus. Si stipulatio, profecto obligatio. Locus communis. posita forma seu specie, ponitur & genus. At formis omnibus sublatis, tollitur genus. vt, Quod nec homo, nec bestia

Locus communis.

Cic. in Topic. *bestia est, id animal esse nō potest. Si neq; natus est ciuis, neq; factus, nō est ciuis. Si neq; cēsus, neq; vinctus, neq; testamento liber est factus, nō est liber. Sed in hac formarū enumeratiōe cauēdū est, ne quae pars praetermittatur necessaria. Nā in hoc exēplo quod etate Ciceronis absolutū fuit, desiderantur alij manumittendi modi, quorū meminit Iustini. auis titulo de libertinis in Insit. et explicat in Codice. Eadē est argumētandi ratio ab indiuiduis ad speciem ducta. vt, Si Virg. est, certe homo est. Si chelidonia, herba. Si nec Virg. nec Cicerone, nec veterū quisquā doctorū ab anulorū dentibus liber fuerit, certe doctorū nemo liber ab inuidis esse poterit. Ad speciem referendū est etiam argumētū quo ex particulari cōmune colligitur, idq; per affirmationē hoc modo: Si venaticus est canis, certe canis est. Cū mihi ruinosus aliquādo fuisse aedes dixeris, cur nunc tili oblitus nāquā aedes habuisse me dicentis? Si Graecē doctus es, profecō doctus. At male concluditur: homo mortuus est, homo igitur immō iam nō homo, sed cadauer est. Item, homo pictus est, homo igitur, immō nō est homo, sed imago, & inane simulacrū. Nam particulare, quam determinationem vocant restringentem, cōmuni rationem diminuerē non debet. Alia est argumētandi ratio apud Cicronem à forma generis: cum vna ponitur forma, aliae remoueantur omnes non expressae. Quae argumentatio potest ad dissimilitudinē referri. vt, Si ita Fabiae pecunia legata est, si materfamilias esset: si ea materfamilias non sit, nihil debetur. Hic vna posita forma cū vera esse negetur, nihil concluditur. Rursum alia est*

est argumētandi forma, in qua partes enumerantur, Enumeratio seu expeditio. Huc referēda & subiectio, supra sub cap. 64.
 quam rhetores enumeratiōē vocāt. & author rhetoricorū ad Heremium lib. 4. expeditionem, quae supra à nobis relata est inter argumētationes rhetoricas.

De differenti & proprio. 72.

ABVTROQUE argumēta ducuntur aientia, & negantia, & retro etiam vicissim cōmēntia, vt Pygmaei sunt homines, quoniā rationis compotes sunt, cuius si expertes erūt, ne homines quidē dicēdi. Dialecticus est, quoniā bene disputat. Hic tyrānicida est, quoniā tyrānide ciuitatē liberauit. Locus cōmunis: Tributo, vel remoto differētī & proprio tribuitur vel remouetur & species, quā vtrunq; cōstituit. Aliud, Angeli quāuis ratione sint praediti, immortales tamē cū sint, homines nō sunt. Videtur ob id quidā nō sine ratione dixisse, negās tantū argumētū à differētia ad speciem duci, & aient tantū à specie ad differētia, nisi haec ita propria sit vt vicissim possit de sua specie dici. Vtrunq; ad definitionē referri posse videtur.

De toto. 73.

TOTVM est, quod est ex partibus constitutum. Totū duplex. Atque id duplex, substantiale, quod ex substantialibus partibus constat: & integrale, quod ex partibus quātitatem habentibus (his nominibus vulgō vtuntur.) A toto ad partes, & à partibus ad totum argumēta ducuntur aientia, & negantia. Locus communis: Toto posito partes inferuntur: vt cū Dialecticam teneat, non ignorabit iudicandi, & inueniendi artem. Toto autē sublato non continuo partes tolluntur.

diuidendi ratione indicatum. Dicere licet, *Laurus* est arbor: sed dispositio est rhetorica, nō licet. Nam species generis nomen integrū accipit: partes autem nomen totius non nisi cōiunctē possunt accipere, singula non possunt. Locus à diuisione partim ad hunc locum, partim ad eum, qui est à specie, pertinet, vt si cometam stellam esse neges, quod nec inerrans sit, nec planeta. Aut Dialecticæ imperitum probes, quod nec inueniendi artem, nec iudicādi nouerit.

De coniugatis. 75.

CONIUGATA dicūtur (ait Cicero) quæ sunt ex verbis generis eiusdē. Eiusdē autē generis verba sunt quæ orta ab vno variē cōmutātur, vt sapiens, sapiētia, sapienter. A quibus argumenta sumuntur & aientia & negantia: vt, si mori nō est miserum, nō est misera mors. Si in ciuitatē acceptus est, ciuis est. Si comparscus est ager, ius est cōpascere. Si prudēter agit perpetuō, prudens est: si iuste, iustus. Locus cōmunis. Tributo, vel remoto cōiugatorū vno, tribuitur vel remouetur alterū. Affinis hic causarū loco videtur, atq; ob id male cōcludatur, malā esse philosophiā, quod mali sint philosophi: malū vinū, quod mali sint vinolenti. Nam coniugatorū veritas ex causarū loco pendet.

De locis artificialibus medijs, adiacētibus, actibus, & subiectis. 76.

MEDIJ, seu coniuncti, seu adherentes, qui neq; omnino sunt extra substantiam rei, neq; ita infixi, vt interni. Subijcūtur his adiacentia, actus & subiecta.

De adiacentibus. 77.

ADIACENTIA sunt, ex quibus subiectum aliud quoddam, quā ex substantia, nomen ducit: vt, Cato (qui ex substantia homo dicitur) prudentia adiacet, à qua prudens appellatur. Referuntur huc quantitates, qualitates, & ea quæ cum alijs conferuntur (vt huc ea quoque referantur, quæ Rodolpho cōnexa dicuntur) ad sua subiecta relata. Quæ si aliō referantur, accipiunt & alia nomina. Nam virtus ad animum relata adiacens est: cum felicitate collata, destinatum: cum vitio, contrarium: cum iustitia, genus: cum habitu animi, species, &c. Accidentia serē omnia præter ea quæ sunt in agitatione posita, adiacentis nomine Rodolphus complexus videtur. ea quæ ita distribuit, vt alia sensu percipiuntur, vt ea quæ sunt subiecta sensibus: alia intellectu, vt velocitas etiam in quiescente colligitur. Rursum alia natia sunt, quæ subiecto naturā insunt, vt calor in igne, humor in aqua. Alia accedunt, quæ foris accedunt, vt calor ad aquam igni adnotam. Accedentium alia separabilia sunt à subiecto, vt rubor à pudore contractus: alia difficulter separabilia, vt sunt habitus. Loci communes. Posita specie, ponuntur & accidentia, qua sublata tolluntur. Adiacentium perpetuorum sufficiente posita congerie, ponitur & species, vt aurum grauissimum est, quoniam ei plurimum inest terræ, siquidem huic adiacens est grauitas. Si adiacentium fuerit vnum in subiecto, videtur & alterum inesse, quod ex priore cōsequitur. vt, Cato vir laude dignus est, quoniam prudens. Præterea adiacētia tributa subiectum inserunt.

H 2 vt Cic.

Hunc locum Cic. partium enumerationē vocat, alij inductionem.

In Topicis.

Coniugatorū varietas à causarum loco.

adiac.

Tusculana. 1.
Est, categoru
menon.

vt Cicero, si mortui sunt miseri, mortuos esse neces
se est. Sint enim oportet, si miseri sunt. Obiter hic
notanda est duplex significatio particula, est. Di
citur, est, ἔστιν, cum verbo substantiuo ni
hil additur, sed ipsum est attributum, vt Deus est,
mortui sunt. Vbi, est, vitam quandam significat. Est,
ἔστιν, id appellatur, quod subiectum, &
attributum enunciationis connectit, siue cum verbo
substantiuo aliquid additur: vt, Deus est summum
bonum, mortui sunt miseri. Recte autem concludit
tur ab est ἔστιν, ad est ἔστιν, quod
illi dicunt, ab est tertio adiacente ad est nullum adia
cens. At in pronūciatis necessarijs, velut in hoc, homo
est animal, est, accipitur ἔστιν, & diale
ctice. Non recte cōcluditur: si homo est animal, homo
est, sicut nec in priuantibus, vt est homo mortuus,
igitur homo.

De actibus 78.

ACTVS est, ex quo res proposita exerceri affi
ciq; dicitur, & actione ac passione continetur, siue
accidens in actione & motu positum. Totidē autem
oriuntur actus, quod sunt adiacentia, vt ex adiacēti
bus timore, dolore, motu, existunt actus, timere, doles
re, moueri, aliaq; vt iurgii, cades, &c. quae sunt om
nia in agitatione et mutatione posita. Verba tamē ea,
quae neutra grāmaticis dicūtur, ad adiacentia potius
referantur. Locus cōmunis: Si actuum vnus extiterit
in subiecto, videtur & alter extiturus, qui priorem
cōsequitur: vt parū æquus est philosophis, cum toties
hos insectetur. Et actibus tributis, subiecta quoq; &
adiacēti

adiacētia, à quibus sunt deducta, inferūtur. Cic. Si spi
ritū ducit, viuit. Cum Pygmæos cum gruibus pugnare
constet, profectō Pygmæos esse necesse est.

De subiecto. 79.

SVBIECTVM est, cui aliquid inest, rece
ptaculum adiacentium, actuumque futura, & id
omne, quod actioni subiectum est, & expositum, in
quod ea tendat, & vim suam explicet: vt, calfacere
proficiscitur ab igne calfaciente, & in aliud tendit,
quod calferi possit. Proprie autem subiectum est
substantia, accidentium receptaculum. Quae vulgō
dicuntur obiecta sensuum, & quae sunt mentis agita
tioni obiecta, non sunt subiecta, sed efficientia po
tius, & sensum mouentia: nec sunt sensuum actioni
subiecta, cum sensus patiantur ipsi magis, quā
tam adiacentia quā actus: vt Cicero: Mortui non
sunt miseri, quoniam ne sunt quidem. Qui omnino
non sunt, ij ne miseri quidem esse possunt. Posito
subiecto tribuūtur etiam natiua adiacentia, & actus:
vt, Ignis est, calidus igitur. Homo est, patibilis
igitur.

De locis externis, ac primum
de causis. 80.

EXTERNI loci sunt, qui rem attingunt illi
quidem, sed infixi tamen non sunt, nec adherentes.
Quorum primus causas & euenta complectitur, quae
sola necessariō rei cuiuncta sunt, cum reliqui loci ex

Est, profcate
Gorumenon.

Proprie subie
ctum.
Quae sunt sub
iecta sensibus
& menti, pot
tius sunt effie
cientia.

Tusculana. 1.

Quid causa.

terni nullo necessitatis vinculo sint colligati, cogna-
tione tamen aliqua deincti. Causa est, cuius vi sequi-
tur aliud. Causæ autem quatuor sunt, efficiens, finis,
materia, & forma.

De causa efficiente. 81.

Natura effi-
ciunt.

EFFICIENS est, quæ sua vi efficit. Efficien-
tium aliæ natura efficiunt, aliæ consilio & delectu.
Natura efficiunt, & necessitate quadam, ea, quæ de-
lectu carent, & iudicio, ut sol, ignis, herba, gemma
&c. Atq; horû quædam natura conatu agunt, quædam
externa vi. Natura conatu ea, quorû agendi princi-
pium est intra ipsa, nullo externo adiuuante: ut ignis
vrit natiaua coloris inherens vi. Externa vi agunt ea,
quibus ab alio vis agendi est impressa: ut, aqua fer-
uens calefacit, verum non sua sed ignis vi, à quo hæc
calorè accipit. Sic lapides, & si qua tormentis emit-
tantur, supra se, & in sublimi posita disijciunt, non
proprio impetu, sed eo, qui iacentium violentia ipsis
est intortus. Locus cõmunis: Ab efficiente naturali nõ
impedito necessario sequitur effectû: ut, Si ignis est,
non potest non vrere, modò sit adnota materia. Si in
æquatorè sol incidit, æquinoctiû sit necesse est: si
ad Capricornû descenderit, bruma: si ad Cancrû cõscen-
derit, æstas. Sed sublata causa, necessario tollitur effe-
tus. Consilio & delectu efficiunt homines, & fortassis
etiã bestia quædam dociles, imagine quædam deliberatio-
nis præditæ. Hæc causa præcipuè solet, in statu conie-
cturali spectari, cum queritur, an voluerit? an potue-
rit? Locus cõmunis: Posita causa voluntaria effectus

A causa effi-
ciente ad effe-
ctum.

Consilio effi-
ciunt.

inferri

In Topicis

Locus à gen-
eratione.

effi

inferri potest, qui ea remota tollitur: ut, Si sutor est,
consui calceus potest: si deest, non potest. Si doctri-
nam expetitis, docti authores legendi, & docti præ-
ceptores audiendi. Fugienda est voluptas, quoniam
infamiam parit. Ex Cic. Fornix vitium fecit in com-
muni pariete demoliendo: is igitur qui demolitus est,
damni non tenetur. Nam à quo causa remouetur, ab
eodem & effectum remouebitur. Huc illa pertinent:
gladiû irato præbit, cædis igitur est author. Ven-
num porrexit, occidit igitur. Item, ignoscendû ebria.
Trahûtur hinc & illa rhetorû argumeta ab honesto,
vtili, necessario, possibili, et cæteris locis. Eodè refer-
vi ille quoq; locus potest, quæ à generatione vocant,
cum re generare nihil aliud sit, quàm efficere. Locus,
quæ à corruptione appellat, ad priuatiã relegadus vi-
detur. In quo traditur hæc capita seu loci cõmun es:
Si causa in bonus est, erit res quæ euertitur, in malis.
Et, si causa malû, id quod ab ea causa euertitur, bonû
erit. Bonæ enim rei malus est interitus, et mala inter-
mens causa: male rei bonus interitus, & bona inte-
rimens causa. ut, si bonum vita, malum morbus, qui
eam persequitur.

De fine.

82.

FINIS est, cuius gratia aliquid fit. Idè est vsus rei. Finis summus
Atq; is est duplex: summus seu perfectus & destina-
tus, siue ad præstantissimum finè conferens. Summus
& vltimus est, qui per se expetitur, qualis est rei cui-
usque status in suo genere optimus: ut, hominis est,
mente, & consilio, ratione que maxime præditum
esse, & beata vita: equi, ferocem esse: ignis, maxime
calidum

H 4 calidum

Destinatus. calidum esse & siccum: atq; maximè humidū & frigidum, terræ, herbis & c. ornatum esse. Destinatus est, qui ad supremum consequendum comparatus est, vt cibus, potus, vestitus, opes, & c. quæ vitæ humanæ tuendæ sunt adiumento, sine quibus viui non potest.

Destinatoriū varietas. Destinatoriū autem finium alij alijs præstant, & priores, aliarumq; gratia facti: vt, calx & lapides cõparatur parietis causa, & hic domus, domus habitatiõnis. Sumuntur autem argumēta à fine ad destinatum, & à destinato ad finem. Locus communis: Cuius rei finis est vel bonus, vel malus, ipsa quoq; vel bona vel mala iudicanda est: vt, Bona virtus est, quoniam bona est beatitudo. Si malū est adulterium, studiū quoq; adulterij malū est. Fugiendū bellum, quoniã perniciosum. Item, Qui finē expetit, ne fugiat id, quod fini destinatur. & cõtra, qui finem oderit, ea fugiat, quæ fini consequendo conducūt. Cic. Si pace volumus frui, bellum gerendum est: si bellum omittimus, pace nunquam fruemur. Sumptū faciat necesse est, qui quærit lucrum. Si vitam expetis beatam, exerce virtutes, fuge vitia. Si gladiū ferre licet, licebit & vitam tue ri. Si eruditio bonum, studium etiam quod in discendo ponitur, bonum est. Ab hoc loco separari non debet is, qui ducitur ab vsu: vt, cum sit vtilis nauigatio, vtilis etiam nauis est. Bonus equus, quoniam vtilis. Bonum vinum, quoniam stomacho prodest, & animos parat. In quo cauendum, ne sumptum ab abusu argumentum videatur, vt si malum dicas vinum, quòd ebrios reddat: vel gladium malum, quòd illo cædes fiant.

De

De materia.

83.

MATERIA est efficienti subiecta, ex qua res vel naturalis vel artificialis componitur, vt homo ex corpore & animo: ex auro, vel ære fit statua. Hinc aientia & negantia dicuntur argumenta: vt, Si pannus est, vestis parari potest. (nã parari & fieri posse, non autem semper esse intelligitur.) At pannus mihi cum desit, vnde togam conficiã? Et cum farina desit, panis fieri nequit. Bisariam distribuitur materia, in permanentem & transeuntem. Permanentis materia dicitur, veluti si ex lapidibus, lignis, & calce cõstructa sit domus: vel ex argento statua, quæ in priorem materiã redire possunt. Transiens est, vt si ex farina, & aqua panis efficiatur: ex melle, & vino mulsum. Hæc in materiã resolui non possunt. Locus cõmunis: Materia posita consequi effectus potest: ea sublata, necessariò tollitur effectus: vt, Non est argentū, nec statua igitur argentea: idq; per tẽpus præsens. Quod in transeunte perperam concludatur: vt si dicas, Farina non est, nec panis igitur: cum sit dicendum, Farina non fuit, per tempus præteritum. Vel, non est farina, panis igitur fieri non potest.

Materia duplex.

De forma.

84.

FORMA, ex qua rei nomen est inditum, quauis efficiens produxit. Locus cõmunis: posita forma sequitur effectus. siquidem ex forma facultas est effectuum. Remota autem forma, tollitur & facultas & vsus: vt, Cælum voluitur, quoniam rotundum est. Matrimonium non est, quoniam non est legitima, &

H s

consens

consensu inita societas. Cùm Dædalus alatus non fuerit, profectò subuolare non potuit. Non sapiunt bestie, quoniam his mens & ratio negata sit. Non est candor, nec candidum igitur. Materiam & formā supra etiā ad partes retulimus, quòd hæc initia sint & elementa, quibus vniuscuiusq; substantia absoluetur.

De euentis, effectis, destinatis, &c. 85.

EVENTVS, qui oriuntur ex causis. Si bonus euentus, causam non potest esse non bona. Effecta sunt, quæ efficiuntur ex causis efficientibus, ipsa efficientium opera, vt fabri domus, sutoris calceus. Mali corui malum ouum. Qualis cuiusq; animi affectus, talis ipse homo, & vita. Locus communis: Posito effecto causam eius propriam vel adesse vel adfuisse necesse est. At effecto sublato causa tollitur: vt, quoniam dies est, solem exortum esse dubium nõ est. Lunæ defectus hoc anno nullus erit, quoniam Sol & Luna non ex diametro consistent in anabibazonte, aut catabibazonte. Ex Cic. Quoniam omnia quæ mulieris fuerunt, iam viri fiunt dotis nomine, necesse est eam mulierem in manu viri cõuenisse, id est, matrem familias factā fuisse. Id ductū est ab effectis rebus. Sed ab efficientibus causis hoc modo: Quoniam mulier in manu viri conuenit, omnia, quæ mulieris fuerunt, viri fiunt. Cauendum ne ab effectis improprijs argumenta ducantur, quæ contingentia potius videantur, quàm effecta: vt pallet, amat igitur. Adolescens est, prodigus igitur. Ex malis moribus leges bonæ sunt factæ.

Ab effecto ad efficiens.
A destinato ad finem.

Id vulgò dicitur, in capite aut cauda draconis.
In Topicis.
Ciceronis locus restitutus.

factæ. Sublati sunt huic animi, quoniam plusculum accessit pecuniæ.

De destinatis, causæ finalis effectis. 86.

DESTINATA sunt certo alicui fini, & vsui ad dicta, vt domus habitationi, virtus felicitati, arma defensionem, studium eruditioni, medicina sanitati &c. Hos modò fines destinatos, & conferentes appellauimus: vt, Cùm gladium portare liceat, profectò vim propulsare licebit. Si bellum gerendum est, neruus belli pecunia primum est querenda. Locus communis: Quicquid destinato tribuitur vel adimitur, idem & fini tribuendum vel adimendum est. Non debet autem mirum videri, idem vocari & finem & effectū, propter comparisonem ad diuersa.

De euentu materiæ. 87.

EFFECTVS materiæ dicitur opus ex materia compositum: vt, gladius ferri effectus est. Ab euentu materiæ permanentis: Ferreus est gladius, & ferrum igitur est. Ab euentu transeuntis: Panis est, fuit igitur farina. Si domus est, ligna sunt & lapides. Locus communis: Posito causæ materialis effectū, materiam vel esse vel fuisse necesse est.

De euentu formæ. 88.

EFFECTVS formæ, est rei vel naturalis, vel accidentariæ facultas et actio propria, vt hominis effectus est ridere, ac loqui posse; lapidis, deorsum cadere: cædoris,

doris, candidū reddere: scientiæ, scientem efficere. Vt, si candidum est, & candor igitur: si non est cādīdum, nec candor esse potest. Si rationis expertes sunt Pygmæi, profectō homines nō sunt. Si volubilis est globus, rotundus est. Id quod plurimum capit, circularis formæ sit, & globosæ necesse est.

De adiunctis seu verisimilibus, antecedētibus, & consequentibus, de loco, & tempore &c. 89.

ADIVNCTA sunt, quæ aut semper, aut plerumq; rem consequuntur, ei que proximè sunt adiuncta. Vt si peperit, cum viro concubuit. Si rubet vespertinum cœlum, crastinus erit serenus dies. Quauis autem ea separari possint, mutua tamen declaratione monstrantur, vt si vnum eorum quolibet extiterit modo, alterum quoque extitisse, vel extare, vel extitutum esse videatur. Locus communis: Ex adiunctis penduntur adiuncta. Terent. Non dubium, quin vxorem nolit Pamphilus, ita Dauum modò timere sensi. Quoniã tutor est, tutelæ administratæ rationis redat. Rodolphus contingentia vocat, vulgus communiter accidentia, quorum pleraque causis cognata sunt ea maximè, quæ rem necessario vel præcurrunt vel sequuntur. Nam duplicia sunt, alia necessaria, alia verisimilia. Atque horum tres species, antecedentia, adiuncta, consequentia. Admonet enim hic locus, vt queratur, quid ante rem, quid cum re, quid post rem euenerit. Cicero in Topicis adiuncto- rum nomine cõplectitur etiam locum, tempus, & que

connexa,

connexa, & contingentia Rodolphus appellat. Antecedentia, quæ rem quâpiam necessario, aut probabiliter antecedunt: vt partum concubitus: eruditio- nem studium & vigilia: cadem odium: à quibus argumenta negantia ducta ferè sunt necessaria: vt, Si peperit, cum viro concubuit. Non concubuit autem, nec peperit igitur. Eruditus non est, quoniam nullum in literis studium posuit. Non floruit arbor, non feret igitur fructū. Non concepit, nec pariet igitur. (Aientia argumenta non sunt necessaria: vt, Quoniam rem prodigit, egebit aliquando.) Locus communis: Antecedente sublato tollitur consequens. Vel, Cui conuenit antecedens, eidem conueniet & consequens: vt, Si viri culpa diuortium factum est, dotis pars sexta pro liberis retineri non potest. antecedens est culpa viri factum diuortium: consequens, dotis patrem non retineri. Adiuncta, quæ cum re eueniunt, vt morbus ac morum difficultas senectuti adiuncta sunt: cadem perturbatio comitatur. Si egrotat, pallet. Si viuit testator, irritum est testamentum. Si crebro suspirat, laborat ex pulmonibus. Locus communis: In adiunctis vicina & cū re euenientia spectantur. Cum fit aforti huius fortuna tenuis, ipse sumptuosus, furari eum necesse est. Huc enim referendum quicquid vulgò communiter accidens dicitur. Si mater est, filium amat. Si nouerca, priuignum odit. Si senex, auarus. Plinius: Senilis iuuenta præmaturæ mortis signum est. Si pallet: amat. Consequentia, quæ rem vel necessario, vel probabiliter consequuntur. Hinc argumenta aientia sumpta ferè necessaria sunt: Si peperit,

A contingentibus ad cõtingentia. Antecedentia.

Ab antecedentibus negantia arg. ferè sunt necessaria.

Adiuncta.

Consequentia. A consequentibus arg. aientia ferè sunt necessaria.

Locus hic præcipue in coniecturalibus certatur.

Contingentia duplicia. Necessaria. Verisimilia.

A cõnexis ad connexa.

perit, cum viro concubuit: peperit autem, concubuit igitur. Malè cōcludas negantia, vt nō peperit, nec cōcubuit igitur. Hunc male sibi consciū esse oportet, quoniam plus ceteris trepidat, pallet, titubat &c. Si relictus est cinis, incendiū præcessit: si eruditus, studium: si cædes, ira, odium, inuidia &c. Locus communis hic adiunctorum ad coniecturales etiam causas pertinet, & ex signis, atque circumstantijs efficitur. Referuntur huc prodigia, vt cometa significationes &c. Item ethnicorum auguria, auspicia, diuinationes, &c. quanquam hæc poëtis visitatio-
A loco. ra. A loco ducitur argumentum, cum irritam in infami loco pronunciatam sententiam docemus. Non posse sydera ali humore, cum nullus humor huc peruenire queat. Vide supra tabulam primam de categorijs sub ordine, Vbi: & Quintilianum lib. 5. **A tempore.** Si iure casam Horatiam à fratre victore videri dicamus, quod publica ciuitatis letitia hostem luxisset: falsamque Clodij de violatis Bonæ Deæ ceremonijs accusationem, qui eo tempore fuerit Interamniæ, quo Romæ dicitur opertum Bonæ Deæ ingressus. Vide sub tabula prima ordinem. Quando. Ab utroque loco firmissima ducuntur argumenta. **Lib. 5.** Quintilianus. Occidisti adulterum, quod lex permittit, sed quia in lupanari, cædes est. Terent. Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia deprehendi quenquam? **Lib. 5.** Quintilia. Signasse hunc tabulas mentiris, qui ante diem tabularum decessit. **A modo.** A modo, instructo, & facultate: vt, Veneno adulterum necare non licet, iniuria igitur occidisti. &c.

De

De autoritate, seu testimonio.
 90.

PRONVNCIATA Rodolphus appellat rei probandæ testimonia, ab autoritate profecta, quæ sunt vel diuina, vel humana. Diuina, certa sunt & indubitata testimonia, vt litera sacra, prophetia, et quæcunq; diuinitus prodita sunt, quorum sacrosancta nobis esse debet autoritas. Humana, quæ sunt magnæ autoritatis, & illustriū virorum, & experientium testimonia, quæ saepe labefactari possunt. Referuntur huc, gnomo, parœmia, fabula, apologus, chria, rhetorū enthymemata, apophthegmata, axiomata physica, & mathematica, probationis non indigentia. Item leges, mōres, vulgi etiam opiniones, &c. Ex hoc loco aientia ducuntur argumenta, vt Romani sunt à Troianis oriundi: Sic enim Liuius prodidit. Terra immobilis est: Nam ita veteres astrorū peritissimi tradiderunt. Optima quæque primum sunt discenda. sic enim præcipit Quintilianus. Negantia non recte duxeris: vt, scripsit in Topicis Cicero seruum tribus modis liberum fieri, censu, vindicta, & testamento, non sunt igitur modi plures. Atqui numerantur, vt supra diximus, & alij, lib. primo Institut. de libertin. Locus communis: Fides cruditisimis in arte quæuis habenda est. Rectius tamen hic locus ad inartificiales referendus videtur.

Testimonia
diuina.

Humana.

Lib. 5.

De similibus.

91.

Simi-

SIMILITUDO est rerum diuersarum inter se collatarum similis quaedam affectio. Hinc ducitur argumentum hoc modo: Si tutor fidem praestare debet, debet et procurator, cum uterque bona fide aliena negotia gerat. Quintilianus: Si continentia virtus, utique et abstinentia. Locus communis: Similium similis est ratio. Similia Rodolphus esse dicit, cum singula conferuntur in singulis, qualia sunt illa ab Erasmo collecta. Ut si quis vitendum aetate suadeat, quod cito pede lauatur aetas: hanc poterit adhibere similitudinem: Ut vnda vnda perpetuo impellit: ita dies diem trudit. Si quis immedicabilem pestem penitus tollendam. Ut arbor excisa repullulat, euulsa non refruticatur: ita malum si penitus tollatur, non renascitur. Putantur haec ad probandum ceteris minus valere, et ad docendum esse, quam ad cogendum, aptiora, saepe tamen vim magnam probationis habent. Refertur partim ad similia, partim ad paria locus a proportione, quae est habitudinis vnus ad alterum comparatio: ut, Quam habent rationem duo ad quatuor, eandem habent quatuor ad octo. Quam rationem gubernator ad nauem, eandem habet ad rempublicam magistratus. At iudicio, non sorte gubernator eligitur, nec magistratus igitur sorte eligendus sed iudicio.

De dissimilibus.

92

OPPONITUR similitudini dissimilitudo, seu differentia, quae est rerum inter se collatarum affectio diuersa, qualis est inter homines singulos, singulos equos, pisces, aues, inter hominem et bestiam virtutem et voluptatem,

voluptatem, tyrannum et regem, herbam et fruticem, &c. Differentium alia numero distant: ut, hoc Socratis est dictum, non Diogenis: vel huius, non illius. Alia specie sunt diuersa, ut homo est, non bestia. Sicut tyri sunt homines, non dii. Alia genere differunt, et categorijs, ut myrica non est arbor, sed frutex: Chrysolocolla lapis est, non metallum. quae supra perstrinxitabula prima in ijs, quae post categorias traduntur. Cicero. Non si uxori vir legauit omne argentum, quod suum esset, (id est, in arca positum) idcirco quae in nominibus fuerunt, legata sunt. Haeridem, si quid a defuncto debetur, appellare possis, legatarium non possis: Differt enim haeres a legatario. Cicero. Non quemadmodum quod mulieri debeas, recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas: ita quod aut pupillae aut pupillo debeas, recte possis eodem modo soluere. Fabius. Non quod mulieri, idem et pupillo. Tu quum centum argenteos deposueris, qua fronte aureos totidem repetis? Lapideam diruisti domum, et reponis ligneam: Negligit pecuniam sapiens, cum tantum virtutem admiretur. Locus communis. Dissimilium dissimilis est ratio, et dissimilia sunt attributa. Nam differentium posito vno tollitur alterum: (vel cetera potius omnia: ut, quod asinus est, id nec mulus, nec equus, nec quaeuis alia bestia esse potest.) negato autem non continuo ponitur alterum: itaque non quia haec bestia leo non est, versus est aut aper. &c. Differt a paribus similitudo, quod haec sit in qualitate posita, comparatio in quantitate: distat a contrarijs, quod haec tantum duorum, differentia plurium esse possunt, ut calidum

Differentia numero.

Differentia specie.
Differentia genere.

In Topids.

In Topids.

lib. 5.

Locus communis.

I frigido

In Top. Cic.

A proportione.

A differentibus ad differentiam.

frigido opponitur, sed differt à sicco, duro, leui, aspero, &c. quæ sunt infinita. Constatuit Rodolphus diuersam repugnantii speciem, qui repugnantia diducit in opposita, & diuersa. Similia & dissimilia comode etiam ad comparationis locum referri posse videntur, cū sæpe tenui admodū discrimine separētur.

De comparatione. 93.

COMPARATIVA dicūtur, quæ maiora ex minoribus, vel minora ex maioribus, vel paria ex paribus probant. A maiorum comparatione ducitur argumentum, cū maiora cum minoribus conferuntur, siue cū argumentū re probanda maius est. Quintili. Si quis sacrilegium facit, faciet & furtum. Cicero. Quid faceres domi tuæ, cū alienæ tam sis insolens? Occidere licet adulterum, & nō licebit loris cadere? Si vir non potest, nec puer poterit. Locus communis. Quod in re maiori nō valet, nec valet in minore. Id mutare non licet, falso enim cōcludatur: Si dux arcē expugnare potuit, poterit & miles. Rem maiore hinc grauiore, & credibiliorē intellige: minore leuiorem, & incredibiliorē. A minoribus argumentū ducitur, quando minora cōparantur maioribus, & argumentū re probanda minus est. Fab. Quintil. Qui facile, ac palam mentitur, peierabit. Pallas Argiuos submergere potuit, Iuno Troianos non poterit? Cicero. Mortem, quam etiā virgines Athenienses pro patria contempsisse dicuntur, ego vir consularis timerem? Idem. Hoc pueri possunt, viri non poterunt? & mos

A maiore negantia, A mi-

non au-

non autem negantia argumenta ducuntur, & à maiore negantia. Locus communis: Quod in minore valet, valeat in maiore. A parium cum paribus collatione affirmantia, & negantia sumuntur, hoc modo: Cicero: Si quis me exire domo cōegisset armis, haberem actionem: si quis intrare prohibuisset, non haberem? Ex Topicis Ciceronis. Quoniā fundus biennio vsucapitur, (nunc vsucapitionum tēpora mutata sunt. ff. de vsucap.) vsucapiantur & ædes: vtrunque enim est rerum immobilium. Locus communis: Quod in re pari valet, valeat in hac que par est: Quod in illa non valet, nec in hac, que par est, valeat. Ad hunc comparationis locum exempla pertinent, quæ & ipsa sunt vel paria vel contraria, vel maiora vel minora: sunt que horum species quatuor, Apologicum seu Aesopicum, vt illud apud Horatiū: Olim quod vulpes egrotō cauta leoni respondit, referam. Et, Forte per angustam tenuis vulpecula rimam Repserat in cumeram frumenti. &c. Epistola altera ad Mecænate libro primo Epist. Fabulosum, ex fabulis poetis ad ductum. Vide Horatium libro primo ad Lollium: Nos numerus sumus, & fruges cōsumere nati, sponsi Penelopes &c. Dramaticum, ex tragœdijs vel comœdijs sumptum. Horatius in arte: Telephus, & Peleus cum pauper & exul vterq; projicit ampullas & sesquipedalia verba. Historicum, ex historia aliqua petitum, quod ad probandum ceteris aptius est. In his possunt & parabole anumerari: & similia illa, quibus singula redduntur singulis, quæ persuadere magis, quam vrgere dixi.

nore affirmantia arg. ducuntur. Locus qui ex pari sumitur, in vtriusque partem valet.

Exempla.

Vide Quintilianū libro quinto, capite vndecimo, & Erasmi commentarium de copia libro secundo, cap. de exemplis, & parabolis.

De oppositis.

94.

In Topicis.

Ab oppositis ad opposita.

In Topicis.

Aduersa.

Lib. 4.

Tusculana. 5.

Aduersa duplicia.

Mediata & immediata.

In arte parua.

OPPOSITA, quæ Ciceroni contraria vocantur, ita pugnant, vt neq; alterum de altero, neq; ambo de tertio dici possint, id est, vt simul esse in eodē subiecto nequeāt. Atq; horū quatuor sunt forma, quæ vulgò appellantur, contraria, contradictoria, relatiua, & priuatiua. Intelligitur, inquit Cicero, contrarijs omnibus, contraria non cōuenire, hoc est, non tribui contraria eidem simul & ratione eiusdem. Contraria (quæ Cicero in Topicis aduersa nominat) sunt, quæ in eodem genere posita plurimum inter se differunt: vt, virtus, vitium: tarditas, celeritas: ignauia, fortitudo: calor, frigus, &c. Quintilianus, frugalitas bonum, luxuria enim malum. Si malorum causa bellum, erit emendatio pax. Cicero: Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur, & bonitatem, si malitiā. Horat. Cur nescire pudens prauē, quam discere malo? Cicero: Quid? cum fateamur satis magnam vim esse in vitij ad miseram vitam, non ne fatendum est eandem vim virtuti esse ad beatam vitam? Contrariorum enim cōtraria sunt consequētia. Contrariorum seu aduersorum duplex ratio est: Alia medium nihil recipiunt (quæ vulgus immediata nominat) vt sapientia, stultitia: virtus, vitium, &c. Alia sunt, inter quæ medium est, (ca mediata vocant) vt inter sanum & agrū medium Galenus statuit: inter res bonas, & malas sunt inuicērentes,

rentes, vt diuitiæ: inter calorem & frigus, tepor est, &c. Locus communis: contrariorū seu aduersantium eorum, inter quæ nihil interiectum est, vno sublato, alterum necessariò ponitur: (si capax horum subiectum fuerit) vt, sapiens est, quoniam stultitia caret. Quod sanè in ijs, inter quæ medium est, locum non habet. Neque enim necesse est nigrum esse eum, qui albus non sit, cum sit inter candorem & nigrorem aliquid interiectum, vt color fuscus, pallidus, cæsius, &c. Interiectorum alia nomen habent vsitatum, vt fuscum, pallidum, &c. Alia non habent, sed per negationem efferuntur: vt, Hominum alij boni sunt, alij mali: quidam neque boni neque mali: Quidam nec amici, nec inimici: nec eloquentes, nec barbari. Alij sani sunt, alij ægri: quidam neq; sani neque ægri. Contradictoria, seu cōtradictricè opposita. Ea latinè Cic. negantia dicit, cōtraria aientibus, quæ sunt valde contraria, quorū alterū ait quid, alterum negat: vt, sedet, non sedet: Si hoc est, illud non est, alieq; pugnantes enūciationes. Locus cōmunis: Contradictoriū posito vno, tollitur alterum: vt, Si terra immobilis est, cur eam nunc immobilē negas? Relatiua Ciceroni dicuntur ea, quæ cum aliquo conferuntur: vt, duplum simplicium, multa pauca, patronus cliens: vt, Quod est turpe docere, idem est & illicitū discere. Si filium hunc eius esse cōtendit, non potest eiusdē esse pater. Non otiosè additur eiusdem. Nam pater alterius esse potest. Locus cōmunis: Collatoriū posito vno, ponitur & alterū in subiectis diuersis. Contra, sublato vno, tollitur & alterum. vt si pater est, filium habeat necesse est:

Cōtradictricè,

In Topicis.

Collata.
In Topicis.

si hic non est, nec ille erit. Atque hoc quidem de es-
sentia intelligendum est. Nam in alijs hoc non con-
sequatur: Pater non docet, nec filius igitur. At verò
vno tributo, detrahatur in eodem subiecto alterum:
vt, Si tibi non sum vxor, non eris tu mihi maritus: si
maritus tibi sum, eris tu profecto mihi vxor. Si Titius
Daui dominus est, non potest esse seruus. Priuatiua,
habitus & priuatio. Ex hoc loco petita argumenta
Cicero priuatiua nominat, quæ Græcè vocatur *σενονε*
vt dignitas indignitas, humanitas inhumanitas, elo-
quentia infantia, piuum impium, firmum imbecillum,
viuum mortuum, lux tenebræ, cæcitas aspectus, cæcū
esse dispicere, auditus surditas, motus quies, &c. Hab-
bitus, quem vocant, rei præsentia est, priuatio, eius-
dem absentia rei, quæ adesse potuit, siue quam natura
adesse voluit, idq; tempore statuto. Neque enim vel
catulus visu, vel puer dentibus, antequam per ætatem
habere possit, priuatus esse, nec cæcus lapis dicitur,
nec priuatus ratione bestia. Locus communis: Priuati-
uum vnum interitus est alterius: vt, Si bonum pa-
tria, miserum exilium. Si valetudo bonū, morbus mis-
serum. Si laudabilis eloquētia, vituperabilis est infan-
tia. Si tenebræ sunt, lumen abest, &c. Contrariorum
proprietas: Aduersa vno, eodemq; tēpore subiectis
diuersis inesse, alterum que sine altero constare pos-
sunt. Ea verò, quæ sunt in cōparatione, vno tempore
aut esse ambo, aut nō esse necesse est. Priuatiua & cō-
tradictoria eodē tēpore in iisdem subiectis inesse non
possunt: quòd si diuersis accommodentur, desinunt esse
priuatiua & cōtradictoria. Neq; enim contradicunt:

Nero

Nero tyrannus est, Augustus non est. Ceterum in o-
mnibus oppositis intelligendum est repugnātiā fieri
differentiarum nō generum aut cōmuniū accidē-
tium. Neq; enim rectè cōcluseris: Virtus est habitus,
Igitur vitium non est habitus. Vide plures cautiones
sub cap. 40. de repugnantiā pronunciatorum.

De locis inartificialibus. 95.

INARTIFICIALES dicuntur, qui foris
ad probandum vel refellendum assumuntur, neque in-
herent in rei natura. Differunt à pronunciatīs assums-
pta, quòd hæc à litigatoribus adferantur: illa ab ora-
tore quæ sita tractentur. Quanquam vterque locus
(ob id tantum à nobis seiunctus, vt loci plures distin-
ctius explicarentur) testimoniorum seu pronunciatō-
rum nomine cōtineri potest: quæ haud dubiè pertinet
ad artem, vt ait Rodolphus libro primo, cap. vige-
simotertio, quoties ex ipsis à dicente, non per ipsa fit
à teste probatio. Sine arte autem dicuntur, quòd ea
non pariat oratoris ars, sed foris ad se delata tamen
arte tractat. Inartificiales numerantur loci sex: præiu-
dicia, rumores, tormenta, tabulæ, iusiurandum, testes.
Cicero. Hoc verū est, dixit enim Quin. Lutatius. Hoc
falsum est, habita enim quæstio est. Hoc sequi necesse
est, recito enim tabulas. Præiudicia sunt sententiæ dis-
cretæ, quæ iudicaturis exemplū, quod in paribus causis
sequatur, adferūt. Cōfirmabimus præiudicia authori-
tate eorū qui pronunciauerunt, & rerum, de quibus
queritur, similitudine. Labefactabimus, auctoritatis
elevatione, & rerū dissimilitudine. Rumor seu fama,

Præiudicia.

Priuatiua.
In Topicis.Habitus.
Priuatio.Contrariorum
proprietas.

Rumores. Contra rumorem dicturus vocabitur sermonem sine vulo certo authore dispersum, cui malignitas initium dederit, incrementum credulitas, eum'que nulli non etiam innocētissimo accidere posse, fraude inimicorū falsa vulgantium. Pro rumoribus: Non temere dispergi dicet, sed esse quasi publicum testimonium.

Tormenta. Tormenta, supplicia sunt, quibus extorquetur veritas. A quibus qui probat, inuentam dicet quaestio nem ob vera fatendi necessitatem. Contra ea dicturus ostēdet, hanc fatendi necessitatem plerunque causam esse falsa dicendi, quod alij tormentorum patientes, alij sint impatientes. Tabulae sunt apochae, antapochae, epistolae, chirographa, codices accepti et expensi, pacta et c. Refelluntur tabulae et recusantur saepissime, veluti si fides abrogetur signis, si tempora non congruere, si pugnantia esse scripta, si dolo, vi, metuue probentur extorta. Iusiurandum est affirmatio religiosa, qua nullum est ad constringenda fidem vinculum arctius. Id offertur et recipitur oblatum, exigitur, vel recusatur. A iureiurando ducentes argumentum dicent magnum habere momentum viri sancti, et religiosi iusiurandum. Rursus idem a viri improbitate, et perfidia, impiaque iurandi consuetudine refellent, et quod vi metuue causa datum sit, amore odiouue extortum. Testes, quorū est dicere quae scierint, vel audierint, quos accusator producēs integritatem eorum et fidem cōmendabit: defensor, si po test, eleuabit. Debent vbiq; probatissimorū hominū valere testimonia. Sed vniuersa haec testimoniorū ratio accuratius a Cicero et Quinto, lib. 5. traditur, qui copios

copiosius ornatusque docent, qua ratione aut confirmare locos inartificiales, aut infirmare oporteat.

Tabula sextalocorum sophisticorum.

De reprehensionibus, et fallacibus conclusiuiculis 96.

GENERA dissoluendi vitiosam, et captiosam argumentationem sunt duo. Aliae enim reprehensiones in verbis sunt, aliae in rebus. Earum quae sunt in verbis, genera sex numerantur: homonymia, ambiguitas, coniunctio distrabendorum, distinctio coniunctorum, accentus, et forma orationis. Earum quae in rebus spectantur, septem genera sunt: Accidens, Dictum ex parte et quodammodo pro eo quod omnino et simpliciter dicitur: Ignoratio elenchi seu reprehensionis: Consequens: Petitio principij: Id quod causa non est, pro causa positum: Plura rogata pro vno posita. Hos ferē captionum titulos enumerat Aristoteles. Verborum captiosa genera sex, quae nascuntur primum ex Homonymia, quae fit in vno verbo, vt, letum omne delectabile est. Mors autē est letum, Mors igitur delectabile. Canis omnis latrare potest: Sidus autem quoddam canis est, sidus igitur latrare potest. Secundo, Ex ambiguitate, quae fit in verborum dispositione, seu oratione plures declarante sensus diuersos: vt, Aio te Aeacida Romanos vincere posse. Et, Cræsus Halym penetrans magnam peruertet opum vim. Quo deceptus oraculo Cræsus, cū vim hostiū sese peruersurū putaret, peruertit suā. Vide Cic. 2. de diuinat. Tertio, Ex coniunctione di-

Captiones in verbis.

Captiones in rebus.

Homonymia,

Ambiguitas.

Coniunctio distrahendorum,

strahendorum: vt, Qui sedet, stare potest: se dens igitur aliquis stare potest. Id si cōiunctū accipias, falsum est: si disiunctū, verum: quippe sedendo stare nemo potest. Homerus est cæcus, & idem poëta, igitur est cæcus poëta. Hic corporis accidens cum animi habitu copulatur. Quarto, Ex disiunctione coniunctorū: vt, Duo & tria, sunt numerus par & impar. quinq; autem sunt duo & tria: quinq; igitur sunt numerus & par & impar. Vtrunq; locum sepe vsurpant ij, qui insectandi studio aliorum benedicta malè narrado vel addendo, vel detrahendo deprauant. Quinto, Ex accentu: vt, malum est fugiendum, aliquod autem pomum est malum, aliquod igitur pomum fugiendum. Omnis ara est consecrata: porcorum autem stabulum est hara, consecrata igitur. Item ex ironia. Horat. O ciues ciues, querenda pecunia primū est, Virtus post nummos. Sexto, Forma orationis, cum non eodem modo idem explicatur, quæ vocum proprietates spectare monet, & phrasēs cuiusq; linguae proprias. Sæpe multiplicem errorem creat linguarum ignoratio. Ex hoc etiam loco fieri imposturam aiunt, cum ab vna categoria transitus fit in aliam: vt, quod heri emisti, id hodie comedisti: viuum autem capum emisti, viuuum igitur capum comedisti. In rebus captio nascitur ex Accidenti, cum idem tribuitur substantiæ & accidenti: vt, Quod ego sum, tu non es: ego autem homo sum, tu igitur homo non es. Quam emisti carnem, comedisti: crudam autem emisti carnem, crudam igitur comedisti. Cuiusmodi plures referam acutas delirationes. Nullus panis est piscis: hic comedit panem,

non

non comedit igitur piscem. Nullus equus est canis: Aëon habet equum, non habet igitur canem. Album capit intentionem & remissionem: nix autem non capit, non est igitur alba nix. Quod nix est, hoc grandis non est: nix autem alba est, grandis igitur alba non est. Quod homo est, id equus non est: homo autem animal est, equus igitur animal non est. Plato non est Socrates, Socrates autem est homo, Plato igitur homo non est. Item, Vbiq; est aduerbium: Deus autem est vbiq; Deus igitur est aduerbium. Animal est genus: homo autem est animal, homo igitur genus est. Cicero est homo: homo autem dissyllabum est, Cicero igitur est dissyllabum. Hæc distinctione sunt diluenda. Secūdo, Ex eo quod cum sit ex parte & quodammodo (id est, finitum circumstantijs) simpliciter & omnino dicitur, hoc est, infinite, ac per simulationem partis fit iudicium de toto: vt, Aethiops est albus dentibus, albus igitur. Item, non est albus, nec dentibus igitur albus est. Licet vxorem adulteram repudiare, repudianda est igitur vxor. Hic diligens est habenda circumstantiarum, personæ, temporis, loci, & comparationis ratio. Tertio, Ex ignorantia elenchi seu reprehensionis, ad quam captiones omnes quidam referendas putant. Angustius Aristoteles huius loci paradoxismos contraxit, id quæ duobus modis: vel cum quid non ad idem sed diuersa referatur: vt, duo sunt duplum vnus, & non sunt duplum trium, sunt igitur duplum & non duplum. Vel, cum non simpliciter vel eodem modo dicitur, vt denarius quinario comparatus duplus est, quaternario duplus

Disiunctio cōiunctorum.

Accentus.

Forma orationis.

Captiones in rebus. Accidentis.

Exempla acutarum delirationum.

Finitum circumstantijs, pro eo quod simpliciter dicitur.

Ignoratio elenchi.

plus non est: denarius igitur est duplus & nō duplus. Vidi Paulum heri & non vidi hodie, igitur vidi & non vidi. Doctus est arithmetica & non est doctus

Consequens. astronomia, doctus est igitur & indoctus. Quarto, Ex consequenti, cum quid nō sequitur necessario: vt, Senex comptus est, adulter igitur. Pavis est, filiginosus igitur. Vinum est, rhenanum igitur. Terram

Petitio prin-
cipij. dida est, pluit igitur. Quinto, Ex petitione principij, quæ fit primum per tautologiam: vt, Quod se mouet, est immortale, anima autem se mouet, quod igitur se ipsum mouet, id immortale est. Deinde cum dubium per id quod æque dubium est, confirmatur: vt, mobilis est terra, quoniã sol in mundi medio quiescit. Sex-

Quod causa
nō est pro cau-
sa positum. to, Ex eo quod causa nō est, pro causa posito: vt, Male sunt diuitiæ, quoniam his abutuntur multi. Vinum

Plura rogata. malum, quoniam mala ebrietas. Septimo, Ex pluribus rogatis pro vno positis, veluti si quis de vno plura, de pluribus vnum roget. Et duobus propositis, quorum sit alterum verum, alterum falsum, queratur, sint ne hæc bona an mala: si bona dicatur, sequitur aliud non bonum, esse bonum. Quibus occurrendum distinctione.

Quomodo di-
uāntur om-
nes captiones. ne. Atq; hæc quidem verborū & rerum captiosa genera sunt ab Aristotele tradita, quæ facile diluuntur omnia, si diligenter & caute spectentur materia & forma fallacium conclusiuncularum. Materia, verba complectitur & res ipsas, in qua cum inerat vitium, dissoluetur argumentum vel insiciatione seu negatione, vel distinctione. Insiciatione diluimus cum duorum syllogismi pronunciatorum antecedentium alterum negamus esse verum, vitiumque definitionis, di-

Materia.

uisiōnis, causarum, effectorū, similiumq; locorū prodimus: vt, Marsus bonus est poeta, cum multos fecerit versus. Aut prodigus est, aut auarus: Non est autē auarus, prodigus igitur. Inutile est absynthiū, quoniam amarū, &c. Distinctione vtendum est, cum termini sunt ambigui: vt, illud modo positum, Mors est letum, &c. Et, malum omne fugiendum: aliquod autem pomū est malum &c. Cuiusmodi posint infinita sophismata ab hominibus otiosis excogitari. Forma argumentationis dissoluetur, cum ex præcedentibus aliquid effici negamus, aliterq; conclusum esse ostēdimus, quam vel figura, vel modus postulet. Nihil enim ex veris nisi verum efficitur, si iusta conseruetur concludendi forma & recta terminorū collocatio & dimensio. Ex falsis autem verum concludi nihil prohibet: vt, Omnis arbor est animal, omnis autem equus est arbor, omnis igitur equus est animal. Vitiosa formæ sunt hæc exempla: Omnis homo est animal: Nullus autem taurus est homo. Nullus igitur taurus est animal. Et, Omnis prodigalitas est vitium: Nulla autem auaritia est prodigalitas: Nulla igitur auaritia est vitium. Vtrobique falsum ex proloquijs veris concluditur. ex quo non materiam sed formam intelligimus reprehēdendam: nam in his primæ figuræ collocatio est & modus secundæ. Omnis homo ratione præditus est, Omnis autē homo est animal, Omne igitur animal est ratione præditum. Hic complexio generalis in tertiâ figura concluditur. Vitiosa est nonnunquam & materiâ & forma: vt, Terra mobilis est: homines autem sunt in terra, mouentur igitur. Rationem consutandi seu

Forma.

seu diluendi vitiosam argumentationem pluribus tradendam non putavi, quod eum, qui rectam definiendi, diuidendi, & argumentandi formam nouerit, & locorum canones tenuerit, easq; regulas, quae singulis argumentandi generibus adiectae sunt, meminerit, & omnem deniq; ambiguitatem diligenter cauerit, facile captionē quamlibet deprehensurū existimem, cum fieri nequeat, vt qui optima norit, non continuō & p̄xima perspiciat.

De captiosis aliquot argumentationibus. 97.

SVNT & argumentationes quaedam captiosae, vt **ceratinae**, **crocodilites**, **afystaton** &c. quae vocantur insolubilia, quod videantur inexplicabilia. **Ceratinae** sunt argumentationes cornutae, quarum hoc profertur exemplum: Quod non perdidisti, habes: cornua non perdidisti: cornua igitur habes. Fiunt tum praecipue, cum cornuta & subdola interrogatione responsum elicimus, quomodo Pharisei Christū aggressi sunt, quū de censu tribuendo Caesari quaererent. **Crocodilites** est, cum calida circumuenti interrogatione id admitimus, quod mox arreptū ab aduersario nobis obstat. Fingūt raptō puero crocodilum cum matre his verbis collocutum: Reddam tibi filium cum verum dixeris. Vtrum igitur reddam, an non? Negauit illa fore, vt redderet atq; ob id aequum aiebat reddi. Non reddam, inquit ille, vt verū dixisse videare: ne si reddā, falsum dixeris. Nec, si redditurum dixeris, reddam quoniam falsum dixisti. De utroq; vide miscellanea Politia

Politiani. **Afystaton** non consistens, vt si qui tacere se dicat, is loquitur, & illud Socratis dictū, Hoc vni scio, me nihil scire. **Pseudomenon** seu **mentiens**, vt illud: Caelū tegit omnia, & se quoq; igitur tegit. Item, **Cretenses** sunt mendaces, dixit Epimenides ipse Cretensis. Verum ne dixerit an falsum, & sint ne mendaces an veraces quaeritur. Si verum dixisse videbitur, & sunt mendaces, falsum tamen erit, quoniam ab authore Cretensi, & ipso mendace pronuntiatū est. Si non sunt mendaces Cretenses, nec Epimenides mendax, & ei credendum est. Dissoluturus inexplicabilem hanc captionem dices indefinitum pronuntiatum non valere generale, vt ne se quidē excepiisse Epimenides videatur: quemadmodum nec is, qui admonitus inquiete, ne somnijs fidem haberet, falsum id quoq; somniū putabat. Idem respondendum est ad illud, quod paulō ante posui, loqui eum videri, qui se tacere dicat, nempe eum cetera tacere, de quibus loqui desinit. Huc referuntur **ἀντιστροφῶν**, argumenta reciproca, (ad quae pertinet & violatio cap. 64. definita) quale est illud apud Gellium lib. 5. cap. 10. de Protagora sophista, & Euathlo discipulo.

Afystaton.
In Apologia
Platonis.
Pseudomenon.

Ex particulis
ribus sumptio
nibus nihil se
quitur.

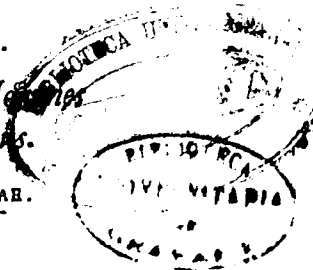
Antistrophe.

FINIS.

Excudebat Iacobus
Mey Flandriae.

VALENTIAE.

1552.

Ceratinae.

Crocodilites.